

ISOISYYS: MONIULOTTEINEN ELÄMÄNVAIHE

Anne Männikkö

Sosiologian Pro gradu -tutkielma

Syksy 2006

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Tiivistelmä

Anne Männikkö, 2006. Isoisyys: moniulotteinen elämänvaihe. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän Yliopisto. 118 sivua, 2 liitettä.

Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia isoisyyttä elämänvaiheena. Aihetta käsitteleviä ulkomaalaisia artikkeleita ja tutkimuksia, etenkin amerikkalaisia löytyy runsaasti, mutta pelkästään isoisiä koskevia suomalaisia tutkimuksia ei ole ilmestynyt kuin vasta viime aikoina. Isoisien poissaoloa tutkimuksen piiristä ovat mahdollisesti selittäneet sellaiset tekijät, että miehet ovat usein avioituessaan ja perhettä perustaessaan vaimojaan vanhempia. Näin ollen omien lastenlasten synnyttyä, isoisät ovat saattaneet olla liian vanhoja ja huonokuntoisia osallistuakseen tutkimuksiin, tai sitten isoisät eivät ole enää olleet elossa. Isoisiä koskevissa tutkimuksissa on myös ollut puutteita siinä, että isoisien omat näkökulmat eivät ole päässeet esille, vaan isoisyyttä/isovanhemmuutta on tarkasteltu aina jonkun toisen henkilön näkökulmasta. Vasta hiljattain on havahduttu isoisien olevan yhtä tärkeitä henkilöitä lapsenlapsille kuin isoäiditkin ovat, ja että myös isoisät tarvitsevat perhesiteitä kasvaakseen eheiksi persooniksi. Perheiden näkymättömimpien osapuolien eli miesten osuus perheiden sisäisissä suhteissa eivät ole siis yhdentekeviä. Siksi isoisät valittiin tutkimuskohteiksi. Tutkimuksella haluttiin selvittää kaksi asiaa. Ensimmäinen tutkimusongelma keskittyi siihen, mitä isoisyys oikeastaan merkitsee isoisille? Toinen ongelma oli, vaikuttaako omien lasten sukupuoli siihen, millaiseksi suhteet lapsenlapsiin muodostuvat? Eroavatko isoisyden kokemukset eri sukupuolta olevien lasten vuoksi?

Tutkimuksen kohderyhmänä oli 12 isoisää, joiden keski-ikä oli 66 vuotta. Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tutkimus suoritettiin kolmella eri paikkakunnalla Peräseinäjoella, Merikaarrossa ja Vaasassa. Tutkimuksen tarkastelutapa on hermeneuttinen ja tutkimusote tässä tutkimuksessa oli induktiivinen. Tutkimuksen keskeisimmät tutkimustulokset olivat, että isoisyys merkitsee monia asioita. Isoisyys merkitsee velvoitteita, erilaista vastuuta kuin isänä ollessa, biologisen siteen jatkuvuutta, elämän tasapainon saavuttamista henkisesti, toisaalta taas omana itsenä säilymistä ja muuttumattomuutta. Mitä tuli tutkimuksen toiseen tutkimusongelmaan, isoisät olivat sitä mieltä, että lasten sukupuolella ei ole merkitystä siihen, millaiseksi suhteet lapseen ja hänen perheeseensä muodostuvat. Isoisyyden kokemukset eivät siis eroa eri sukupuolta olevien lasten ja heidän perheidensä kohdalla, vaan eroihin suhtautumisessa vaikuttivat erilaiset tekijät, jotka luokiteltiin tutkimuksessa ulkoisiin ja sisäisiin syihin eli isoisista riippumattomiin ja isoisista riippuviin tekijöihin. Tutkimus onnistui kokonaisuudessaan kohtuullisen hyvin.

Tutkimuksen keskeiset avainsanat: grandparenthood, grandparents, isovanhemmuus, vanheneminen ja yhteiskunta, isovanhemman roolit, kehityspsykologia

Sisällys:

1. JOHDANTO 5
2. MUUTOSTEN YHTEISKUNTA JA ISOISYYS TÄNÄ PÄIVÄNÄ 7
 - 2.1 Isovanhemmuuden/isoisyyden määritelmän vaikeus 7
 - 2.2 Muutokset väestössä ja niiden vaikutukset isoisyyteen 8
 - 2.3 Muutokset perheessä ja niiden välilliset vaikutukset isoisyyteen 10
3. ISOISYYS ELÄMÄNVAIHEENA 12
 - 3.1 Henkinen kasvaminen isoisyyteen 12
 - 3.1.1 Miesten elämänmuutokset keski-iässä 14
 - 3.1.2 Miesten elämänmuutokset 65-ikävuoden jälkeen 15
 - 3.2 Isoisien ja isoäitien väliset eroavaisuudet 17
 - 3.3 Isoisän asema perheessä 20
 - 3.3.1. Monisukupolvisen perheen määritelmä 20
 - 3.3.2 Isovanhempien ja heidän lastensa välinen suhde 22
 - 3.3.3. Vanhempien vaikutus isovanhempien ja lastenlasten suhteisiin 23
 - 3.3.4. Isovanhempien ja lastenlasten välinen suhde 25
 - 3.3.5 Isovanhempien ja aikuisten lastenlasten välinen suhde 29
 - 3.4 Isovanhempien koulutuksen yhteys isovanhempien käyttäytymiseen ja harrastuksiin lastenlasten kanssa 30
 - 3.5 Isoisien läheisyys tyttären- ja pojanpuoleisiin perheisiin 31
4. ISOISÄN MERKITYKSELLISYYS 33
 - 4.1 Isovanhemmuuden roolit 33
 - 4.2 Isovanhemmuuden roolien merkitykset 35
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS 39
 - 5.1 Tutkimuksen tarkoitus 39
 - 5.2 Tutkimusongelmat 40
 - 5.3 Tutkimuksen kohderyhmä 40

5.4	Tutkimusmenetelmä	42
5.5	Aineiston analyysi	44
5.6	Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti	46
6.	TULOKSET	48
6.1	Tutkittavien taustoja	48
6.1.1.	Isoisien ammatit, ikärakenne ja aviosäätö	48
6.1.2	Perhetausta: lasten iät ja lukumäärä	49
6.1.3	Isoisät ja kolmas sukupolvi	50
6.2	Isoisille parhaiten sopivat ja tavoittelemisen arvoiset luonteenpiirteet	52
6.3	Isoisät ja lastenlasten tapaaminen	59
6.4	Toiminta lastenlasten kanssa	63
6.5	Isoisien velvoitteet	68
6.6	Sukupuolten väliset eroavaisuudet	75
6.6.1	Onko isoäideillä ja isoisillä eroja	75
6.6.2	Muiden isoisien käytöksen ja olemuksen eroavaisuus omasta käyttäytymisestä isoisänä	79
6.6.3.	Isoisien käytöksen eroavaisuus tyttären- ja pojanpuoleisiin perheisiin	83
6.7	Isoisänä elämisen autuus	87
6.8	Elämänmuutokset ja isoisyyden merkitys isovanhemmuuden myötä	90
7.	ISOISÄN OMA PUHEENVUORO	99
8.	POHDINTA	102
8.1	Isoisät "puntaroinnin" kohteena	102
8.2	Tutkimuksen metodinen onnistuneisuus ja jatkotutkimusaiheet	107
	LÄHTEET	111
	LIITTEET	116
	LIITE 1: Haastattelurunko	116
	LIITE 2: Luonnepiirrelista	118

1. Johdanto

Sana isoisyys herättää meissä kaikissa varmasti jonkinlaisia tunteita. Mieleen nousee erilaisia mielikuvia esimerkiksi siitä, minkä ikäisenä tullaan isoiksi, tai millaisia rooleja heillä on. Tähän ajattelutapaan ovat vaikuttaneet meidän omat kokemuksemme isovanhemmista. Olemme voineet oppia isovanhemmista ja heidän käyttäytymisestään myös havainnoimalla omaa ympäristöämme, miten siellä olevat tutut ja tuntemattomat isovanhemmat toimivat itsensä ja muiden kanssa sosiaalisissa tilanteissa. Isovanhemmissa on silti vielä paljon erilaisia puolia tarkastelematta, sillä isovanhemmuus on kuitenkin suhteellisen nuori tutkimusaihe yhteiskunnassamme. Siitä kertoo se, että suomalaisia tutkimuksia isovanhemmista ja erityisesti isoista ei ole kovinkaan paljon. Muutosta tähän tilanteeseen on kuitenkin nähtävissä, sillä tutkimukset isovanhemmista ovat yleistymässä, ja ne ovat yleistyneet 90-luvun loppupuolella. Mutta tosiasia kuitenkin on, että isovanhempia tutkittaessa tutkimuskohteena ovat yleensä olleet isoäidit eivätkä isoät. Yksi selitys tähän on voinut olla se, että miehet ovat usein naimisissa itseään nuorempien naisten kanssa, joten kun isoisyden elämänvaihe on tullut heillä ajankohtaiseksi, ovat he olleet vaimojaan iäkkäämpiä ja huonokuntoisempia osallistuakseen tutkimuksiin. Toinen mahdollinen selittävä tekijä tähän isoisten poissaoloon tutkimuksen parista voisi olla se tosiasia, että naiset elävät usein miehiä pitkäikäisemmiksi, joten näin ollen isoäiteinä olevat naiset ovat voineet olla ainoita elossa olevia isovanhempia, jotka ovat pystyneet osallistua tutkimuksiin. Toisaalta taas stereotyyppiset mielikuvat isoista jäyhinä kansanmiehinä ja tuppisuina voivat olla selittävänä tekijänä heidän syrjäytymiseensä isoäitien rinnalla. Oletetaan, että isoäideistä saadaan enemmän irti, koska heidän luullaan olevan sosiaalisempia.

Isovanhempia koskeville tutkimuksille on siis ollut tyypillistä, että tutkimuksen kohderyhmänä ovat olleet pääsääntöisesti isoäidit, tai sitten molempia isovanhempia on tutkittu yhdessä, pariskuntana. Toiseksi isovanhempia on tarkasteltu usein toisten ihmisten näkökulmista, esimerkiksi omien lasten ja lastenlasten taholta, eikä heidän omista näkökulmistaan. Perheissä miehet ovat ennemminkin jääneet naisia huomaamattommiksi. Esimerkiksi isät olivat pitkään äitien varjossa perheissä, ennen kuin isyystutkimuksien myötä heidän tärkeytensä perheyhteisössä ymmärrettiin. Saman

varjon alle ovat jääneet isoisät. Heidän olemassaolon tärkeyttä on alettu nyt pohtimaan, jonka seurauksena isoisien vaikutusta perheissä on ryhdytty tuomaan enemmän esille tietoisesti, jotta isoisien moni-ilmeisyydet pääsevät vähitellen esille. Näiden asiahaarojen vuoksi halusin tutkimuksen kohderyhmäksi isoisät.

Aionkin nyt tässä tutkimuksessa nostaa isoisien profiileja esille ja tutkia isoisiä itseään haastatteleamalla heitä teemahaastattelua käyttäen. Näin voimme saada heidän äänensä kuuluviin isoisien omien kokemusmaailmojen ja näkemysten kautta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ensisijaisesti, mitä isoisyys merkitsee isoisille itselleen. Mikä on siis merkityksellistä isoisydessä? Toinen tutkimusongelma puolestaan yrittää löytää vastausta, koetaanko isoisyys jollain tavalla erilaisempaa, kun verrataan isoisyyden kokemuksia tyttären ja pojan puoleisiin perheisiin ja heidän lapsiinsa.

Nykypäivän isoisyys ei elä ja muodostu tyhjiössä, vaan se muuttuu koko ajan. Yhteiskunta, kulttuuri, toiset ihmiset, vallitseva ajanjakso, omat elämäntapahtumat, ja isoisät itse muovaavat isoisyyttä haluamaansa suuntaan. Isoisyydelle ominaista on siis sen moninaisuus ja muuttuvuus, joka elää elämäänsä yhteiskunnan liikkeiden mukana. Tulevissa kappaleissa esittelemme tarkemmin näitä muutoksia, jotka ovat tapahtuneet isoisydessä, ja miten ne ovat vaikuttaneet kokonaisvaltaisesti nykyisten isoisien rooleihin, merkityksiin, ja käytäntöihin. Mutta annetaan isoisien itse päästä ääneen.

2. Muutosten yhteiskunta ja isoisuus tänä päivänä

2.1 Isovanhemmuuden/isoisyyden määritelmän vaikeus

Isoisista on melkein yhtä monta määritelmää kuin on isoisiäkin. Tämän vuoksi ei tutkijoidenkaan kirjoituksista löydy helposti kahta samanlaista määritelmää. On syytä huomioida, että puhuttaessa isovanhemmuuden määritelmästä, tarkoitetaan sillä tässä tutkimuksessa myös isoisyyden määritelmää. Monesti kansan kielellä puhutaan myös ukeista, vaareista ja papoista. Teoriassa useimmat nykyajan ihmiset muodostavat kuvan isovanhemmuudesta kolme kertaa: ollessaan lapsina, vanhempina ja isovanhempina. Knipscheerin (1988) määritelmän mukaan isovanhemmuus muodostuu sille sosiaalisesti rakennetuista tiedostamattomista ja tiedostetuista odotuksista. Tämän mukaan ihmisillä on mielikuvia esimerkiksi siitä, minkä ikäisinä tullaan tavallisimmin isovanhemmiksi. Jos sitten stereotyyppinen kuva eroaa paljon omasta todellisesta tilanteesta, esimerkiksi omakohtainen tulo isoisäksi tapahtuu joko liian aikaisin tai myöhään näiden sosiaalisten normien mukaan, niin poikkeako isovanhemmuus tällöin normaalista? (Knipscheer 1988, 435–6.)

Knipscheer (1988) edelleen toteaa, että isovanhemmuudessa ja isoisyydessä on vielä paljon myyttisiä aineksia. Isovanhemmuushan koostuu myyttisistä menneisyyden kokemuksista, jotka vaikuttavat isovanhempien nykyiseen ja tulevaan käyttäytymiseen isovanhempina. Myytillä tarkoitetaan tässä yhteistä uskomusta, joista ihmiset ovat samaa mieltä. Myyttiä ei ole kuitenkaan todistettu tieteellisesti oikeaksi. Koska myyttiä ei ole todistettu, hyväksytään uskomukset isovanhemmista ja isoisista kansan keskuudessa. Mutta se ei tarkoita sitä, että myytit perustuvat tosiasioihin. Ne muodostuvat menneisyydessä koettujen kokemusten kautta, ja jokainen perhe muodostaa omat myyttinsä isovanhemmuudesta, joita he säilyttävät perheensä keskuudessa. Tällöin ne heijastavat ja vahvistavat myyttistä todellisuutta. (Knipscheer 1988, 435–6.) Mielikuvien syntyyn isoisista vaikuttavat myös muut ihmiset, sekä erilaiset tapahtumat, joilla on jokaiselle yksilölle oma erilainen merkityksensä (Rinta-Paavola 1991, 6).

Normaalia isovanhemmuuden määritelmää on vaikea antaa senkin vuoksi, koska isovanhemmat ja perheet ovat erilaisia. On ydinperheitä, yksinhuoltajaperheitä, ja perheiden koko ja muoto voivat vaihdella isovanhemmuuden aikanakin (Knipscheer 1988, 442). Eroja isovanhemmuuteen tuovat myös isoisien taustojen erilaisuus esim. sosiaaliluokkien, kansallisuuksien, varallisuuden, terveyden, ammattien ja koulutuksen suhteen. Taustojen erilaisuuden vaikutus on kuitenkin vähäinen, sillä suurelta osin isoisien väliset erot johtuvat heidän omista tunne-elämästään ja elämäntilanteistaan, sekä siitä millaiseksi isoisät ovat olettaneet isovanhemmuuden olevan. (Troll 1983, 63.) Yhtä ainoaa oikeaa tapaa olla isovanhempi ja isoisä ei voida yksinkertaisesti luoda, sillä isoisyyden määrittäminen ja kokeminen on aina subjektiivista.

2.2 Muutokset väestössä ja niiden vaikutukset isoisyyteen

"Yhteiskunnassa tapahtuvat elinympäristön muutokset ovat suurelta osin ihmisen toiminnan tulosta." Kulttuuriset ja historialliset tilanteet ovat vaikuttaneet suuresti kehitykseen ja sen väestöä koskevaan tilaan, joiden kautta voimme ymmärtää muun muassa ikääntymiseen liittyviä muutoksia. (Brandstädter & Baltes- Götz 1990, 197.) Terveystenhoito on parantunut, suuret sotien jälkeiset ikäluokat ovat ikääntyneet, vastaavasti nykyiset nuoremmat ikäluokat pienenevät, jotka nostavat ikääntyneiden lukumäärää muuhun väestöön verrattuna ja selittävät siten väestön ikääntymistä.

Tilastokeskuksen (2003) rekisteröimän Suomen väestön tilaa koskevan raportin mukaan ihmisten eliniät ovat pidentyneet entisestään. Miesten keskimääräinen ikä väestössä eli siis kaikki miehet mukaan laskettuina oli tilastojen mukaan 38,5 vuotta, ja naisilla vastaava luku oli 41,6 vuotta. 100 -vuotiaita miehiä löytyi tilastosta 46; samanikäisiä naisia oli puolestaan 291. Satavuotiaiden määrä on kasvanut yli sadalla viidessä vuodessa. Väestön ikääntymisestä kertoo myös sekin, että esimerkiksi vuosina 1946–50 syntyneillä miehillä on 60-vuotiaana elinvuosia odotettavissa noin 13,7 vuotta, kun taas 1996 syntyneillä on vastaavasti 60-vuotiaana odotettavissa 18,3 elinvuotta, eli lähes 5 vuotta enemmän. (Tilastokeskus. Väestö. [Viitattu 6.4.2005]. Saatavilla [www-muodossa:<URL: http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/ taskus_vaesto.html](http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/taskus_vaesto.html).)

Ikääntyneiden osuus väestöstä kasvaa koko ajan. Vuonna 2003 oli 50–64-vuotiaita yhteensä 1 065 048 eli noin 20 % koko väestöstä. Heidän osuutensa väestöstä odotetaan kuitenkin vähenevän tulevaisuudessa. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä on puolestaan lisääntynyt koko 1900-luvun ajan. Vuonna 2003 heitä odotettiin olevan 26 % koko väestöstä. Vertailun vuoksi voimme todeta, että vuonna 1980 yli 65-vuotiaita oli noin 577 000 ja vuonna 2003 heitä oli noin 813 135. Prosentteina heidän suhteellinen osuutensa on noussut 1900-luvun alun 5,4 % -15,6 % 2003 vuoteen mennessä. Vuonna 2020 Suomessa oletetaan olevan yli miljoona 65-vuotiasta. (Jyrkämä & Randell 1987, 1; Tilastokeskus. Väestö. [Viitattu 6.4.2005]. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <URL: http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/taskus_vaesto.html.) Kasvava enemmistö ihmisistä voi siis kokea isovanhemmuuden elämänsä aikana.

Eikä ainoastaan Suomessa, vaan Euroopassa ja Amerikassakin on ikääntyneiden määrä kasvussa, ja nimenomaan baby-boomi sukupolvissa eli vuosina 1946–64 syntyneiden keskuudessa. Ikääntymisen myötä myös mahdollisten, tulevien isovanhempien määrä lisääntyy. Esimerkiksi vuonna 2005 Amerikassa on 80 miljoonaa isovanhempaa. Tulevien isovanhempien sukupolvi on oleva erilaisempi kuin aikaisemmat sukupolvet. He ovat terveempiä, varakkaampia, vapaamielisempiä ja aktiivisempia. Arvot ovat kokeneet myös muutoksia. Heidän käsityksensä työstä ja vapaa-ajasta ovat muuttuneet, samoin heidän sukupolviaan yhdistävät historialliset tapahtumat ja sankarit ovat erilaisempia kuin aiemmilla sukupolvilla. (Kaplan & State. [Viitattu 8.11.2004]. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <URL: <http://aginfo.psu.edu/news/marcho2/kaplan.html>.)

Szinovaczin mukaan 90-luvulla syntyneet uudenlaiset elämäntyyliä ovat antaneet isovanhemmuudelle uusia merkityksiä. Enää eivät ole epätavallisia monisukupolviset perheet. Konfliktien määrä sukupolvien välillä voi lisääntyä, koska suvun jäseniä on yhtäaikaisesti elossa yhä suurempi määrä. Myös isovanhemmat voivat olla aikaisempia sukupolvia enemmän stressaantuneita, koska monet isovanhemmista ovat töissä ja naimisissa, ja he joutuvat lastensa ja lapsenlapsiensä lisäksi huolehtimaan mahdollisesti myös omista vanhoista vanhemmistaan. Erityisesti tämä koskee isoäitejä, koska isovanhempien keskuudessa isoäidit tulevat olemaan tulevaisuudessa enemmistönä, koska heillä on elinvuosia odotettavissa enemmän kuin isoisillä. (Szinovacz. [Viitattu

8.11.2004].

Saatavilla

www-muodossa:

<URL:

[http://www.demko.com/m980223.htm#four.\)](http://www.demko.com/m980223.htm#four.)

2.3 Muutokset perheessä ja niiden välilliset vaikutukset isoisyteen

Suomessa ja muissa länsimaalaisissa valtioissa on havaittavissa sama ilmiö: syntyvyyden laskeminen. Läntisen yhteiskunnan muutokset lapsikysymyksissä ovat uhka useille isovanhemmille. Juuri nyt kun olemme saavuttamassa ideaalitason ikääntymisessä väestön yläpäässä, joka voisi ennakoida sitä, että mahdollisimman monella lapsenlapsella voisi tulevaisuudessa olla isoisa, niin tapahtuukin uusi käänne. Potentiaalisten isovanhempien määrän kasvaessa, vähenevät puolestaan tulevat lapsenlapset. Mistä sitten johtuu Suomen alhainen syntyvyys? Eikö perheitä enää arvosteta, ja jäävätkö isovanhemmat tällöin vaille lapsenlapsiaan?

Syntyvyyden laskuun on monia syitä. Yksi niistä on *koulutus*. Nykyajan naiset kouluttavat itseään pitkään. Opiskelujen päätyttyä ja päästyään työmarkkinoille, naiset eivät halua riskeerata uraansa ottamalla siitä vapaata edes äitiyslomien vuoksi. Koska naiset hankkivat tämän johdosta ensimmäisen lapsensa kovin myöhään, melkein vasta 30-vuotiaana, ovat useimmat isoäidit ja isoisät varsin iäkkäitä isovanhemmiksi tullessaan. Parastahan isovanhempien ja erityisesti isoisien kannalta olisi, että isovanhemmudesta voisi nauttia mahdollisimman varhaisessa elämänvaiheessa. Isoisien kohdalla heidän omien lapsiensa kasvun seuraaminen on aikanaan saattanut jäädä vähemmälle huomiolle töiden ja vapaa-ajan harrastustensa vuoksi. Smith,T. (1995, 1203) sanookin, että mitä nuorempina me tulemme isovanhemmiksi, sitä enemmän me siitä nautimme, ja sitä enemmän voimme olla hyödyksi lapsille ja lapsenlapsillemme.

Toiseksi moni perhe lykkää lapsenhankintaansa, koska perheet *tarvitsevat molempien vanhempien tuloja elääkseen*. Yhä kasvava määrä naisista valitsee myös vapaaehtoisen *lapsettomuuden*.

Syntyvyyden laskeminen on puolestaan aiheuttanut perhekokojen pienenemisen. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli vuonna 2003 yhden lapsen perheitä 43,3 % kaikista perheistä, ja kahden lapsen perheitä oli n. 38 %. Nelilapsisia perheitä oli

väestössä 4,7 %. (Tilastokeskus. Väestö. [Viitattu 6.4.2005]. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/taskus_vaesto.html.) Perhemuodot muuttuvat myös lisääntyvien avioerojen ja uusavioliittojen myötä. Avioerot ja uusavioliitot sekoittavat perheitä ja vaikeuttavat pahimmassa tapauksessa isovanhempien asemaa, koska tällaisissa tapauksissa isovanhemmat saattavat jäädä taka-alalle (Giarrusso & Silverstein 1996, 17). Monet eronneet vanhemmat kasvattavatkin lapsensa yksin ilman isovanhempien apua (Smith, T. 1995, 1203.) Jos eroista ja uusavioliitoista huolimatta yritetään ylläpitää suhteita eri sukupolvien välillä, siteet isovanhempien ja lastenlasten välillä voivat toisaalta tulla läheisemmiksi avioerojen myötä. Isovanhempi voi tuoda turvaa lapselle uudessa tilanteessa, sillä hänellä voi olla vanhempia enemmän aikaa annettavanaan jokaiselle lapsenlapselleen yksilöllisesti, varsinkin jos perheeseen syntyy tai tulee lisää perheenjäseniä. Isoisät näyttäisivät olevan erojen myötä varsin tärkeitä etenkin pojille. Isovanhempi voi olla mahdollisesti ainoa aikuinen, jolle lapsi voi kertoa luottamuksellisesti asioita, jotka ahdistavat mieltä muuttuvissa elämäntilanteissa. Isovanhemmat pyrkivät myös helpottamaan muuttuvia perhetilanteita tarjoamalla apuaan esimerkiksi lastenhoidossa. (Hetherington & Stanley-Hagen 1995, 249; Arajärvi 1995, 71-74; Ijäs 2004, 48-49.)

Perhemuotojen muuttuessa harvalla lapsella ei välttämättä ole tulevaisuudessa omia biologisia isovanhempiaan (Giarrusso & Silverstein 1996, 22). Uusilta isovanhemmilta vaaditaan ponnisteluja ja yhteistyökykyä suhteiden luomisessa lapsenlapsiin, jotta niistä tulisi emotionaalisesti turvallisia kaikille osapuolille.

3. Isoisyys elämänvaiheena

3.1 Henkinen kasvaminen isoisyyteen

Isovanhemmuutta pidetään usein itsestään selvänä asiana, vaikka se tulee monille isoisille yllätyksenä ja uutena asiana, johon täytyy sopeutua (Rinta-Paavola 1991,6). Tosiasia on, että kaikki isoisät eivät ole halukkaita olemaan isoisiä. Toiset taas eivät toiveistaan huolimatta ole, tai ehdi tulla isovanhemmiksi, jos he itse ovat kovinkin ikääntyneitä. Usealle vanhemman sukupolven edustajalle ei ole aikoinaan ollut edes mahdollisuutta nähdä omia isovanhempiaan, koska heidän omat vanhempansa olivat jo sangen iäkkäitä heidän syntyessään, mistä johtuen isovanhemmat eivät enää olleet elossa. Tutustuminen omiin isovanhempiin on voinut jäädä tällöin vain valokuvista muodostettujen mielikuvien varaan. Mutta omien isovanhempien tuntemisella ei näyttäisi olevan suurtakaan vaikutusta siihen, miten isoisät tulevaisuudessa käyttäytyvät omien lapsenlapsiensa kanssa. (Lapsuuden kokemukset isovanhemmista 1997, 848–853.)

Siltalan mukaan ihminen on oman elämänsä luoja. Ihmisen persoonallisuus on sitä, miksi hän kasvaa ja kehittyy rakentaessaan elämäänsä. Jokaisella ihmisellä on elämänsä aikana erilaisia tavoitteita, ihanteita, vakaumuksia ja motiiveja, joiden avulla hän suuntaa elämäänsä. Ne ovat muodostuneet eri elämänvaiheiden kautta, johon ovat vaikuttaneet varhaislapsuuden ihmissuhteet, ja muut elämäkokemukset, esimerkiksi juuri kokemukset omista isoisistä ja isovanhemmista. Persoonallisuus kehittyy ja muuttuu elämäkulun aikana, jolloin siihen tulee uusia ulottuvuuksia ja ominaisuuksia. (Siltala 1987, 65–66.) Siltalan näkemystä voisi kritisoida persoonallisuuden kehityksen suhteen, sillä hänen määritelmänsä ei jätä tilaa elämässä tapahtuville sattumille, tai perimän ja ympäristön vaikutuksille, joihin ihminen ei voi itse vaikuttaa.

Ihmisen henkistä kasvua elämässä voivat viedä eteenpäin siis hänelle tärkeät ihmiset, joihin hän voi samaistua ja ottaa heistä mallia. Mutta samaistuminen on pysyvää ja arvokasta vain silloin, jos se koskettaa todella ihmisen sisintä. Silloin tapahtuu henkistä kasvua. Henkiseen kasvuun kuuluvat myös ahdistavat elämäkokemukset, tunteet ja mielikuvat, jotka liittyvät osaan persoonallisuutta. Uudet merkitykset, joita ihminen

muodostaa eri kehitystehtäviensä kautta, eivät poista aiempia kokemuksia ja merkityksiä. Ne kuuluvat siihen todelliseen, uuteen näkemykseen itsestä ja maailmasta. Näin ne selkiyttävät kutakin elämänvaihetta, ja sen murrosta, jolloin elämäntaito vahvistuu. (Siltala 1987, 65–66.)

Uudet elämänratkaisut ja niiden tuottamat valinnat vaativat luopumista aikaisemmista kehitystapahtumista. Jos ei ole valmis luopumaan vanhasta, mitään uutta ei voi saada tilalle (Lindqvist 1987, 181–182; Dunderfelt 1999, 165–167). Dunderfelt (1992, 165) kutsuukin tätä vaihetta inhimilliseksi kasvuksi, jolloin ihminen kasvaa sisäisesti. Nyt halutaan suunnata luovuutta itsekäistä pyrkimyksistä pyyteettömämpään toimintaan muiden ihmisten hyväksi, esimerkiksi lastenlasten hyväksi. Itsensä kanssa sovussa olevan ihmisen on helpompi muuttaa ulkoisia olosuhteitaan ja elämäänsä. Toisaalta ihmiselle on annettu niin paljon rooleja, että hänellä pitäisi olla myös roolitonta kosketuspintaa elämänmuutoksissa. Rooleihin jää helposti vangiksi, ja ne estävät luovuuden ja spontaaniuden ihmisessä, jotka ovat sitä parasta muutosenergiaa. Ihmisen, joka ei ole vielä löytänyt itseään, saattaa siten jäykistyä persoonallisuudeltaan tiettyjen minän asenteiden ja käyttäytymismallien ympärille. Hänelle on vaikeaa tarkastella itseään ulkopuolisin silmin, ja siksi hän niin kovin mielellään sitoutuu tiettyihin käyttäytymismalleihin, arvoihin ja mielipiteisiin liiankin jäykästi. (Lindqvist 1987, 182; Dunderfelt 1999, 168-169.)

Jung puolestaan kutsuu tällaista elämän käännekohtaa, jolloin ihminen alkaa tarkastella arvojaan ja muuta maailmaa uusin silmin individuaatioksi. Jungin mukaan se tapahtuu useimmiten 35 - 50 ikävuoden välillä. Ihminen pyrkii tulemaan yhä enemmän omaksi itsekseen, ja tiedostaa siten oman yksilöllisyytensä. Elämään halutaan löytää myös tarkoitus, ja yleensä se löytyy oman itsensä ulkopuolelta joko perheestä, tai muista henkisistä arvoista kuten uskonnosta. (Dunderfelt 1992, 226–230.) Henkinen kasvu muodostuu siis kolmesta kokonaisuudesta:

1. Oman sisäisyytensä, ajattelutapansa, tunteidensa ja toimintojensa motiivien tuntemisesta
2. Maskuliinisten ja feminiinisten voimien tunnistamisessa itsessään
3. Tiedostaa ajanhengen, sekä nykymaailman tilanteet ja tarpeet

Nykypäivänä on internetin, mahtavien kirjastojen, ja medioiden kautta saatavilla runsaasti tietoa maailmasta. Monipuolinen informaatio historiasta, taiteesta, ja uskonnoista laajentaa maailmankatsomusta ja tunnetta siitä, että voi avarakatseisemmin tarkastella maailmaa. (Dunderfelt 1992, 167–168.)

3.1.1 Miesten elämänmuutokset keski-iässä

Miesten elämässä isoisyyden lisäksi tapahtuu myös monenlaisia muutoksia niin keski-iässä, kuin 60–65 ikävuoden jälkeenkin. Koska haastattelemani isoisät olivat eri-ikäisiä, on hyvä ottaa esille niitäkin muutoksia, jotka tapahtuvat keski-ian jälkeen. Suurin osa miehistä tulee kuitenkin isoisäksi juuri keski-iässä. Poikkeuksia aina tietysti löytyy.

Ennen varsinaista keski-ikää tapahtuu miehillä 40 - 45 vuoden vaiheilla muutoksia, jotka tasoittavat tietä myöhempisiin kehitysvaiheisiin. Tässä iässä katseet suuntautuvat omasta itsestä ulospäin. Enää ei kiinnitetä omaan ruumiinkuvaansa niin suurta huomiota, sillä ikääntymisen myötä arvomaailma alkaa muuttua. Perhesuhteita, työtä, ja ystävien merkitystä ryhdytään pohtimaan uudelleen. Yksilöiden on ratkaistava, miten he aikovat suhtautua keski-ian muutosten vaatimiin vastakohtaisuuksiin: nuoruuteen - vanhuuteen, tuhoamiseen - luomiseen, maskuliinisuuteen - feminiinisuuteen, kiinnittymiseen - separaatioon. (Siltala 1987, 60–61.)

Varsinaisessa keskiaikuisuuden vaiheessa viidenkymmenen ikävuoden tienoilla täytyy sopeutua varsinaisiin tuleviin elämän muutoksiin. Viidenkymmenen transitio sisältää vaihdevuodet, mentoriksi eli ohjaajaksi asettumisen tuleville sukupolville, isovanhemmuuden, oman sairastelemisen, ja kuoleman tosiasiallisuuden. (Siltala 1987, 60–61) Tässä iässä monesta ihmisestä tulee äitinsä ja isänsä kuoltua sukunsa seniorijäsen ja päämies, joka herättää vastuullisuuden tuntemuksia lähimmäisistään. Eriksonin mukaan omia elämäkokemuksia ja taitoja halutaan antaa hyödyksi tuleville sukupolville. Tämä ei saa kuitenkaan tapahtua liian uhrautuvasti, ettei henkilön tasapaino järkkäyisi liiallisten vaatimusten edessä. Toisten vuoksi toimimisen myötä luovuus ja tuottavuus oman itsenkin suhteen kasvavat, jonka johdosta oma yksilöllisyys uudistuu ja rikastuu. (Dunderfelt 1992, 217.)

Kuten jo aiemmin todettiin, ihmisten arvomaailmassa tapahtuu muutoksia 50 vuoden iässä, toisilla se alkaa hieman myöhemmin, 55–56 vuoden iässä. Ulkoiset aikaansaamiset eivät olekaan niin tärkeitä kuin ennen. Elämästä löytyy sielukkuutta paljon enemmän, kun opitaan kärsivällisyyttä, kuuntelemista, luottamusta ja nöyryyttä. Asiat tapahtuvat, kun aika on niille otollinen. Enää ei tarvitse juosta niiden perässä. Juuri tässä iässä monet tekevät suurimmat elämäntyönsä. Vaikka fyysistä rappeutumista ja luopumisiakin tapahtuu, ihminen ei kuitenkaan lamaannu. Henkinen kasvu lisää luovuutta, ja vaikeuksienkin keskellä henkilöt pyrkivät tekemään sitä, minkä he tärkeäksi elämässään kokevat.

3.1.2 Miesten elämänmuutokset 65-ikävuoden jälkeen

Kypsyyden ikävaihe tapahtuu 60/65-vuoden vaiheilla. Suurimmat elämänmuutokset tapahtuvat eläkkeelle jäämisen myötä. Nykyinen lainsäädäntö Suomessa on mahdollistanut, että eläkkeelle voi jäädä ennen varsinaista eläkeikää aiemmin ikävuosien 58–65 välillä. Eläkkeelle siirtymisestä on tullutkin keskeisin kriteeri merkinä vanhuusikään siirtymisestä, riippumatta siitä miten vanhana häntä biologisesti, fyysisesti tai psyykkisesti pidetään. (Jyrkämä & Randell 1987, 5, 14.) Eläkkeelle jäämisen seurauksena tulot todennäköisesti pienenevät, mutta ehkä samalla jo halutaankin hypätä yhteiskunnan oravanpyörästä pois. Asuinoloissa voi tapahtua myös muutoksia. Saatetaan muuttaa esimerkiksi suuremmasta asunnosta pienempään, nyt kun lapsetkin ovat lähteneet kotoa.

Elämänmuutoksia koetaan myös läheisissä ihmissuhteissa. Puolison ja ystävien menetyksiä kohdataan, joihin täytyy sopeutua. Monet luopuvat ikääntymisen myötä monista aktiivisista, sosiaalisista rooleistaan. Yksilöiden ratkaistavaksi jää, haluavatko he sitoutua isovanhemman, kaupunkilaisen, yhdistyksen jäsenen, tai ystävän rooleihin, ja millä tavalla. Vain harvat suostuvat olemaan sitoutumatta aktiivisiin rooleihin ja vetäytymään arvokkaasti eläkkeelle. Päinvastoin monet hakevat uusia aktiviteetteja menetettyjen tilalle. (Havighurst 1982, 107-108; Siltala 1987, 61; Dunderfelt 1992, 178-179). Monet ihmiset kokevat, että he pystyvät vasta tässä iässä toteuttamaan itseään

vapaasti ja ennakkoluulottomasti, koska ovat vakuuttuneita omista pätevydentunteistaan.

Havighurst (1982) on tutkinut keski-ikäisten miesten lisäksi 70–75-vuotiaiden miesten keskuudessa tapahtuvia sosiaalisia roolimutoksia. Hän havaitsi myös, että iän myötä miehet pehmenevät ja heissä avautuu tilaa feminiinisille piirteille: miehet alkavat laajentaa ja kehittää perheroolejaan osallistumalla enenemässä määrin esimerkiksi kotitöihin, lastenlasten, tai vaikkapa puutarhan hoitoon. Erilaisten harrastusten määrän kasvaminen eläkeiässä toisaalta myös mahdollistaa heidän sosiaalisten piiriensä laajenemisen. Ikääntyvät ihmiset ovat useimmiten luonteeltaan aktiivisia. He ottavat osaa kirkon, kaupungin tai klubien jäsenenä toimintaan. Ennen kaikkea he voivat sosiaalisissa toiminnoissaan nauttia vanhojen ystäviensä seurasta. (Havighurst 1982, 113; Dunderfelt 1999, 166–167.)

Myös suhde aikaan muuttuu. Kaikkina muina ajanjaksoina ihmisillä on sekä tulevaisuutta, että menneisyyttä. Nyt menneisyyden kokemuksia on runsaasti takana, ja tulevaisuuden kokemukset edessä voivat olla epävarmoja. Epävarmuutta voivat synnyttää fyysiset vanhenemisoireet, jotka voivat viedä kohtuuttomasti ihmisten aikaa ja keskittymisvoimaa. Monet saavuttavat positiivisen elämänasenteen vaikeuksista huolimatta. Edellisten kehitysvaiheiden onnistunut läpikäyminen takaa elämänkaaripsykologien mielestä sen, että tulevat elämävaiheet koetaan mielekkäänä, epävarmuuksista huolimatta. (Dunderfelt 1992, 178.)

Erilaisissa elämän muutoksissa yksilötasolla on teorioiden kohdalla ollut erilaisia näkemyksiä siitä, tapahtuuko vanhenemisessä irtautumista, vai onko se muutoksista huolimatta aktiivista, jatkuvaa, vai tasapainoisuuteen pyrkivää. Sosiaalisen vanhenemisen teorioissa tarkastellaan yksilön ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta rooliteorioina, joissa roolien muuttumisen seurauksena tapahtuu samalla arvojen muutoksia. Ikä - stratifikaatio - teorioissa kiinnitetään taas huomiota kohortteihin, jolloin jokaisella kohortilla on aina erilaiset roolit, ja luonteenpiirteet koettuihin historiallisiin tapahtumiin liittyen. Elämänmuutosteorioissa nimensä mukaisesti keskitytään muutoksista selviytymiseen, ja elämänkaariteorioissa vanheneminen taas puolestaan nähdään osana luonnollista elämäntulkua. (Jyrkämä & Randell 1987, 80–83.)

3.2 Isoisien ja isoäitien väliset eroavaisuudet

Ikääntyminen koskettaa luonnollisesti molempia sukupuolia, ja tässä tapauksessa molempia isovanhempia. Ikääntymisen johdosta tapahtuvat muutokset eivät ole näiden kahden osapuolen välillä samanlaisia, kuten ne eivät ole samaa sukupuoltakaan olevien henkilöiden välillä, koska niin monet asiat taustalla vaikuttavat tähän. Mutta millaisia eroja yleensä löytyy isoäitien ja isoisien väliltä, ja mitenkä niiden vaikutukset näkyvät käytännössä?

Sosiaalisen ympäristön odotetuista sukupuoleen liittyvistä käytöstavoista, ja käyttäytymisen malleista johtuen, isoisien ja isoäitien välillä löytyy eroja niin luonteenpiirteiden kuin käyttäytymisen kohdallakin. Isoisiä ja isoäitejä tarkasteltaessa havaitaan yleensä ensimmäisenä heidän erilaisuutensa. Tunteiden ilmaiseminen tuottaa enemmän hankaluuksia miehille kuin naisille. Väitteen paikkansapitävyys toteutuu todennäköisemmin ainakin nuorten miesten kohdalla, sillä ikääntyessä miehistä alkaa löytyä feminiinisiä piirteitä ja naisista taas maskuliinisia, kuten jo aiemmin Havighurst (1982) ym. ovat todenneet. Tunnepuolella erot pikemminkin tasaantuvat iän myötä. Tunne-erojen syntymisen syitä voidaan lähteä selittämään pinttyneistä sukupuolirooleista ja sovinnaisuussäännöistä. Ennen katsottiin, että isoisälle ei ollut sopivaa olla tekemisissä lastenlasten kansa, koska se oli naisten puuhaa. Tämän johdosta miehet kokivat 1970-luvulla eläkkeelle jäämisen stressaavaksi, koska he joutuivat kosketuksiin naisten alueelle, kotiin ja perheisiin. Siksi isoisille lankesikin usein näin luonnollisesti rooli taitojen ja tietojen opettajina. (Troll 1983, 70–71.)

Isoäidit ovat parempia ylläpitämään sosiaalisia suhteita kuin isoisät. Suutama (1986, 21, 25) on tutkimuksissaan todennut erityisesti vanhempien miesten pitävän heikommin yhteyttä lastenlapsiinsa samanikäisiin naisiin verrattuna. Yhteydenpidon vähäisyys heijastuu suhteiden läheisyyteen. Useat tutkijat ovatkin havainneet, että omia isovanhempia kuvatessaan lapsenlapset nimeävät isoäidin läheisimmäksi isovanhemmakseen. Isoäidit voidaan kokea läheisemmäksi kuin isoisät, koska isoäitien ja isoisien hoivatyylit eroavat toisistaan. Isoäideillä näyttäisi olevan enemmän aikaa lapsenlapsilleen ja kärsivällisyyttä syventyä heidän ongelmiinsa.

Läheisempi suhde isoäiteihin saattaa selittyä myös sillä, että isoäidit elävät pitempään kuin isoisät. Naiset kun yleensä avioituvat itseään vanhempien miesten

kanssa, ja lisäksi heidän eliniän odotteensa ovat parempia kuin miesten (Arber & Attias-Donfut 2000, 33). Tämän vuoksi isoäitejä saatetaan suosia isoisiä enemmän, koska isoäidit ovat olleet isovanhemmista se osapuoli, jonka lapsenlapset ovat saaneet tuntea kauemmin. Kuitenkin jos isoisä on elossa ja olemassa, erityisesti pojanpojat nimeävät useammin isoisän läheisimmäksi isovanhemmakseen kuin isoäidin! (Kennedy 1992, 92–96; Hoyt & Whitbeck 1993, 1030.) Myös Attias-Donfutin ja Wolfin (2000) mukaan isoäidit antavat lapsenlapsilleen enemmän aikaa kuin isoisät, mutta isoisät kuitenkin antavat aikansa suoraan lapsenlapsille, eivätkä puuhaile samalla muuta. Isoisät myös matkivat ja myötäilevät isoäitien rooleja heidän esimerkkinsä innoittamana. (Attias-Donfut & Wolf 2000, 37.)

Erot isoäitien ja isoisien välillä eivät ole välttämättä näin jyrkät Suomessa, missä naisten ja miesten välinen tasa-arvo toteutuu paremmin niin työelämässä kuin kotonakin. Tämä antaa miehille paremmat mahdollisuudet toteuttaa isoisän rooliaan. Kuitenkin tasapuolisista mahdollisuuksista huolimatta isoäidit hoitavat lapsenlapsiaan useammin kuin isoisät. Hurmeen tutkimus (1988) paljastaa, että isoäidit ovat ahkerampia lapsenvahteja. Yli puolet isoäideistä oli ollut tilapäisinä lapsenvahteina, täyspäiväisesti lapsia oli hoitanut 4 %. Haavio-Mannilan (1983) tutkimuksessa vastaavat luvut olivat 76 % isoäideistä ja 61 % isoisistä; 2 % oli hoitanut lapsia säännöllisesti. (Hurme 1990, 217.) Saattaa olla, että hoivaamisluvut voisivat tasapainottua, jos totuttuja sosiaalisia rooleja ravisteltaisiin, ja kysyttäisiin miehiä ensisijaisesti lapsia hoitamaan naisten sijaan.

Lasten mielipiteet isovanhempien välisistä eroavaisuuksista. Helena Hurme (1986) on tutkinut 12-vuotiaitten lasten omia käsityksiä vanhuksista, isovanhemmista ja erityisesti äidinäideistä. Vanhuksia koskevissa kysymyksissä enemmistö lapsista oli sitä mieltä, että vanhoja ihmisiä olivat noin 60–70 -vuotiaat. Hurmeen tutkimuksesta kävi ilmi, että lapset määrittelivät vanhoja miehiä ja naisia erilaisin adjektiivein. Luonteenpiirteiden erilaisuus vanhojen naisten ja miesten kesken näkyi esimerkiksi siinä, että miehiä kuvattiin naisia useammin kiukkuisiksi ja ärtyneiksi. Kuitenkin lasten mielestä vanhoilla miehillä oli heille annettavanaan enemmän aikaa kuin vanhoilla naisilla, mikä sinänsä eroaa Suutaman (1986) tutkimustuloksista. Vanhojen miesten kanssa oli

mukava olla, koska he keksivät ilmeisesti hausempia leikkejä kuin vanhat naiset. Heiltä oppi myös vitsejä, ja he kertoivat mielenkiintoisia tarinoita.

Vanhat naiset olivat lasten mukaan melkein aina kivoja. Heidän luonaan sai hyvää ruokaa, eivätkä he olleet niin kärttyisiä kuin miehet. Naisia kuvattiin myös puheliaammiksi kuin miehiä, joten lapset puhuivat mielellään heidän kanssaan. Ylipäättään lasten vastauksista muodostui sellainen kokonaiskuva, että vanhat naiset olivat ystävällisempiä kuin vanhat miehet.

Lapsia pyydettiin myös kertomaan, minkälaisia vanhuksia he itse haluaisivat tulevaisuudessa olla. 58 % lapsista haluaisi olla toimeliaita ja hyväkuntoisia vanhuksia. He myös haluaisivat olla mukavia ja kilttejä sitten aikanaan omille lapsenlapsille. Lapset eivät liioin haluaisi olla vanhoina vanhuudenhöperöitä.

Mistä lapset olivat sitten muodostaneet mielikuvansa vanhemmista ihmisistä? Suurin osa oli saanut kuvan vanhuksista omien isovanhempiensa kautta. Muita väyliä tutustua vanhempiin ihmisiin olivat olleet vanhukset, jotka asuivat lasten naapurissa, omat vanhat sukulaiset, tai kavereiden isovanhemmat. Kuitenkin omien isovanhempien kanssa lapset olivat olleet eniten tekemisissä. Hurme päättelee, että lasten käsitys vanhemmista heijastaa yhteiskunnassa vallitsevaa käsitystä, joka ihannoin enemmän nuoruutta kuin vanhuutta. Lasten mielikuvathan vanhuksista olivat lähinnä joko neutraaleja tai kielteisiä. (Hurme 1986, 14–25, 27.) Täytyy kuitenkin muistaa, että lasten näkökulmasta nuorempikin ihminen saattaa olla tosi vanha, 50-vuotias voi olla heidän mielestään jo ikäloppu. Myönteiset suhteet isovanhempiin auttavatkin lapsia kehittämään myönteisiä asenteita ikääntymiseen ja vanhempiin ihmisiin (Baranowski 1982, 575). Vanhuuden ja nuoruuden kohdatessa nämä yhteishetket tarjoavat aitoa elämäniloa niin vanhuksille kuin lapsille, lastenlapsille ja lastenlastenlapsille. Vanhuuden omakohtainen näkeminen luo nuorten omalle vanhenemiselle ennakkoluulottoman ja luonnollisen perustan (Kalliopuska & Karjalainen 1998, 121).

3.3 Isoisän asema perheessä

3.3.1 Monisukupolvisen perheen määritelmä

Monisukupolvinen perhe on yksi tärkeimmistä sosiaalisista verkoista, joka liittyy ihmisen elämään. Perhe edustaa läpi elämän kestäväää jatkuvuutta ja sen muoto jatkuu itsessään perheiden muodostamisprosessista toiseen. On hämmäntävää, että vaikka monisukupolvisista perheistä on kirjoitettu paljon, niin mitään yleismaailmallista määritelmää siitä ei ole tehty. Isoisista puhuttaessa on kuitenkin hyvä tutustua jonkinlaiseen määritelmään. Knipscheerin mukaan monisukupolvinen perhe muodostuu vähintään kahdesta sukupolvesta aikuisia, jotka kuuluvat perheeseen joko avioliiton tai verisukulaisuuden kautta. Monisukupolviset perheet ovat alentuneen syntyvyyden vuoksi pienentyneet lapsiluvuiltaan. Vaikka syntyvyys onkin alentunut, niin toisaalta ihmisten eliniän pidentyessä perheissä voi olla kolme, tai neljäkin sukupolvea elossa yhtäaikaan. (Knipscheer 1988, 427–8.)

Monisukupolvinen perhe rakentuu isovanhemmuuden/isoisyyden kautta neljästä osiosta. Ensinnäkin isovanhemmuuden idea syntyy siitä, että henkilöllä on joskus lapsia ja lastenlapsia. Toiseksi omat menneisyyden kokemukset eli symbolisesti rakennettu menneisyys puolestaan antaa merkityksiä isovanhemmuudelle. Sosiaalisen menneisyyden kaava antaa taas isovanhemmalle mallin käyttäytymiseen isovanhempana. Myyttiseen menneisyyteen liittyy yhteiset uskomukset isovanhemman roolista. (Knipscheer 1988, 430–1.)

Yksilön käsitykset isovanhemmuudesta eivät ole siis pelkästään yksilön oman ajattelun tulosta. Siihen liittyvät mielikuvat menneisyydestä, ja millaiseksi isoisät itse kuvittelevat roolinsa monisukupolvisessa perheessä tulevan. Laajimmin mielikuviin vaikuttavat yhteiskunnan kaavamaisesti rakennetut toimintamallit, jotka ohjaavat ihmisten käyttäytymistä. Verbaalisesti ja nonverbaalisesti jaetut ajatukset isovanhemmuudesta toisten ihmisten kanssa voivat auttaa jäsentämään isoisän paikkaa monisukupolvisessa perheessä. (Knipscheer 1988, 431–2.) Kaavamaisesti rakennetut mallit helpottavat ihmisten välistä kanssakäymistä siinä mielessä, että niiden ansiosta osaamme odottaa ihmisiltä tietynlaista käyttäytymistä.

Nykyajan käytäntö on osoittanut, että paikan hakeminen monisukupolvisessa perheessä on muuttunut. Vanhemmista perheenjäsenistä huolehtimisen ei oleteta enää siirtyvän automaattisesti sukupolvelta toiselle. Tähän ovat vaikuttaneet vanhuksille myönnettävät eläkkeet, ja palvelutalojen yleistyminen vanhempien ihmisten asuinpaikkoina, ainakin Pohjoismaissa. Esimerkiksi ne isovanhemmat, jotka ovat elämänsä aikana sitoutuneet perheverkostoihin, eivät voi ikääntyessään automaattisesti enää odottaa palveluja muilta perheenjäseniltä. Mutta isovanhemmalla on enemmän vaihtoehtoja miettiä asuin- ja elinolojaan ikääntyessään, jos perhesuhteet ovat hyvät ja tiiviit. (Sussman 1985, 418). Olettaisin kuitenkin, että Suomessa monet isovanhemmat haluaisivat asua mahdollisimman itsenäisesti niin kauan, kuin he vain siihen kykenevät olematta taakkana lapsille ja lapsenlapsilleen.

Perheissä tapahtuneista rakennemuutoksista huolimatta näyttäisi kuitenkin siltä, että sukulaissuhteet säilyttävät tulevaisuudessa paikkansa pääryhmänä, joka huolehtii toinen toisistaan. Laajentunut ydinperhe onkin hyvä malliesimerkki huolehtivasta perheestä. Yleismaailmallisesta näkökulmasta katsottuna perinteinen perhe säilyy tärkeänä, koska se pitää huolen avuttomistakin perheen jäsenistä (Sussman 1985, 419; Attias-Donfut & Wolf 2000, 35). Perhe ja sen sukulaisjäsenet kehittävät mitä monimutkaisimpia tapoja tukea toisiaan. Vastalahjaksi he saavat toinen toisiltaan vastuuntuntoa ja sitoutumista. Tämä johtaa perinteisten arvojen sekoittumiseen, mikä täydentää perheenjäsenien identiteettiä, vastuuntuntoa ja mahdollisuuksia ottaa osaa perheen sukulaissiteisiin. Sukulaissuhteiden velvoittava tunne voi hälventyä, jos perheenjäsenet ymmärtävät saavansa paljon läheisyyttä tiiviistä sukulaissuhteesta. Perhesuhteiden kautta he voivat saavuttaa parempaa itsetuntemusta ja hyvänolon tunteita. Joillekin se voi olla myös tie tietoon. Avainasemassa perheessä on kuitenkin sen pysyvyys, molemmin puoleisuus ja huolehtivaisuus perheenjäsenten kesken. Perheyhteisöä ja sukupolvien välisiä suhteita uhkaavia tekijöitä ovat juuri sosiaalinen monipuolisuus sen erityvine ammatillisine rakenteineen, sosiaalinen eriarvoisuus, ja kiihtynyt maantieteellinen liikkuvuus, joka erottaa perheitä toisistaan. (Sussman 1985, 419–422; Marin 2002, 108.)

3.3.2 Isovanhempien ja heidän lastensa välinen suhde

Isoisien ja heidän omien lastensa välinen suhde voi olla parhaimmassa tapauksessa iloinen asia ja he voivat antaa toinen toisilleen paljon emotionaalista rikkautta. Mutta suhteiden luominen voi olla myös vaikeaa tutkijoiden mukaan. Milloin lapsenlapsi syntyy, molemmat osapuolet käyvät läpi suuria muutoksia. Isovanhempien on opittava, että heidän lapsensa ovat nyt vanhempia omille lapsilleen. Vanhempien odotetaan kasvavan vastuuntuntoisiksi, kun taas isovanhempien oletetaan ottavan tarkkailijan rooli ja antavan apua tarvittaessa, vaikka he vanhempina ja viisaampia olettaisivatkin omaavansa parempia lastenkasvatustaitoja. (Witten 1998, 66.)

Oisien huono omaksuminen voi johtaa molemmat sukupolvet epämiellyttäviin tilanteisiin. Vaikka lapset olisivat kuinka vanhoja tahansa, isovanhemmat pitävät heitä pieninä lapsinaan. Sen vuoksi aivan ensimmäisiä asioita, joita vanhemman olisi tehtävä tullessaan isovanhemmaksi, olisi neuvoteltava suhde omaan lapseensa uudelleen. Isovanhemmalle muodostuu aivan uusi käsitys omasta lapsestaan, kun lapsesta itsestään tulee vanhempi. Keskinäinen suhde näiden kahden välillä luodaan uudelleen. Tuleva isovanhempi ei luo uusiksi ainoastaan suhdetta lapseensa, vaan tarkastelee samalla omia suhteitaan omiin vanhempiinsa ja isovanhempiinsa, jolloin heidän arvoaan ja roolejaan alkaa ymmärtämään entistä paremmin. (Witten 1998, 66.)

Ristiriitaa aiheuttavat useimmiten juuri roolien muutokset. Vanhemmat haluaisivat hyväksyntää omilta vanhemmiltaan toimia vanhempina, toisaalta he taas haluaisivat olla itsenäisiä ja erillään heistä. Siksi vanhemmat aristelevat pyytää vanhemmiltaan apua esimerkiksi juuri lastenkasvatuskysymyksissä. Näin he pelkäävät osoittavansa sen, että he eivät ole kasvaneet aikuisiksi. (Witten 1998, 66.) Siksi lasten vanhempien olisi selvitettävä omille vanhemmilleen ajatuksiaan siitä, kuinka nämä voisivat olla mukana kasvatuksessa, ja pyytää heitä noudattamaan näitä periaatteita. (Grandparenting. Online. s.2-4). [Viitattu 20.10.2004]. Saatavilla [www-muodossa:<URL: http://www.fcs.wa.gov.au/_content/parenting_information/factsht/grandpar/factsht.htm](http://www.fcs.wa.gov.au/_content/parenting_information/factsht/grandpar/factsht.htm); Ijäs 2004, 25, 39, 54.) Monet isovanhemmat eivät mielellään haluakaan sekaantua lastensa kasvatukseen ja asioihin, vaan he haluavat olla etäämpänä niistä. Isovanhempien yhdistyksen nettisivuille kirjoittaneet vanhemmat ovat samaa mieltä. Sivulla kirjoitetaan, että isovanhemmat asuvat aivan lähistöllä, eivätkä he siltikään vaivaudu tulemaan katsomaan lapsenlapsiaan. Selityksenä käytökseen voi olla juuri

isovanhempien haluttomuus olla sekaantumatta lasten elämään antamalla heidän olla itsenäisiä. Monesti nämä asiat ja väärinkäsitykset ratkeaisivat helposti puhumalla. Näin lapsille ei tulisi esimerkiksi syyllisyyden tunteita, jos he pyytävät vanhempiansa apua. (Tips for Parents to Enhance Grandparents/Grandchild Relationship. Online. The Foundation for Grandparenting. 1998. [Viitattu 6.12.2003]. Saatavilla. www-muodossa:<URL:http://www.fcs.wa.gov.au/parenting/factsht/grandpar/factsh.htm.)

Sanotaankin, että isovanhemmuus on rooliton rooli, sillä sille ei ole kirjoitettu mitään täsmällisiä merkityksiä ja toimintoja. Vanhemmilta tiedetään, mitä heiltä odotetaan lasten suhteen, mutta isovanhemmat eivät tiedä mitä heiltä odotetaan, ainakaan samalla tavalla. (Troll 1983, 67.) Kalliopuska ja Karjalainen toteavatkin, että isovanhemmilta toivottaisiin joskus napakoita kannanottoja, vaikka ne olisivat vanhahtavia (Kalliopuska & Karjalainen 1998, 122). Sekä vanhemmat, että isovanhemmat haluavat luonnollisesti lapsiensä parasta. Isovanhemmilla onkin paljon hyviä neuvoja ja malleja lastenhoidosta. Kasvatuksen lisäksi he voivat opettaa jälkipolville tärkeitä suvun arvoja, perinteitä ja elämäkokemuksiaan. Monet isovanhemmat voivat myös auttaa taloudellisesti jälkipolviaan. (Thompson, Tinsley, Scalora ja Parhe 1989, 1027–1222; Sipiläinen & Ylä-Soininmäki 1993, 31.) Nuoret lasten vanhemmat saavat myös enemmän tukea omilta vanhemmiltaan, jos he ovat naimisissa (Attias-Donfut & Wolf, 2000, 37).

3.3.3 Vanhempien vaikutus isovanhempien ja lastenlasten suhteisiin

Kuten on jo tullut ilmi, perheen rooleja ei pelata perheissä itsenäisesti, vaan perheessä yhden sukupolven käytös vaikuttaa aina muidenkin sukupolvien käyttäytymiseen (Giarrusso ja Silverstein 1996, 22). Vanhempien eli keskimmäisen sukupolven vaikutus sosialisatioprosesseissa on ilmeinen Hagestadin (1985) mukaan, koska vanhemmat voivat olla *esteenä, välittäjinä, tai tasapainottajina* perhesuhteissa. He voivat muokata omien vanhempiansa ja lastensa suhteita mieleisekseen. Välittäjän roolissa voivat olla myös isovanhemmat. Isoisille lankeaa usein toissijainen vanhemman rooli, mutta tästä huolimatta he ovat vahvasti mukana perheen dynamiikassa (Troll 1983, 63). Isovanhempien ja lastenlasten näkökulmat tulisikin ottaa huomioon keskinäisiä suhteita muodostettaessa, sillä suhteet eivät ole yksisuuntaisia vaikutuksiltaan (Holladay 1997, 24). Eikä ainoastaan heidän vaan, jokaisen perheenjäsenen, niin isoisovanhempien, isovanhempien, vanhempien kuin lastenlastenkin näkökulmat perheen sisäisiin asioihin

tulisi huomioida, sillä jokainen sukupolvi katselee isovanhempi-lapsenlapsi suhteita eri tavalla. (Giarrusso & Silverstein 1996, 22.)

Ylipäätään keskimmaisella sukupolvella näyttäisi olevan tärkeä vaikutus, millaiseksi heidän lapsiensa suhde isovanhempiin muovautuu. Kuitenkin olemassa oleva kirjallisuus tarjoaa hyvin vähän valaistusta, millainen luonne, tai vaikutus tällaisella on, lukuun ottamatta Robertsonin (1975) tutkimusta. Robertson onkin löytänyt kahdeksan erilaista vanhempien ajattelumallia, jotka vaikuttavat heidän päätöksiinsä lapsensa ja tämän isovanhemman suhteesta:

- 1) vanhempi miettii isovanhemman roolin tärkeyttä omalle lapselleen,
- 2) vanhempien näkökulma siitä, millainen käyttäytyminen on sopivaa isovanhemmalle,
- 3) vanhempien näkökulma lapsille sopivasta perehdyttämisestä isovanhempien käyttäytymiseen,
- 4) keinot, joilla vanhemmat tasoittavat mahdollista suhdetta antamalla rangaistuksia ja uhkailuja,
- 5) kuinka usein vanhemmat aikovat puuttua lapsiensa ja omien vanhempiensa suhteeseen,
- 6) miten vanhemmat näkevät tai mieltävät itsensä näiden suhteiden tasapainottajina,
- 7) kumpi on tasapainotuksen kohde, isovanhempi vai lapsi ja
- 8) mihin asti vanhemmat yrittävät säilyttää tasapainon näiden kahden välillä?

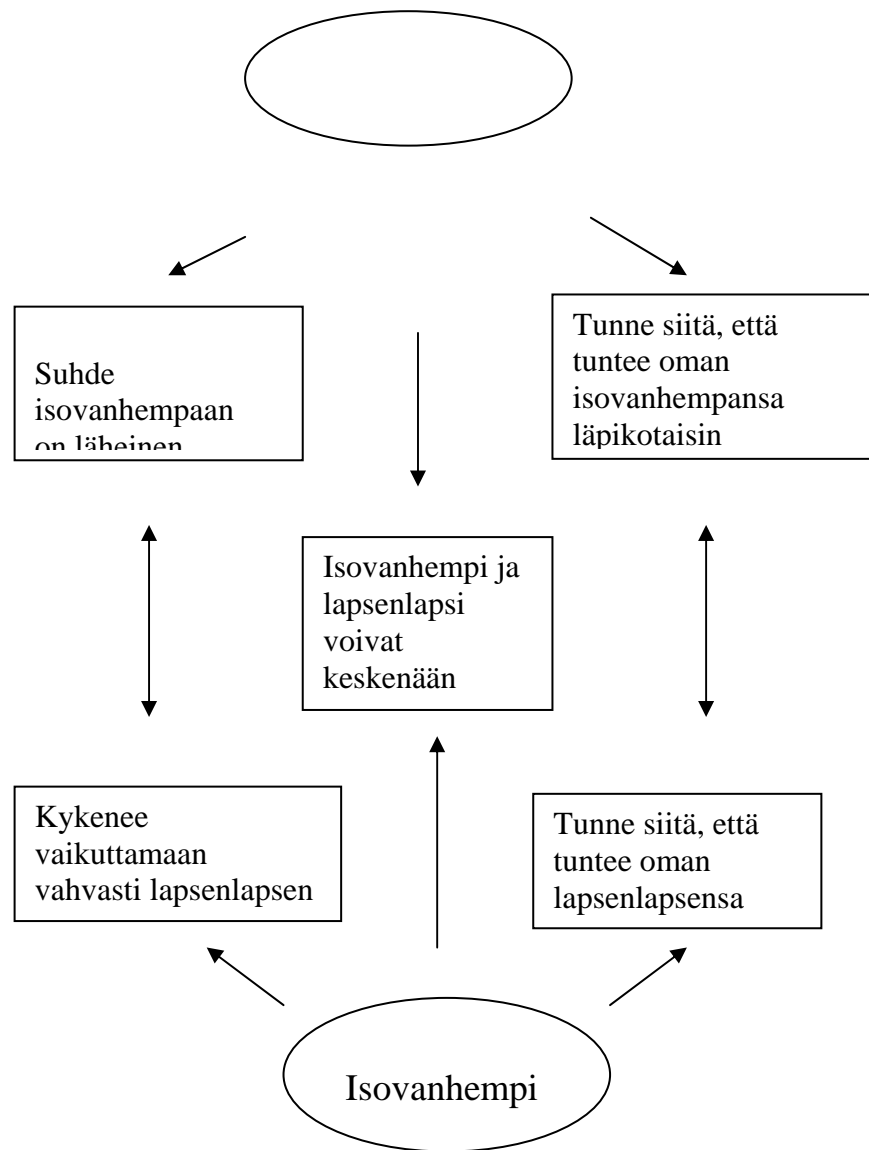
Vaikka nämä on kirjoitettu lähes kolmekymmentä vuotta sitten, näiden osioiden vaikutusta on suhteellisen vähän tutkittu isovanhemman ja lapsenlapsen suhteen, ja miten läheisiksi heidän suhteensa kehittyvät. Lastenlasten läheistä suhdetta isovanhempiin edesauttaa, jos lasten vanhemmat antavat heidän itse luoda keskinäiset suhteensa puuttumatta niihin, ja tukevat lapsien ja isovanhempien välistä tärkeää kanssakäymistä. Vanhempien tulisi rohkaista lapsiaan myös menemään isovanhempiensa luokse yksin, jotta he tottuisivat siihen, ja että se muodostuisi lapsille tavaksi, eikä velvoitteeksi. (Holladay 1997, 24–35.) Vierailut isovanhempien luona ovat kallisarvoinen kokemus lapsille, jota he eivät voisi mistään muusta suhteesta saada. (Purnell & Bagby 1993, 174; Smith, T. 1995, 1023.)

Läheisiä suhteita estäviä tekijöitä ovat puolestaan vanhempien käyttäytymistavat. Vanhemmat voivat esimerkiksi lastensa kuullen kritisoida omien vanhempiansa käyttäytymistä, tai puuttuvat liikaa lapsien ja isovanhempien suhteeseen, kuten heidän puheisiin, tai yhteisiin harrastuksiinsa. Tällaiset asiat voivat johtaa yhteydenpidon vähenemiseen isovanhempien/isovanhemman kanssa. Keskimmäisen sukupolven osa on avainasemassa keskinäisten suhteiden onnistumiselle. Jos vanhempien suhteet omiin vanhempiinsa eivät ole läheiset, eivät todennäköisesti lastenlastenkaan välit isovanhempiin ole läheiset. Kun jommankumman vanhemman välit omiin vanhempiin ovat huonot, tuntevat lapset silloin, että heidän täytyy olla vanhempiansa puolella ollakseen lojaaleja näille. Useat tutkimukset osoittavat, että jos vanhemmalla on läheiset suhteet esimerkiksi äitiinsä, on myös heidän lapsellaan lämpimät suhteet isoäitiin. Huonot suhteet isovanhempien ja vanhempien välillä ovat uhka isovanhempien ja lastenlasten välisille suhteille. (Holladay 1997, 24–25; Hoyt & Whitbeck 1993, 1027.) Mutta jos vanhemmilla ei ole hyviä suhteita omiin vanhempiinsa, ei heidän tulisi pilata lapsiansa suhteita näiden isovanhempiin. Perheen ulkopuoliset henkilöt esimerkiksi vaikka kummisetä voivat vaikeissa tilanteissa rohkaista lapsia muodostamaan läheisempiä suhteita isovanhempien kanssa (Holladay 1997, 25–35).

3.3.4 Isovanhempien ja lastenlasten välinen suhde

Barrantin (1985) mukaan lasten suhteet isovanhempiin lisäävät laadullista ja määrällistä näkökulmaa aikuisten roolimalleihin. Se, että saa olla isovanhempi ja (isoisä) on suuri rikkaus, kuten myös se, että lapsenlapset voivat olla yhteydessä isovanhempiinsa. Isoisien ja lapsenlapsien välinen side on erityinen rikkoutumattoman perinnöllisyyslinkin vuoksi. Isovanhempien rakkaus lapsenlapsille on varauksetonta, joten isovanhempien rakkaus ei välttämättä edellytä vastarakkautta. Pyyteetön isovanhempien rakkaus voi auttaa lapsia saavuttamaan tasapainoisemman minäkuvan ja kokemaan tulevaisuuden kokemukset myönteisinä. (ks. Purnell & Pagby 1993, 174.)

Isovanhempien ja lastenlasten välistä suhdetta voidaan pitää onnistuneena ja läheisenä, jos siitä löytyvät vähintään nämä viisi elementtiä:

**KUVIO 1. Edellytykset isovanhempien ja lastenlasten onnistuneille suhteille
Kennedyn (1992, 83) mukaan**

Bengtsonin (1985) ja muiden isovanhempia tutkineiden mukaan isovanhempien suhde lapsenlapsiin onnistuu, jos tietyt perusasiat ovat kunnossa. Isovanhempien ja lapsenlasten suhde on läheisempi silloin, jos isovanhemmat asuvat lähellä. Maantieteelliset etäisyydet kun hankaloittavat syvien isovanhempi - lapsenlapsi suhteiden syntymistä (Hoyt & Whitbeck 1993, 1029). Välimatkan ollessa pidempi,

isovanhemmat tietävät lapsenlapsestaan vain sen, minkä lasten vanhemmat ovat heistä kertoneet. Isovanhemmat tapaavat parhaiten lapsenlapsiaan ollessaan vierailulla lastensa luona. Kirkon perhepoliittisen projektin tutkimuksesta kävi ilmi, että jopa neljä viidestä isovanhemmasta oli viikoittain yhteydessä jo omaa perhettään perustaviin lapsenlapsiinsa. Yleinen suuntaus kuitenkin on, että yhteydenpito vähenee selvästi nuorten varttumisen myötä. Isoäidit tapasivat tutkimuksen mukaan lastenlapsiaan niin usein kuin halusivat lasten ollessa 7-8 -vuotiaita, mutta tämän ikäjakson jälkeen isovanhemmat näkivät heitä toivottua vähemmän. (Hurme 1988, 123; Sipiläinen & Ylä-Soininmäki 1993, 15.)

Isovanhemman ja lapsenlapsen suhdetta muokkaavat tekijät. Perheen muodolla ja koolla on tutkijoiden mielestä oma painonsa isovanhempien/isoisien ja lapsenlapsien suhteen syvyyteen. Isovanhemmat vaikuttavat lasten arvoihin ja käytöstapoihin suuressa määrin, jopa vanhempia enemmän. Jos perhe on yhtenäinen, ja perheessä ei ole muita lapsenlapsia kuin yksi, on suhde isovanhempaan todennäköisesti läheinen. Tällöin lapsen ei tarvitse kilpailla isovanhemman huomiosta muiden sisarusten kanssa. Toisaalta on havaittu, että laatusuhteet isovanhempien ja lapsenlapsien välillä ovat korkeimmat uusperheissä ja yksinhuoltajaperheissä kuin ydinperheissä. Voidaan kysyä heijastaako kasvanut läheisyys muutoksia, joita on tapahtunut perheen dynamiikassa esimerkiksi yksinhuoltajaperheen muuttuessa uusperheeksi. Uusperheissä vanhimmat lapset usein kokevat, ettei vanhemmilla ole antaa heille tarpeeksi aikaa, varsinkin jos uusia sisaruksia syntyy. Pienemmät sisarukset vievät kaiken heidän huomionsa. Isovanhemmilla taas on riittävästi aikaa juuri heille. Uusperheessä elävät lapset kun muita lapsia useammin sanovat isovanhemman ymmärtävän heidän tunteitaan ja toiveitaan, ja tietävän, mitä he tekevät vapaa-aikanaan. (Kennedy 1992, 92–96; Attias-Donfut & Wolf 2000, 37.)

Uusperheen lapset säilyttävät myös muita useammin itsenäisen suhteen isovanhempiinsa ilman vanhempiensa apua. Uusperheiden kohdalla isovanhemmilta myös odotetaan, että he kohtelevat kaikkia lapsenlapsiaan samantarvoisina, vaikka he eivät verisukulaisia olisikaan. (Grandparenting. Online. s.5. [Viitattu 20.10.2004].

Saatavilla www- muodossa:<URL:http://www.fcs.wa.gov.au/_content/parenting_information/factsht/grandpar/factsht.htm.>) Perheen pitäminen kokonaisuena onkin isovanhemmuuden tärkeimpiä rooleja (Troll 1983, 63).

Lastenlasten syntymäjärjestyksellä näyttäisi olevan myös vaikutusta. Yleensä esikoiset ja ainoat lapset raportoivat erittäin läheisistä ja lämpimistä suhteesta isovanhempiinsa. Samoin isovanhempien ikä ja sukupuoli vaikuttavat suhteiden laatuun. Yleensä suhde isovanhempiin on läheisempi, jos tärkein ja läheisin isovanhempi on isoäiti. Lastenlasten syntymäjärjestys ja isovanhemman iän vaikutus suhteeseen selittyy sillä, että esimerkiksi kolmannen lapsenlapsen syntyessä isovanhempi saattaa olla monta kymmentäkin vuotta vanhempi esikoislapsenlapsensa syntymään nähden. Tällöin isovanhempi ei jaksa välttämättä enää samalla lailla viettää aikaansa nuorempien lapsenlapsien kanssa, kuin aikoinaan ensimmäisen lapsenlapsen kohdalla. (Hoyt & Whitbeck 1993, 1025.)

Lastenlasten ikä ja kehitystaso vaikuttavat myös isovanhempien ja lastenlasten keskinäisiin suhteisiin (Troll 1983, 63). Lapsuudessa ja teini-iässä isovanhemmat näyttävät suurta osaa lasten elämässä. He hoitavat lapsenlapsia antaakseen vanhemmille vapaa-aikaa, tai lasten sairastuessa, jos vanhemmat eivät työkiireiltään pysty heitä hoitamaan. Isovanhemmat myös kuuntelevat lapsenlapsiensä murheita, kun vanhempien ero tuottaa heille mielipahaa, tai lohduttavat lapsia kun he ovat mustasukkaisia siitä, että perheeseen syntyy lisää sisaruksia. Isovanhemmat ovat tukena myös, kun lapsenlapsilla on erilaisia murroskausia, tai lasten vanhemmilla on vaikeaa. (Ijäs 2004, 47-66.) Baranowski (1982) on huomannut, että isovanhemmat pelaavat kriittisintä rooliaan auttaessaan teini-ikäisiä selviytymään normaaleista kehityskriiseistä. Tämä edellyttää tietenkin, että nuoret tuntevat isovanhempansa, ja ovat heidän kanssaan tekemisissä. Isovanhemmat kykenevät myös olemaan välittäjinä perheen välisissä ristiriitatilanteissa. He voivat selvittää esimerkiksi lapsenlapsille, miksi heidän vanhempansa käyttäytyvät tietyllä tavalla, jotta lapset voisivat paremmin ymmärtää vanhempiaan. Huonot suhteet isovanhempien ja vanhempien välillä uhkaavat isovanhempien ja lastenlasten välisiä suhteita. Turvallinen ja jatkuva suhde isovanhempien ja lastenlasten välillä on kullannarvoinen etenkin elämänmuutosten kohdatessa. (Ijäs 2004, 47-51.)

3.3.5 Isovanhempien ja aikuisten lastenlasten välinen suhde

Olemme todenneet sukulaissuhteiden tärkeyden, koska ne voivat ainakin teoriassa toimia lähteinä yksilöiden ja perheiden välisiä suhteita muodostettaessa. Kriisitilanteissa suvun tuki ja huolenpito auttavat vähentämään perheiden paineita toisten opastaessa ja auttaessa. Isoisät hyötyvät läheisistä sukulaissuhteista. Ne mahdollistavat, että heillä on ympärillään laajempi verkosto, josta he saavat apua ja huolenpitoa tarvittaessa. Kanssakäyminen isovanhempien ja aikuisiksi kasvaneiden lastenlasten välillä olisikin syytä säilyttää. (Langer 1990, 101.) Kornhaber ja Woodward (1981) kutsuukin isovanhempien ja lastenlasten välistä suhdetta **elintärkeäksi yhteydeksi**, sillä se on toiseksi tärkein emotionaalisen voiman ja vaikutuksen lähde vanhempi-lapsi suhteen jälkeen. (Langer 1990, 102). Mutta millaista kanssakäymistä isovanhempien ja aikuisten lastenlasten välillä on?

Isovanhempien ja aikuisten lastenlasten välinen suhde on useimmiten välineellistä. Isovanhempia autetaan ostoksien teossa, siivouksessa, kuljetuksissa jne. Osapuolten välillä on kuitenkin myös tunteellinen puoli. Suhteiden tunnepitoisuutta osoitetaan esimerkiksi kirjoittelemalla kirjeitä, lähettelemällä postikortteja, soittelemalla, ja vieraillemalla kylässä isovanhempien luona. Suurin elementti isovanhempi-aikuinen lastenlapsi suhteessa on kuitenkin toiminnallinen tuki. Sukupolvien välisten kuilun ylittävä perheen toiminta yleensä aiheuttaa tyytyväisyyden tunteita siitä, että perheen jäsenet pitävät huolta toisistaan. Perheenjäsenistä huolehtiminen tapahtuu joko antamalla välineellistä tai emotionaalista tukea. Suhteissa ei kuitenkaan odoteta, että jokainen saisi samanlaisia tuen muotoja. (Langer 1990, 106–109.)

Aikuiset lapsenlapset yleensä antavat isovanhempiaan enemmän sekä emotionaalista, taloudellista, että välineellistä tukea. (lähdekritiikkinä otettava huomioon amerikkalaisen ja suomalaisen yhteiskunnan erilaisuus, esim. eläkejärjestelyissä ja sosiaaliturvassa ja julkisten palvelujen järjestämisestä verorahoin, mikä eroaa amerikkalaisesta systeemistä) Emotionaalista tukea isovanhemmat lastenlapsiltaan kuitenkin eniten odottavat. Vahvat tunteenomaiset suhteet molemmin puolin auttavat vanhempaa sukupolvea arvioimaan ja tasapainottamaan näiden kahden osapuolen suhteiden luonnetta. Jotta suhteet jatkuisivat vastaisuudessakin, on nuoremman sukupolven vaadittava näitä velvoitteita edelleen. Isovanhempien auttamisvelvoitteista ja tukemisen muodoista ei saisi kuitenkaan tulla painolastia lapsenlapsille. Isovanhemmat silti luottavat aiempiin isovanhempien ja lapsenlapsien

auttamishistoriaan, yksilöiden luonteen hyvyyteen, ja perheen emotionaalisiin siteisiin, että heistä huolehtiminen jatkuisi yhä. (Langer 1990, 106–109.)

3.4 Isovanhempien koulutuksen yhteys isovanhempien käyttäytymiseen ja harrastuksiin lastenlasten kanssa

Isovanhempien keskuudessa on sekä vähemmän koulutettuja, että korkeammin koulutettuja isovanhempia. Yleensä nuoremmat isovanhemmat ovat paremmin koulutettuja kuin vanhemmat isovanhemmat, sillä koulutukseen on nuoremmilla ikäkohorteilla ollut paremmat mahdollisuudet. Mutta onko koulutuksella vaikutusta käyttäytymiseen lastenlasten kanssa yleisesti, vai vain erityisissä tapauksissa?

On havaittu, että työväenluokkaiset ja muut alempien keskiluokkien isovanhemmat ovat enemmän sitoutuneita lastensa ja lastenlastensa perhe-elämään kuin esimerkiksi keskiluokkaiset isovanhemmat. Alemmissä sosiaaliluokissa isovanhemmat hoitavat lapsenlapsiaan enemmän. Isovanhemman rooli on heille myös todellinen, sillä isovanhempia tarvitaan vanhempien apuna monenlaisissa toiminnoissa perheen piirissä. Erityisesti isoäitien asema on erityisen vahva alempien sosiaaliluokkien perheissä. (King & Elder 1998, 3; Attias-Donfut 2000, 37.)

Keskiluokkaisten isovanhempien käyttäytyminen on erilaista lastenlasten kanssa. Nämä isovanhemmat arvostavat itsenäistä ja uteliasta käyttäytymistä, joita he haluavat myös opettaa omille lastenlapsilleen. Isovanhemmat haluavatkin viettää aikaansa lastenlastensa kanssa sellaisten harrastuksien ja aktiviteettien parissa, jotka herättävät lapsissa mielenkiintoa. Ylemmän sosiaaliluokan vanhemmilla katsotaan olevan paremmat mahdollisuudet olla mukana nimenomaan kasvatuksessa. (King & Elder 1998, 3; Åström 1990.) Kuitenkaan isovanhempien tuloilla ei näyttäisi tutkimusten mukaan olevan vaikutusta siihen, olivatko isovanhemmat aktiivisia, passiivisia vai kiintyneitä omissa rooleissaan. Koulutuksen vaikutus näkyi myös epävirallisessa avussa. Jos omat lapset olivat huonommin koulutettuja kuin isovanhemmat itse, antoivat isovanhemmat entistä vähemmän apua esimerkiksi lastenhoidossa. (Attias-Donfut 2000, 37.)

Koulutuksella näyttäisi siis olevan vaikutusta isovanhempien käyttäytymiseen, mutta kuitenkin isovanhempien tuloilla ei näyttäisi olevan suurta merkitystä siihen, millaisen

roolin isovanhempi ottaa. Kuitenkin vähemmän koulutetut pitävät tiiviimmin yhteyttä lastenlapsiinsa, ja he haluavat luoda ystävyysuhteita heidän kanssaan. Korkeammin koulutetut isovanhemmat puolestaan ovat enemmänkin lastenlastensa henkisiä ohjaajia. Tällä tarkoitetaan sitä, että he haluavat vahvasti vaikuttaa lastenlastensa tulevaisuuteen. Isovanhemmat eivät kuitenkaan ole aina opettajan roolissa. Lapsiltakin isovanhemmat voivat oppia paljon uusia. (Grandparenting. Online. s.2. [Viitattu 20.10.2004]. Saatavilla www-muodossa:<URL: http://www.fcs.wa.gov.au/_content/parenting_information/factsht/grandpar/factsht.htm.)

3.5 Isoisien läheisyys tyttären- ja pojanpuoleisiin perheisiin

Monissa tutkimuksissa, joissa on selvitelty sukulaissuhteita, ovat osoittaneet, että sukulaissuhteet ovat yleensä läheisemmät äidinpuoleisiin sukulaisiin. Mistä tällaisen eron voidaan sitten olettaa johtuvan? Tätä ilmiötä on yritetty selvittää ensinnäkin sukupuoliroolien avulla, sillä nainen toimii yleensä perheenpäänä etenkin perheasioissa. Perheroolien kautta äiti ja tytär ovat luonnollisesti usein läheisempiä keskenään kuin äiti ja poika. (Hagestad 1985, 3; Attias-Donfut & Wolf, 2000, 37; Ijäs 2004, 42-43.) Naiset perheidensä pääasiallisina huoltajina voivat näin hyvin ohjailla kenen kanssa perhe, ja perheenjäsenet ovat tekemisissä erityisesti sukulaissuhteiden kohdalla. Se, miksi äidinpuoleiset isovanhemmat ovat läheisempiä perheelle, voi johtua myös isien iästä. Miehet ovat yleensä vaimojaan vanhempia, ja näin heidän vanhempansa eivät välttämättä ole enää elossa, tai he ovat liian vanhoja ja terveydentilaltaan huonokuntoisia pitämään säännöllisiä ja tiiviitä siteitä poikansa perheeseen ja tämän lapsenlapsiin (Palkovitz & Sussman 1988, 207; Smith, P. 1995, 97).

Molemmilla puolisoilla välit kuitenkin lämpenevät omiin vanhempiinsa viimeistään siinä vaiheessa, kun perheeseen syntyy lapsia. Perheyhteyttä kaivataan, koska nuoripari haluaa keskustella omien vanhempiansa kanssa tulevasta lapsistaan ja kehittää samalla suhteita omiin lapsiinsa. Kuitenkin isän vanhemmat tekevät epävirallisia vierailuja harvemmin omien lastensa perheisiin kuin äidin vanhemmat. (Palkovitz & Sussman 1988, 207.)

Pitkä välimatka on usein esteenä läheisille isovanhempien ja lapsenlapsien suhteille. Joten äidin- ja isänpuolen sukulaisiin sitoutumisissa on paljon eroja riippuen siitä,

kumman vanhemmat asuvat perhettä lähempänä. Isovanhempien välillä saattaa olla myös kilpailua heidän paremmuudestaan isovanhempina, jonka lapsetkin saattavat huomata. Tämä voi vaikeuttaa tasapainoisten suhteiden luomista kaikkiin isovanhempiin. Puolisoiden vanhempien läheisyseroihin saattaa vaikuttaa sekin, mitä kummankin puolison vanhemmat ajattelevat siitä, mitä heiltä odotetaan isovanhempina, ja kuinka he ylipäättään haluavat osallistua lapsensa omaan perhe-elämään. Myöskään kaikki vanhemmat eivät pidä siitä, että heidän omat vanhempansa sekaantuvat heidän perhe-elämäänsä. Näin ollen isovanhemmat kokevat isovanhemmuuden eri tavalla. (Ijäs 2004, 42-44.) Tavallisesti sukulaisilta odotetaan kahta asiaa. He osallistuvat joko suoranaisesti tai epävirallisesti lastenlapsiensa hoitoon, tai he voivat toimia vanhempien rinnalla roolimallina aikuismaisesta käyttäytymisestä. Isovanhemmat voivat auttaa taustalla ja pehmentää vanhempien vastuuta vanhempina, sekä auttaa äitejä sitoutumaan omiin lapsiin. (Palkovitz & Sussman 1988, 207.)

Onpa isovanhempien erilaisia suhtautumiseroja lapsenlapsiin selitetty myös solubiologian ja evoluutioteorian kautta. Geneettisessä yhdenmukaisuusteoriassa selitettiin isovanhempien sitoutumishalukkuutta ja panostusta isovanhemmuuteen sillä, miten varmoja he olivat geneettisestä yhteydestä jälkeläisiinsä. Tutkimuksessa tarkasteltiin kaikkia neljää isovanhempaa: äidin äitiä ja äidin isää, sekä isän äitiä ja isän isää. Isovanhemmista äidit tuntuivat olevan varmoja, että heillä oli todellinen geneettinen yhteys lapsiin, kun taas isät eivät olleet niin varmoja. Äidin äitien uskoma yhtäläisyys lapsenlapsiin näyttäisi geneettisyyden myötä olevan yksi neljästä jälkeläistensä geeneistä, kun taas isän isien uskomuksen oman geneettisen vaikuttavuuden aste näyttäisi olevan 0-1/4 osa geeniä neljästä. Äidin isien ja isän äitien asenne geneettisten uskomusten suhteen oli kaikkein epäselvin näistä neljästä isovanhemmasta. (Smith, P. 1995, 93.)

Geneettisen yhdenmukaisuusteorian pohjalta on kehitelty muitakin teorioita tutkijoiden keskuudessa selittämään isovanhempien ja lastenlasten välisten suhteiden laatua. Varmistaakseen geneettisen perintönsä siirtymisestä lapsenlapsiin on ehdotettu, että isovanhemmat juuri tämän vuoksi etsivät lapsenlapsistaan samankaltaisuuksia heidän väliltään esimerkiksi ulkonäöstä, tai persoonallisuudenpiirteistä, varmistaakseen heidän välisestä geneettisestä yhteydestä. Kuitenkaan yhdenmukainen ulkonäkö lapsenlapsien ja isovanhemman välillä ei näyttäisi korreloivan esimerkiksi isovanhempien auttamishalun kohdalla, mutta samanlainen persoonallisuus lastenlasten

kanssa näyttäisi vaikuttavan siihen, miten isovanhemmat tarjosivat omaa apuaan lapsille ja lapsenlapsilleen. (Smith, P. 1995, 93.)

4. Isoisän merkityksellisyys

4.1 Isovanhemmuuden roolit

Isovanhemmuuden roolit ovat aikaistuneet Suomessakin keski-ikänsä tienoille. Väestöstä noin 70 % tulee isovanhemmiksi keski-ikässä, tai hieman tätä vanhempina. Isovanhemmuus koetaan yleisesti miellyttävänä ja mukavana kokemuksena. Naiset tulevat useimmiten isovanhemmiksi miehiä aikaisemmin. Miesten korkeampi ikä naisiin nähden isovanhemmaksi tullessa selittyy sillä, että naiset avioituvat usein heitä itseään pari vuotta vanhempien miesten kanssa. Jos isovanhemmiksi siis tullaan suurin piirtein 50-vuoden molemmin puolin, niin isovanhemmat voivat parhaimmassa tapauksessa viettää lastenlastensa kanssa kolmasosan elämästään (Smith P. 1995, 89).

Valitettavan usein miesten roolit eivät ole selkeästi määriteltyjä, kuten ne eivät ole isoisienkään roolien kohdalla. Pahimmillaan isät ja isoisät kokevat olevansa ulkopuolisia perheissään. Parhaimmillaan molemmat heistä haluaisivat toteuttaa unelmansa perheensä elämän turvaamisesta, varauksettomasta hellyydestä ja kaveruudesta. Lapsilla erityisesti on usein se suurin tie kaikkien roolien ja suojausareiden läpi. (Lindqvist 1987, 180.) Esimerkiksi Lindqvist on miesten elämänmuutoksia tutkiessaan havainnut, että puheet miesten tunnevammaisuudesta eivät pidä paikkaansa. Miehetkin osaavat olla herkkiä, mielikuvituksellisia, tunteikkaita ja luovia. Mies vain niin harvoin uskaltaa näyttää tämän puolen itsestään. (Lindqvist 1987, 179.)

Isovanhemmuus liittyy siis useilla eri tavoilla yksilöiden elinikäiseen psykososiaaliseen kehitykseen ja elinikäiseen perheen yhteyteen. Isovanhemmuus voi myös nousta sosiaalisista rooleista vallitsevaksi ja syrjäyttää näin vanhemmuuden ja yhteistyökumppanuuden perheessä. Monet tutkimukset kuitenkin osoittavat, että

isovanhemmuuden rooleilla ei ole selviä historiallisia ja sosiaalisia vastuualoja, tai yleisesti hyväksytyjä käyttäytymisen normeja. Juuri nykyiset ja nopeat sosiaaliset muutokset, kuten perheiden välisten maantieteellisten etäisyyksien kasvaminen, nousevat avioeroluvut, ja eliniän pidentymien aiheuttavat epäselvyyksiä isovanhemmuuden roolien omaksumisessa. Myös elinympäristö muokkaa rooleja. Yhteiskunnissa, joissa päätöksenteko ja talous ovat isovanhempien käsissä, ovat isovanhemmat virallisia ja määrääviä (Kivnick 1982, 1.); kun taas kulttuureissa, joissa vanhuksat on siirretty pois toiminnallisesta määräysvallasta, kuvataan isovanhempia lämpiminä, ja he yleensä hemmottelevat lastenlapsiaan. (Neugarten ja Weinstein, 1964).

Isovanhemmista perheen ikääntyvinä jäseninä voidaan osoittaa neljä johtopäätöstä:

- 1) Isovanhemmat eivät ole poissa perheen dynamiikasta, vaikka heillä ei olekaan enää keskeistä roolia perheessä. Perheen rooleista heille lankeaa usein toissijaisen vanhemman rooli.
- 2) Isovanhempien toiminnot ja roolit ovat hyvin erilaisia verrattuna vanhempien rooliin. Erot isovanhempien välillä johtuvat sosiaaliluokista, kansallisuuksista ja sukupuolieroista, mutta suurelta osin erot johtuvat yksilöiden tunnetiloista, isovanhemmuuden oletuksista ja isovanhempien elämäntilanteista.
- 3) Kehityksellinen taso vaikuttaa lastenlasten ja vanhempien välisiin kanssakäymisiin ja niissä esiintyviin tunteisiin.
- 4) Perheen pitäminen kokonaisuutena on isovanhemmuuden tärkeimpiä rooleja.

(Troll 1983, 63.)

Mitä isoisien roolit siis sillä hetkellä merkitsevät itse kullekin, muokkaavat siihen suhtautumista senhetkinen oma elämäntilanne, perhesuhteet, terveydentilanne, koulutus, työtilanne ym. olosuhteet. Myös ystävien ja muiden läheisten ihmisten vaikutusta asioihin ei voi olla ottamatta huomioon. Erilaiset asiat merkitsevät ihmisille eri asioita. Kaikki eivät arvosta samoja asioita elämässään ja hyvä niin. Puhuttaessa merkityksistä, puhutaan itse asiassa arvoista. Mikä on ihmiselle tärkeää, merkityksellistä. "Arvot ovatkin ihmisten ajattelussa ja yhteiskunnan kulttuurissa vallitsevia käsityksiä yksilöiden, yhteiskunnan ja ihmiskunnan keskeisistä päämääristä." Ne ovat siis käsityksiä siitä, millainen on esimerkiksi hyvä elämä, tai hyvä isoisyys, ja mitä ne merkitsevät yksilön kannalta. (Suhonen 1988, 31.) Kasvatustieteen sanaston mukaan arvo on "kohteen vakiintunut merkitys yksilölle." Se on arvostuksen tuloksena syntynyt

ideaali, joka ilmenee henkilön valinnoissa, sanoissa ja teoissa. Arvoja ja arvostuksia heijastavat kannanotot voivat koskea muun muassa kohteen hyvyttä tai pahuutta, tavoiteltavuutta tai ei-tavoiteltavuutta, hyväksymistä tai hylkäämistä". (Kasvatustieteen sanasto. s.1. [Viitattu 9.11.04]. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.hut.fi/Yksikot/Opintotoimisto/Opetuki/yoop15ov/kasvatustieteensanasto.html.>](http://www.hut.fi/Yksikot/Opintotoimisto/Opetuki/yoop15ov/kasvatustieteensanasto.html)) Ihmisten arvostuksista ja toiveista puhuttaessa arvojen ja toiveiden välinen suhde on sellainen, että ihmiset eivät toivo sellaista, mitä he eivät pidä arvossa. Toisaalta taas kaikki ihmisten arvostamat asiat eivät välttämättä esiinny ihmisten arkisissa toiveissa, ja arkielämässä. (Suhonen 1988, 69, 96, 104.)

4.2 Isovanhemmuuden roolien merkitykset

Neugarten ja Weinstein ovat tutkineet isovanhemmuuden merkityksiä. Vaikka heidän 1964 tehdyt tutkimukset isovanhempien rooleista ovat yli 40 vuotta vanhoja, niin silti niiden tulokset ovat elinvoimaisia vielä tänäkin päivänä. Sen ovat osoittaneet uudemmat tutkimukset, jotka ovat löytäneet samankaltaisia isoisien roolien merkityksiä.

1) Isovanhemmuus on **biologisen uusiutumisen lähde**: Biologinen uusiutuminen isovanhemmuudessa tarkoittaa sitä, että näkee sukunsa jatkuvan perillisissään. Kuitenkin harva isovanhemmista mainitsee tämän olevan merkityksellistä. Varsinkin niiden kohdalla, jotka ovat olleet sangen iäkkäitä isovanhemmiksi tullessaan, olettaisi tämän merkityksen olevan heille erityisen tärkeä. (Pohjolainen & Jylhä 1990, 219.)

2) Isovanhemmuus antaa uuden mahdollisuuden onnistua **emotionaalisessa roolissa**, jos isoiset ovat epäonnistuneet vanhemman roolissa aiemmin: Tämä rooli ei kuitenkaan tarkoita sitä, että isovanhemmat korvaisivat vanhempien roolin tai toistaisivat vanhemman rooliaan. (Pohjolainen & Jylhä 1990, 220.)

3) Isovanhemmat toimivat **tiedon lähteinä** lapsenlapsilleen **opettajan muodossa**. Bengtsonin (1985) mukaan isovanhemmat **rakentavat ja tulkitsevat menneisyyttä lapsenlapsille**. He myös välittävät eteenpäin perhesalaisuuksia ja perinteitä, toivoen että nämä jatkavat niitä.

4) Isovanhemmat näkevät **saavuttaneensa jotain** elämässään **nähdessään jälkikasvunsa menestyvän elämässään**: Sosiaalinen jatkuvuus on biologista jatkuvuutta sosiaalistetumpi jatkuvuuden muoto. Esimerkiksi lastenlasten menestymisen kautta isovanhemmat voivat iloita siitä, että nämä ovat voineet saavuttaa jotain sellaista, mitä he eivät itse ole pystyneet saavuttamaan. (Pohjolainen & Jylhä 1990, 221.)

5) omaavat isovanhempina **kaukaisen roolin**.

Kuitenkaan näillä erilaisilla rooleilla ei kuvattu, kuinka yleistä, tärkeää, ja voimakasta isovanhemmuuden kokeminen on isovanhemmalle. (Neugarten & Weinstein 1964, 282–283.)

Isovanhemmuuden merkityksiä isovanhemmille itselleen on selvitetty myös Kivnick (1985, 1982) Kahana ja Kahanan (1971) tutkimuksen teorian pohjalta. Hänen lähtökohtanaan tutkimuksissa olivat isovanhempien sosiaaliset roolit, perheen sisäiset suhteet, todelliset suhteet lapsenlapsen ja isovanhemman välillä ja isovanhemmuuden symboliset merkitykset. Kivnickin (1982) tutkimuksessa yritettiinkin selvittää juuri henkilöiden perhearvojen, tunteiden ja käyttäytymisen kokemuksia ja merkityksiä isovanhemmuudesta analysoimalla tutkimushenkilöiden kertomia elämänhistorioita. Ei siis tarkasteltu isovanhemmuutta sukupolvien välisenä vuorovaikutuksena, kuten sitä yleensä tarkastellaan. Yksilöiden välinen toiminta ja todellisuuteen perustuvat merkitykset yhdistettiin uudeksi ulottuvuudeksi—todelliseksi suhteeksi. Todellinen suhde paljastaa isovanhempien tunnetilat, kokevatko he esimerkiksi erilaiset aktiviteetit jälkipolviensa kanssa merkityksellisiksi vai merkityksettömiksi. (Kivnick 1982, 2, 11.) Tutkimuksiansa pohjalta hän sai viisi merkitystasoa isovanhemmuudelle:

1) Perheet antavat merkityksiä isovanhemmuudelle, joissa nämä toimivat jäseninä. Perheissä saattaa olla kolme, neljä tai viisikin sukupolvea elossa. Nämä eri sukupolvet vaikuttavat molemminpuolisesti toinen toisiinsa. Isovanhemmilla on usein tärkeä rooli perheen sisäisissä epäsoveluissa ja liittolaissuhteissa. – Isovanhemmuus on identiteetin ja ajattelun keskeinen elementti, sillä isovanhemmuuteen liittyvät asiat ja tunteet muodostavat keskeisen aseman isovanhemman elämässä.

- 2) Yksilöiden välinen toiminta antaa isovanhemmuudelle yhden merkityksen, jota isovanhempi ja lapsenlapsi jakavat ja osoittavat toinen toisilleen. Se, että isovanhemmilta puuttuu sosiaalinen vastuuntunto, vapauttaa näiden kahden yksilön välistä toimintaa. – Isovanhemmat kokevat olevansa hemmottelijan roolissa, jossa varsinainen vastuu lapsista puuttuu.
- 3) Todellisuuteen perustuva merkitys: Se merkitys mikä isovanhemmalle itselleen muodostuu isovanhemmuudesta, syntyy roolikokemuksiensa kautta. Siitä millaiset suhteet isovanhempien ja lastenlasten välillä todellisuudessa ovat, ja miten yhteistyö sujuu isovanhemmalle tärkeiden ihmisten kanssa. Millaiseksi isovanhemmuuden merkitys muodostuu, riippuu siitä, miten yksilön odotukset toteutuvat toiminnallisen iän, fysiologisen hyvinvoinnin, henkisen terveyden ja lapsenlapsen persoonallisuuden suhteen. Lapsenlapsille puolestaan isovanhempien merkitys riippuu heidän kehitystasostaan, ja heidän suhteensa laadusta isovanhempiensa kanssa. Myös isovanhempien luonteenpiirteillä on omat vaikutuksensa siihen, mitä isoisyys heille merkitsee. – Isovanhemmille on tärkeää kokea itsensä arvokkaaksi lastenlapsiensa ihailun kautta.
- 4) Isovanhemmuuden symbolinen merkitys perustuu kulttuurisiin uskomuksiin ja yksilöiden yksilöllisiin mielikuviiin. Mielikuvien syntyminen edellyttää, että esimerkiksi sukutarinoiden myötä syntyy historiallista yhteyttä ja symbolista kuolemattomuutta isovanhemman ja lapsenlapsen välillä. Yleensä isovanhemmuuden mielikuvat ja status syntyvät jo aikaisin erilaisten jälkikuvien avulla. Symbolinen merkitys edellyttää, että yksilöt sopeutuvat isovanhempien ja lastenlasten rooleihinsa, sekä kulttuurisiin sukupolviinsa. – Isovanhemmat osallistuvat uudelleen persoonalliseen menneisyyteensä perheensä kautta. Yksilöllinen samaistuminen ilmenee ylpeytenä jälkipolviensa menestymisestä ja syntymästä.
- 5) Kulttuurinen samaistuminen ilmenee taas erilaisina mytologisina fantasiaoina uudelleensyntymisestä lapsenlapsien syntyessä ja heidän nimeämisessä esimerkiksi kuolleen sukulaisen mukaan. Isovanhemmilla on patriarkaallinen ja matriarkaallinen vastuu. He siis identifioituvat lastenlastensa kautta ja näkevät suvun jatkumisen takaavan perheensä kuolemattomuuden.

Edellä mainituista isovanhemmuuden merkityksistä kolme ensimmäistä ulottuvuutta voidaan nähdä ulkopuolisen tarkkailijan silmin esimerkiksi ympäröivästä yhteiskunnasta perheen sisälle. Kahta viimeistä ulottuvuutta voidaan tarkastella ilmiöstä itsestään keskittyen henkilöiden omiin kokemuksiin isovanhemmuudesta ja lapsenlapsena olosta. Todellisuuteen perustuvaa merkitystä voidaan alkaa määrittelemään ennen kuin isovanhempien ja lapsenlapsien välinen kanssakäyminen edes alkaa. Symbolisissa merkityksissä puolestaan yksilöiden tiedostamattomat ajatukset ja yksilön uskomukset isovanhemmuudesta tasapainottelevat keskenään. (Kivnick 1982, 8-11.)

Kivnickin (1982) tutkimuksessa 1/3 isovanhemmista oli vaikeuksia isovanhemmuuden roolissaan. Ongelmina mainittiin esimerkiksi sellaisia asioita, etteivät he olleet saaneet tarpeeksi palkintoja isovanhemman roolistaan, tai saadut hyödyt eivät olleet tasapuolisia osapuolten välillä. Roolimuutoksia, roolikonflikteja, ja roolikerrostumia voi ilmaantua esimerkiksi isovanhempien ikääntymisen vuoksi. (Kivnick 1982, 3.)

Monet tutkijat, jotka ovat miettineet isovanhemmuuden merkitystä, ovat löytäneet yksinkertaisesti isovanhemmille kolme erilaista tapaa ilmaista isovanhemmuuttaan: rakkauden, arvovallan, tai vastuuntunnon keinoin.

(Kivnick 1982,2).

5. Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä isoisille merkitsee isoisänä olo heidän omakohtaisten arkipäiväin kokemusten ja elämäntapahtumien kautta. Aiemmissa isovanhempiä koskevissa tutkimuksissa tutkimuskohteena ovat yleensä olleet isoäidit. Isoisät ovat jääneet vähemmälle huomiolle, tai he ovat jääneet kokonaan huomioimatta. Tähän on voinut vaikuttaa se, että suomalaiset naiset elävät pitempään ja iäkkäämmiksi kuin suomalaiset miehet. Näin ollen isoäitejä on ollut helpompi saada tutkimuksiin kohderyhmäksi. Yksi mahdollinen selittävä tekijä voi olla myös, että miehet ovat avioituessaan usein vaimojaan vanhempia, joten lastenlasten syntyessä isoisät ovat olleet joko liian vanhoja osallistuakseen tutkimuksiin, tai sitten he eivät ole enää olleet elossa.

Toisaalta kiinnostus isoisyyteen on herännyt vasta hiljattain, ja se on edelleen kasvamassa. Isoisät ovat olleetkin pimennossa pitkän aikaa. Aikaisemmin monelle kulttuurille onkin ollut tavallista, että miehen ja naisen väliset roolit ovat olleet tarkoin jaetut, jolloin miehet olivat heti auttamattomasti poissa kodin piiristä naisten hoitaessa perheen ja miesten hoitaessa miesten työt. Luonteeltaan myös miesten ja naisten oletettiin olevan erilaisia. Miehen/isän, tai isoisän ei ollut soveliasta olla leppoisa, vaan he olivat niitä, jotka pitivät perhettä ja muuta sukua kurissa ja nuhteessa. Nykyinen yhteiskunnallinen kulttuuri ja ilmapiiri ovat tuoneet mukanaan muutoksia, jotka ovat poistaneet, tai poistamassa tiukkoja sosiaalisia rajoitteita ja käyttäytymismalleja vapaamielisempää ja valinnaisempaan suuntaa.

Suomenkielisiä tutkimuksia isoisistä on alkanut löytyä enemmän, mutta kuitenkin usein samassa yhteydessä tutkitaan molempia osapuolia, isoisia ja isoäitejä yhtäaikaan. Pelkkiä isoisistä kertovia tutkimuksia ei ole tähän nähden kovin runsaasti tarjolla, mutta niiden määrä lisääntyy koko ajan. Vastaavia amerikkalaisia tutkimuksia aiheesta kyllä löytyy paljon. Niitä tutkittaessa ja tulkittaessa oli tutkijan otettava huomioon suomalaisen ja amerikkalaisen yhteiskuntarakenteiden väliset eroavaisuudet muun muassa julkisissa palveluissa, ja naisten ja miesten välisissä tasa-arvoasioissa koskien perhettä, työtä ja vapaa-aikaa.

Halusin tutkia isoisiä myös siksi, että isoisiä on tarkasteltu aina jonkun toisen henkilön näkökulmasta. Useissa tutkimuksissa esimerkiksi keskimäinen sukupolvi eli lasten vanhemmat ovat kertoneet omien vanhempiensa ja lastensa välisistä suhteista. Monesti myös lapsenlapset itse ovat miettineet ja tarkastelleet omaa suhdettaan isoisiin, joiden kuvauksista on sitten muodostettu isoisyyden kertomuksia. Isoisien omat, henkilökohtaiset kokemukset ja näkemykset ovat jääneet siten huomioimatta. Ja niitä haluan nyt tällä tutkimuksella kartuttaa.

5.2 Tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen kaksi keskeistä pääongelmaa olivat seuraavanlaiset:

1. Mitä isovanhemmuus merkitsee isoisille?
1. Vaikuttaako omien lasten sukupuoli isoisyyden kokemiseen? Eroavatko isoisyyden kokemukset, jos on isoisänä pojan lapsille tai tyttären lapsille? Pidetäänkö tyttären perheisiin eri tavalla yhteyttä kuin pojan perheeseen?

5.3 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat isoisät. Isoisiä valittaessa valintakriteerinä oli, että heillä olisi jo kokemuksia isoisyydestä, joten tuoreita, ensimmäisen lapsenlapsen saaneita isoisiä ei kelpuutettu mukaan. Ainakin osan isoisien lapsenlapsista tuli myös mielellään olla kouluiässä, jotta isoisillä olisi ehtinyt karttua kokemuksia jälkipolvistaan ja isoisänä olosta. Tutkimus tehtiin haastattelemalla 12 isoisää, joiden keski-ikä oli noin 66 vuotta. Koska ei ole olemassa mitään väestökisteriä isoisistä, isoisiä ei voinut etsiä tätä kautta. Näin ollen löysin haastateltavani tuttavieni kautta kysymällä heiltä, tiesivätkö he ketään tutkimukseen sopivia isoisiä, joita voisi haastatella. Haastateltavien ketju muodostui ja jatkui siten, että haastateltavilta voitiin edelleen kysyä, tiesivätkö he

sopivia isoisia haastateltaviksi. Näin pallo lähti pyörimään eteenpäin. Valintakriteereinä olivat kuitenkin edelleen ne, että isoisilla tuli olla jo useamman vuoden kokemus lapsenlapsista, ja lapsenlapsia heillä tuli mielellään olla useampi kuin yksi. Otantamenetelmänä käytin siis niin sanottua lumipallo-efektiä, joskin laadullisessa tutkimusmenetelmässä puhutaan kuitenkin mieluummin harkinnanvaraisesta näytteestä kuin otoksesta (Hirsjärvi & Hurme 2001, 58–59).

Saatuani sopiviin tutkimushenkilöihin yhteyden ja heidän suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta, oli sovittava haastatteluiden järjestelyistä. Haastatteluajat järjestyivät puhelimitse, jossa haastateltavilla kysyttiin milloin heillä olisi mahdollisesti aikaa tulla haastateltavaksi. Haastattelut kestivät 45 minuutista 1,5-2- tuntiin, riippuen haastateltavan puheliaisuudesta. Moni isoisä innostui puhumaan aiheesta varsin paljon, mutta niukempisanaisiakin joukosta löytyi. Haastatteluiden kestohan ei ole kuitenkaan se olennainen asia, sillä toiset osaavat esittää asiansa lyhyesti ilman, että asiasisältö kärsii. Kaikki isoisät suostuivat hyvin mielellään ottamaan osaa tutkimukseen. Yksikään isoisä ei kieltäytynyt haastattelusta kysyttäessä. Haastattelu on sen vuoksi hyvin kiitollinen tutkimusmenetelmänä (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2000, 202). Isoisien oman valinnan mukaan haastatteluita tehtiin kolmessa eri paikassa: isoisien työpaikoilla, heidän kodeissaan, sekä muutama haastattelu tehtiin minun kotonani.

Osan näistä isoisista tunsin aiemmin ulkonäöltä ja nimeltä, mutta en niin hyvin, että tuttuus olisi ollut este haastattelulle. Suurin osa haastateltavista oli uusia tuttavuuksia. Se, että osa isoisista tiesi jotenkin minut, saattoi helpottaa haastattelutilanteiden luonnetta. Luottamuksellisia tietoja pystyttiin ehkä paremmin kertomaan tutummalle henkilölle kuin aivan vieraalle. Toisaalta vieraalle ihmiselle voi joissain tapauksissa olla helpompi selittää asioitaan kuin tutummalle. Kuitenkin tämän tutkimuksen kohdalla osa uusista tuttavuuksista kertoi aivan yhtä avoimesti isoisyydestään kuin hieman tutummat, joten haastateltavan luonteen avoimuus näyttäisi olevan tärkeämpi tekijä kuin tuttuus. Joistakin haastateltavista vaistosi, että he jännittivät itse haastattelutilannetta ja sitä, millaisia kysymyksiä minulla olisi. Muutama isoisä sanoi odottaneensa paljon vaikeampia kysymyksiä, ja olleensa iloisesti yllättyneitä, etteivät ne niin vaikeita loppujen lopuksi olleetkaan. Grönforskin toteaa, että tutkijan on luotava leppoinen ilmapiiri haastattelulle, jotta haastatteluista tulisi mahdollisimman onnistunut. Tunnelmaa keventämään voi aluksi jutella kevyesti päivän polttavista asioista ennen kuin mennään varsinaiseen asiaan, jotta haastateltava saadaan rentoutumaan. (Grönfors

1982, 107.) Liian kauan vapaa keskustelu ei saa jatkua, sillä haastateltava tietää, mitä tarkoitusta varten haastattelija on tullut. Haastateltava voi tuntea olonsa ahdistuneemmaksi tilanteen pitkittyessä, ja ruveta epäilemään tutkimuksen tarkoituspää. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 90.)

Tutkimus suoritettiin Vaasassa ja sen lähiympäristössä vuosien 2000–2001 välisenä aikana. Paikkakunnat olivat tarkemmin sanottuna Vaasa, Merikaarto ja Peräseinäjoki. Muutamit isoisät asuivat siis maakunnissa. Kaupungissa ja maaseudulla asuvien isoisien välisiä vertailuja en kuitenkaan varsinaisesti tarkastele, mutta otin kuitenkin huomioon, jos eroja heidän väliltään löytyi. Erilaiset taustamuuttajat ja "poikkeavat tapaukset" on kuitenkin huomioitava tuloksia analysoitaessa, mutta Alasuutarin mukaan (1995, 32) heidät "suhteutetaan kokonaisuuteen, joka on varsinaisen tutkimuksen kohteena". Tuloksia on näin helpompi yleistää tutkimuksen kohderyhmästä valtaväestöön ja toisinpäin, kuitenkin varoen pelkistämästä liikaa tyyppitapausten välttämiseksi. Borgin ja Gallinkin (1989, 404) mukaan tutkimuksen sisäinen validiteetti paranee näin menetellen.

5.4 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua, ja tarkemmin sanottuna puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelun runkoon sain apua internetistä sivuilta, joissa oli käsitelty isovanhemmuutta (Grandparenting research. [Viitattu 13.12.2004]. Saatavilla [www-muodossa:<URL:http://grandparenting.org/research.htm](http://grandparenting.org/research.htm)), sekä lisäksi Helen Kivnickin (1982) *The Meaning of Grandparenthood* -kirjan liitetiedostoa, joka käsitteli isovanhempien merkityksiä. Edellä olevia soveltaen omiin ideoihin syntyi teemahaastattelurunko. (ks. Liite 1.) Teemahaastattelurungossa käytettiin yhden teeman kohdalla myös valikoivasti Goughin (1960) *The Adjective Check* -listaa, josta poimittiin muutamia luonteenpiirteitä saaden apua isoisien luonnepiirreanalyysiin. (ks. Liite 2.)

Haastattelu menetelmänä mahdollistaa Hirsjärven ja Hurmeen (1991, 7-8) mukaan keskustelunomaisen vuorovaikutuksen haastattelijan ja haastateltavan välillä, jolloin

inhimillisen käyttäytymisen ilmiöihin kuten aikomuksiin, elämyksiin, ja tietoisuuteen pääsee paremmin sisälle. Tämän mahdollistavat vapaamuotoiset ja syvälliset keskustelut, joiden avulla saadaan sellaista tietoa selville, jota ei muilla menetelmillä kyettäisi saamaan. Haastattelu eroaa keskustelusta kuitenkin siinä, että haastattelu on päämäärähakuista toimintaa, ja että haastattelu toimii haastattelijan ehdoilla (Hirsjärvi & Hurme 1991, 25). Haastattelumethodin näin juuri edellisten perustelujen vuoksi sopivaksi tutkimusmenetelmäksi, koska isoisyden kokonaisvaltaiseen kokemiseen liittyy paljon pehmeitä arvoja kuten tunteita, elämyksiä ja arvostuksia, joita on parempi selvittää puhumalla haastateltavan kanssa kasvokkain. Haastattelu on siis käyttökelpoinen menetelmä, kun ei puhuta päivittäisistä ilmiöistä, vaan keskustellaan kriittisessä mielessä arvostuksista, aikomuksista, ihanteista ja perusteluista. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 35.) Haastattelussa ihminen nähdään ainutkertaisena yksilönä, ja pyritään saamaan läheinen yhteys hänen elämys- ja kokemusmaailmaansa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 16).

Teemahaastattelu puolistrukturoituna tutkimusmenetelmänä on hyvä kokemattomallekin haastattelijalle, koska haastattelua helpottaa se, että teemat eli aihepiirit on mietitty tarkkaan etukäteen. Teemahaastattelun periaate kuitenkin on, että kaikki kysymykset ovat tyypistä riippumatta avonaisia. Menetelmän joustavuutta osoittaa, että haastattelussa voidaan vapaasti liikkua aihepiireistä toiseen missä järjestyksessä tahansa, ja kysymysten muotoakin voi tilanteesta riippuen muokata uudelleen. Lisäksi jos haastattelijalla haluaa jälkikäteen tarkistaa joitain asioita, voi hän helposti tavoittaa haastateltavat, ja selvittää asian. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 36, 44; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 202; Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Myös itse täydensin joidenkin isoisien kohdalla heidän vastauksiaan soittamalla heille jälkikäteen kysyäkseni asioista, jotka olivat jääneet keskustelun tiimoilta hieman epämääräiseksi, ja joita halusin tarkentaa.

Haastattelijalta odotetaan joustavuuden lisäksi luottamuksellisuutta. Hänen on osoitettava kiinnostuksensa haastateltavaa kohtaan reagoimalla häneen esimerkiksi nyökkäämällä hyväksyvästi, tai kommentoiden pienillä sanoilla, mutta silti samanaikaisesti hänen on minimoitava oma osallistumisensa, ettei hän vaikuttaisi haastateltavan vastauksiin. Haastattelijan on kyettävä myös lukemaan haastateltavien ei-verbaalisia ilmeitä ja liikkeitä, jotka voivat paljastaa enemmän kuin puhe. Haastattelijalla

voi tällöin aistia paremmin haastateltavien tunnetiloja, kuten esimerkiksi jännittyneisyyttä. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 75–78, 94–98.)

5.5 Aineiston analyysi

Haastatteluiden jälkeen ensimmäisenä tehtävänä ennen varsinaista analyysiä oli haastatteluiden purkaminen nauhalta. Haastattelut kirjoitettiin puhtaaksi sanatarkasti. Jokaisen isoisän haastattelun purin ensin omaksi tiedostoksi. Näin muodostettiin jokaisesta isoisästä yksittäinen kuvaus. Tämän jälkeen ryhdyin yhdistelemään kaikkien isoisien vastauksia pienempiin osiin teemoittain haastatteluteemojen pohjalta. Kyseessä oli luokitteluvaihe. Vastauksien ollessa pienemmissä osissa teemoittain aloin lajittelemaan ja yhdistelemään samankaltaisia vastauksia. Samoin vastanneet isoisät keräsin yhteen ryhmään ja toisin ajatelleet omiin ryhmiinsä. Näiden perusteella alkoi muodostua erilaisia ryhmiä ja luokkia, joista pystyi joidenkin teemojen kohdalla muodostamaan tutkijan muokkaamia omia ideaalityyppejä. Tällaisia tyyppiejä ei kuitenkaan löydetä puhtaasti sellaisenaan todellisuudessa. Sen tarkoituksena on vain auttaa tutkijaa ymmärtämään empiiristä maailmaa käyttäen näitä ideaalityyppejä analysoinnin apuna. (Grönfors 1982, 167).

Tutkija voi siis itse päättää yksittäisten teemojen kohdalla, mitkä näkökulmat ovat olennaisia tapausten luokittelumiseksi riippuen tietysti siitä, mitkä ovat tutkijan teoreettiset lähtökohdat (Hirsjärvi & Hurme 1991, 117). Tutkijan tuli myös miettiä sekä en tiedä - vastausten kohdalla, että niiden isoisien vastausten kohdalla, jotka erosivat selvästi muiden isoisien yleisestä linjasta, että mistä nämä erot saattaisivat johtua. Kuvaamisen, luokittelun, ja yhdistelyn jälkeen, kuten Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2000, 219) kirjoittavat, olisi lopulta löydettävä selitys tutkimusongelmaan. Analyysin tarkoituksena on, että tutkijan olisi löydettävä haastateltavien vastauksista olennaiset ja yhdistävät piirteet, ja näiden pohjalta pyrittävä antamaan ymmärrettävä selitys ilmiöstä (Alasuutari 1995,42).

Tarkastelunäkökulmat ja valintavaihtoehdot ovat lukuisat. Tutkijan olisi löydettävä aineistosta siis olennaiset ja yhdistävät piirteet. Näkökulmat riippuvat siitä, onko tutkijalla tarpeeksi tietoa asiasta, tai kykyä poiketa tavanomaisista ratkaisuista, tai onko

hänellä taitoa löytää rikastuttavia tarkastelukulmia. Ensisijaisesti tutkimusongelmat ovat ne, jotka määrittävät mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Tutkimusote tässä tutkimuksessa oli induktiivinen, eli edettiin yksityiskohdista yleistyksiin. Empiirisestä aineistosta pyrittiin siis etsimään olennaisia piirteitä. Vaikka analyysissä onkin tärkeää päästä asioiden yleistettävyyteen, niin silti ei saisi unohtaa yksilöllisiä ajatuskulkuja ja puheen merkityksiä aineistosta. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 121–125.) Samaa mieltä on Alasuutarikin (1995, 10–11). Hän kutsuu tätä käytäntöä absoluuttisuuden vaatimukseksi. Yksikin eroava näkemys yleisestä kannasta aineistosta ilmaisee, että asiaa on tarkasteltava uudelleen. Toisaalta vaikka aineiston analyysissä edetään induktiivisesti, niin silti deduktiivisia vaiheitakaan ei tulisi analyysissä unohtaa. Kun asioita tarkastelee hieman omien linssien läpi, asioita alkaa ymmärtää monipuolisemmin. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 123.)

Tutkimuksen tulkintatapa tulee puolestaan hermeneuttisesta tutkimusperinteestä. Hammersleyn (1992) mukaan kvalitatiivinen tutkimushan pyrkii kontekstuaalisuuteen, tulkintaan ja toimijoiden näkökulman ymmärtämiseen. Juuri merkitystensä etsiminen viittaa kvalitatiiviseen tutkimuksen hermeneuttiseen eli tulkitsevaan luonteeseen. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 22.) Oikeastaan hermeneuttisessa tulkintatavassa asioita tulkitaan moneen otteeseen monien ihmisten taholta koko ajan. Ensinnäkin haastateltava kertoessaan omista kokemuksistaan, tulkitsee ja prosessoi samalla ajatuksiaan, ja edelleen haastattelujen ja analyysin aikana haastattelija tulkitsee tätä samaa aineistona omalla tavallaan. Viimeisenä oman osuutensa tulkintoihin tuo tutkimuksen lukija, joka tekee taas omat päätelmänsä asioista oman maailmankuvansa kautta. Eli hermeneuttista tulkintaa tapahtuu oikeastaan vähintään kolmasti tutkimuksen kulussa. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2000, 221.)

Tutkimuksen tulokset -osiossa on myös huomioitava, että analysointivaiheessa isoisien oikeat nimet on muutettu toisiksi suorien lainauslauseiden kohdalla isoisien henkilöllisyyden säilyttämiseksi anonyymeina.

5.6 Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti

Kvalitatiivisen tutkimuksen ongelmana on pidetty validiteetin ja reliabiliteetin osoittamista, koska empiirisessä tutkimuksessa yhdistyvät sekä tutkittavien että tutkijan arvomaailmat. Grönforsin mukaan tutkijan tausta koulutuksesta persoonallisuudenpiirteisiin ja siitä edelleen henkilökohtaisiin kokemuksiin voivat vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Sen vuoksi tutkijan on tarkasti selitettävä, miten on suorittanut tutkimuksen ja saanut juuri nämä tulokset. Mitä paremmin tutkija on voinut nämä selittää, sitä validimpaa on hänen tutkimuksensa. Grönfors jakaa validiteetin sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Ulkoisella validiteetillä hän tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, miten tutkimus on osoittanut hypoteesien oikeellisuuden. Sisäisellä validiteetillä puolestaan osoitetaan, ovatko hypoteesit, käsitteet ja johtopäätökset johdonmukaisia. (Grönfors 1982, 173–179.) Tutkimusmenetelmä osion ansiosta muiden on helppo tarkistaa, miten tutkimus on suoritettu, ja todeta tutkimuksen asianmukaisuus esimerkiksi toistamalla tutkimus.

Mitä tulee sitten reliabiliteettiin, niin sillä tarkoitetaan sitä, että tutkimus on johdonmukainen, eikä se sisällä ristiriitaisuuksia. Esimerkiksi haastattelututkimuksessa haastateltavilla voidaan kysyä samaa asiaa eri tavalla, ja verrata vastasivatko he samalla tavalla kuin aiemmin. Sitä parempi reliabiliteetti, mitä yhdenmukaisia vastaukset ovat. (Grönfors 1982, 175.) Haastatteluissa esimerkiksi tuli juuri ilmi, että kysymysten selventämisen kohdalla asioita voidaan todellakin ymmärtää eri tavalla, riippuen siitä millä sanoin tutkittavilta asiaa kysyy. Vastausten erovaisuudet saman tutkimushenkilön kohdalla voivat siis johtua ihan inhimillisistä asioista, ilman että tarvitsee epäillä vastausten vilpittömyyttä. Harvinaista ei ole myöskään se, että haastatteluissa ihmiset sanovat sellaisia asioita, mitä he olettavat, että tutkija haluaisi kuulla. Tällaista ilmiötä voitaisiin nimittää esim. tutkijan harhaksi, mikä täytyy ottaa analyysissa huomioon. Suoranta ym. (1999, 212-213) ovat luokitelleet neljä termiä, joilla voidaan tarkastella kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta. Ne ovat uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistuvuus. Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa tutkija ja tutkittava ymmärtävät asian samalla tavalla. Siirrettävyys taas merkitsee tutkimustulosten yleistettävyyttä. Se, että on pystynyt ennakoimaan tutkimustuloksiin vaikuttavat ennakkoehdot puolestaan varmistaa tutkimusta, sekä se että muut tutkijat

ovat saaneet samanlaisia tuloksia vastaavista tutkimuksista vahvistavat tutkimuksen luotettavuutta.

Kvalitatiivisen tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti eli luotettavuuden osoittaminen ei ole yksinkertaista, mutta ne antavat tutkijalle välineitä paremman tutkimuksen tekemiseen. Molemmat käsitteet kun perustuvat ajatukselle siitä, että tutkija yltää objektiiviseen todellisuuteen ja objektiiviseen totuuteen (Hirsjärvi & Hurme 2001,1, 85). Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa on tulkintojen ja tulkitsijoiden erilaisten katsomuksellisten näkökulmien vuoksi vaikeaa yltää 100 %:seen objektiivisuuteen.

6. Tulokset

6.1 Tutkittavien taustoja

6.1.1 Isoisien ammatit, ikärakenne ja aviosäätty

Tutkimukseen osallistui 12 isoisää, joista nuorin heistä oli 55-vuotias ja vanhin 78-vuotias. Tutkittavien keski-ikä oli noin 66 vuotta, ja he olivat jakautuneet iän mukaan seuraavasti:

TAULUKKO 1. Isoisät ikäryhmittäin

Ikä	Isoisien lukumäärä
55–64	6
65–74	4
75–84	2
Yhteensä	12

Suurin ryhmä kuten taulukosta ilmeni olivat 55–64-vuotiaat isoisät. Tilastokeskuksen Suomen väestöä kartoittavan rekisterin mukaan 2003 vuonna 55–64-vuotiaita miehiä oli 660 476 eli noin 12,7 % koko miesväestöstä. Jos taas katsotaan pelkästään niitä miehiä väestöstä, jotka ovat yli 50 vuotta ja siitä ylöspäin, niin heistä 50-54-vuotiaita miehiä oli eniten, 55–59-vuotiaita oli toiseksi eniten, ja 60–64-vuotiaita oli puolestaan kolmanneksi eniten ikääntyneiden ryhmästä. (Tilastokeskus. Väestö. [Viitattu 6.4.2005]. Saatavilla www- muodossa: <URL: http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/taskus_vaesto.html.) Tämän tutkimuksen miehet jakautuivat iän ja lukumäärien suhteen keskimäärin samalla tavalla kuin normaali väestö.

Kahdestatoista isoisästä kymmenen oli naimisissa. Eronneita isoiäiä oli puolestaan kaksi. Toinen heistä oli mennyt uudelleen naimisiin, ja eleli nykyisin uusperheessä.

Isoisät toimivat toisiinsa nähden hyvin erilaisissa tehtävissä. Heidän joukostaan löytyi näitä ammatteja: tehdastyöläinen (2), insinööri (2), teatteriaavustaja, varastopäällikkö, raskaan ajoneuvon kuljettaja (2), metallityöläinen, maanviljelijä, suunnitteluteknikko ja keittiöiden asentaja. Nyt isoisistä oli kuitenkin eläkkeellä ja poissa työelämästä seitsemän (7) henkilöä.

6.1.2 Perhetausta: lasten iät ja lukumäärä

Ennen isoisän rooleja, isoisät olivat luonnollisesti olleet isinä omille lapsilleen. Kaiken kaikkiaan isoisillä oli omia lapsia yhteensä 55, joista tyttöjä oli 26 ja poikia 29. Vanhin lapsista oli 51 vuoden ikäinen, ja nuorin isoisien lapsista oli 2 -vuotias. Keski-ikä lapsilla oli 28 vuotta. Lasten keskimääräinen ikä olisi voinut olla korkeampi, sillä sitä laski alaspäin yhden isoisän monet nuoret lapset.

TAULUKKO 2. Lapsien määrä (iso)isää kohden

Lasten lukumäärä	Isien lukumäärä
1	1
2	4
3	4
4	2
26	1
Yht. 55	Yht. 12

Kuten huomaamme taulukosta 2, yleisin lasten lukumäärä oli kaksi tai kolme lasta, joita oli yhteensä kahdeksalla isoisällä. Yhdellä isoisällä oli peräti 26 lasta. Jos verrataan tämän tutkimuksen (iso)isien lasten määrää 2002 vuoden tilastokeskuksen tietoihin, niin tuona kyseisenä vuonna 2002 yleisin lasten lukumäärä perheissä oli tilastojen mukaan yksi tai kaksi lasta. Lukumääräisesti lapsiluvut perheissä näyttäisivät nykyään siis hieman pienentyneen verrattuna edellisiin vuosikymmeniin, jolloin suurin osa tämänkin tutkimuksen lapsista oli syntynyt. Tämä tulos tukeekin siten T. Smithin, (1995) ja Knipscheerin (1988) arviointeja siitä, että lasten määrän vähentyessä myös perhekoot pienenevät.

Tarkasteltaessa lapsien määrää ja (iso)isien koulutusta, ei lapsien määrässä ole huomattavia eroja paremmin koulutettujen ja huonommin koulutettujen välillä.

6.1.3 Isoisät ja kolmas sukupolvi

Ensimmäisten lapsenlapsien syntyessä isoisien keski-ikä oli noin 46 vuotta. Tutkittavista nuorin oli ollut 43-vuotias isovanhemmaksi tullessaan, ja vanhin puolestaan 55-vuotias. Jos verrataan tätä tulosta Hurmeen (1988) tutkimuksesta saatuihin tuloksiin koskien keskimääräistä aikaa tulla isovanhemmaksi, niin kyseisessä tutkimuksessa isovanhemmaksi tulo oli selvästi tätä tutkimustulosta korkeampi. Keski-ikä oli Hurmeen tutkimuksessa seitsemän vuotta korkeampi, eli isoisät olivat 53-vuotiaita isoisiksi tullessaan. (ks. Hurme 1990, 217.) Näin iso ikäero näiden kahden tutkimuksen välillä voi olla monien tekijöiden yhteistulos. Tämän tutkimuksen isoisät ovat voineet saada omat lapsensa nuorempina, kuin Hurmeen tutkimuksen isoisät. Eikä ainoastaan isoisät, vaan edelleen heidän lapsensa ovat voineet saada omat lapsensa keskimääräistä nuorempina, jolloin isoisyys kohdataan nuoremmalla iällä ja sukupolvien väliset ikäerot pysyvät pieninä. Toisaalta kummankin tutkimuksen isoisillä ja heidän perheenjäsenillään (vaimoilla ja lapsilla) voi olla eroja koulutustaustoissa, mitkä voivat vaikuttaa tuloksiin. Isoisiä on myös saatettu valikoida tähän tutkimukseen eri tavalla ja eri kriteerein kuin Hurmeen tutkimuksessa, joka voi omalta osaltaan selittää eroja. Sattuman osuutta tutkimuksen tuloksiin ei pidä liioin unohtaa.

Sinänsä tämän tutkimuksen tulos, jossa isoisät ovat olleet sangen nuoria tullessaan isoisiksi, on erilainen niiden teoriaosan tutkimusten kanssa (Smith 1995 ym.), jossa todetaan naisten synnyttävän lapsensa yhä vanhempina. Tämän mukaan isovanhempien

tulisi siis olla yhä vanhempia tullessaan isovanhemmiksi. Ensisynnyttäjien keski-ikä on kuitenkin noussut vasta hiljattain, joten tämän tutkimuksen isoisiä eivät tutkimustulokset vielä todennäköisesti koske, etenkin jos isoisien lapset ovat mahdollisesti edustaneet aikaisempaa ikäkohorttia.

Lapsenlapsia isoisillä oli yhteensä 52. Näistä tyttöjä oli 31 ja poikia 21. Lastenlasten iät vaihtelivat nuorimmasta puolivuotiaasta vanhimpaan 34-vuotiaaseen. Lastenlasten keski-ikä oli 8 vuotta.

TAULUKKO 3. Lastenlasten määrä isoisää kohden

Lapsenlapsien lukumäärä	Isoisien lukumäärä
2	2
3	1
4	5
5	1
6	2
8	1
Yht. 52	Yht. 12

Neljä lastenlasta oli tulosten perusteella kaikkein yleisin lastenlasten lukumäärä. Kaksi ja kuusi lastenlasta oli seuraavaksi yleisimmät lapsenlapsien lukumäärät. Voimme havaita, että isoisillä on suhteellisen paljon lapsenlapsia. Ainakaan näiden isoisien kohdalla ei ole syytä huoleen, ettei suku jatkuisi heidän jälkeensäkin.

6.2 Isoisille parhaiten sopivat ja tavoittelemisen arvoiset luonteenpiirteet

Isoisille annettiin 20 erilaista luonteenpiirrettä esittävä adjektiiviluettelo (ks. liite 2.), joista heidän tuli valita kolme (3) luonteenpiirrettä, jotka kuvaisivat parhaiten isoisan omia luonteenpiirteitä. Adjektiiviluettelo annettiin sen vuoksi, että saataisiin mahdollisimman monipuolinen kuvaus isoisien erilaisista luonteenpiirteistä, jotka eivät ehkä muuten nousisi helposti mieleen haastattelutilanteessa. 20 adjektiivin listasta kohosi ylitse muiden nämä neljä luonteenpiirrettä. Ne olivat hyväntuulinen, rehellinen, tasapuolinen ja hyvin avoin. Hyväntuulisen mainitsi kahdeksan (8), tasapuolisen seitsemän (7), ja avoimen ja rehellisen luonteenpiirteen mainitsi viisi (5) isoisää.

"Sellaasta minusta kaipaa ihmiseltä, ettei se oo sellanen mökötes ja tasapuolinen tuloo tuolta. Sellanen joka on, että kaikki ihmiset pitää huomioida, ettei siinä aleta ketään karsinoimaan. Toki avoin on myös kans tuollaanen, ja rehellinen ennen kaikkea. Sellasta huumorimieltä ihmisellä pitää olla myöski . "

(isoisä "Simeon", 70-vuotias, 2 lastenlasta)

Yhteistyökykyä piti tärkeänä neljä (4) isoisää. Huolehtivan, leikkisän ja vanhanaikaisen luonteenpiirteiden tarpeellisuutta korosti myös useampi kuin yksi henkilö. Muuten isoisiä kuvaavista 20 adjektiivista peräti 18 mainittiin. Isoisien voisi sanoa olevan varsin monisärmäisiä luonteenpiirteiltään. Tästä kertoo myös se, että luonteenpiirteitä sanottiin mielellään enemmän kuin kolme, sillä useat isoisät mainitsivat vähintään kolmen vaadittavan luonteenpiirteen sijasta neljä luonteenpiirrettä. Tässä on muutamia harvemmin sanottuja luonteenpiirteitä ja mainintoja:

"Hyvä isoisä on semmonen, joka pystyy hieman paikkaamaan näitten lapsenlapsien ja lapsien taloutta."

(isoisä "Eero", 61-vuotias, 3 lastenlasta)

"Ni kolmeko näistä? Oho! Olisit tuota, parempi ku olisit sanonut sillee, että kaikki! Kyllä nämä on ihan okei, ni kyllä minä tulen kaikkien, lasten ja vanhempien kanssa toimeen. Tämä kohta on ykkönen. Laitetaan tästä tämä tunteellinen ja ja tasapuolinen."

(isoisä "Tuomo", 63-vuotias, 4 lastenlasta)

Ne isoisät, jotka totesivat vastauksissaan kaikkia näitä luonnepiirrelistassa mainittuja ominaisuuksia tarvittavan, perustelivat asiaa sillä, että lapsenlapsille antaa jotenkin helpommin periksi asioita kuin omille lapsilleen aikoinaan. Esimerkiksi lapsenlapsetkin saattavat sanoa kotonaan vanhemmilleen, että mummon ja paapankin luona saa tehdä niin, että miksi kotona ei sitten saisi. Isoisät totesivat, että heille onkin kehittynyt erityinen aisti havaitsemaan, millainen kukin lapsenlapsi on luonteeltaan. Tämä helpottaa esim. millaisella kasvatusotteella kutakin lasta on komennettava, että he tottelisivat. Mutta kuten eräs isoisä totesi, lapsenlapset kuulemma automaattisesti kunnioittavat isoisäänsä ja isoäitejään, vaikka he eivät tarkoituksellisesti siihen pyrkisikään. Kunnioitus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsenlapset pelkäisivät isovanhempiaan, vaan lapset ovat aina iloisia nähdessään isovanhempiaan. Sen lapsenlapset osoittavat käytöksellään ja teoillaan. Kiintymys ilmenee esimerkiksi siten, että lapsenlapset tulevat heti isovanhempien kaulaan heidät nähdessään.

"Isoisän tulee lastenlasten edessä olla järkkymättömiä, totuudenmukaisia, vakaita. Jos ne jotain päättää, asia on sitten niin. Ja sitä kunnioitetaan! Ja mä tiedän että siihen vaikuttaa se, että isovanhemmat ovat kuitenkin lastenlasten silmissä ni voimakkaita persoonia, koska ne ei oo yötä päivää. Ku ne silloin tällön harvoin tulee, ni se tekee sen kunnioituksen. Minä olettaisin näin. Omat lapset tietysti arastelee ja orjailee omaa isää ja äitiä ja änkyttää vastaan aikanaan, kaikkia näitä."

(isoisä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

Haastateltavilta haluttiin vielä saada tarkempia selityksiä siihen, miksi he valitsivat juuri nämä tietyt luonteenpiirteet. Oliko isoisillä kenties ollut aikoinaan omia isoisiä, joilta mallia oli voinut ammentaa? Ja jos isoisä oli ollut, millainen suhde heidän välillään oli vallinnut?

Kuudella (6) isoisällä omaa isoisää ei aikoinaan ollut ollutkaan, tai he olivat olleet liian nuoria isoisien vielä eläessä muistaakseen heidät, joten mallia oli pitänyt ottaa muilta ihmisiltä. Näistä kolme olikin voinut seurata muiden isoisien tai omien sukulaisten esimerkkiä isoisänä olosta, ja omaksua mahdollisesti heiltä jotain. Isoisän puuttuessa malliksi kelpasi isoäitikin. Aivan varmoja kaksi isoisää eivät olleet siitä, olivatko he esimerkeistä huolimatta ottaneet vaikutteita muista ihmisistä.

Aina ei myöskään omia isovanhempia tarvittu, vaan malliksi kävivät myös omat vanhemmat, tai sisarukset, joilta oli voinut omaksua käyttäytymisen piirteitä. Eräälle haastateltavalle oli juuri käynyt näin. Hänen oma isänsäkin oli kuollut hänen ollessaan pieni, joten vanhin veli oli ottanut isän ja isoisän paikan. Nuoremmat veljet pitivät häntä kuin omana isänään ja isoisänään. Kun isoisä on myöhemmin asiaa ajatellut, on hän todennut, että isoisän puuttuminen on vain aikamoinen aukko elämässä. Niin tärkeä isoisä vain on ihmiselle.

Kuudella (6) isoisällä oli ollut lapsuusvuosinaan isoisä, mutta kaikkien 12:toista isoisät olivat kuolleet heidän ollessa korkeintaan kymmenen vuoden ikäisiä tai tätä nuorempia. Niillä, joilla isoisä oli ollut, oli omasta isoisästä mukavia muistoja.

"Se on tullu paremmin tuon vaimon isän kautta jotta. Mun isoisä on kuollu tota, en mä oikein muistakaan. Vaimon puolelta paappahan oli sellaanen huolehtivainen ja piti lapsista kovaa."

(isoisä "Lauri", 64-vuotias, 6 lastenlasta)

"Minä olin silloin niin nuori. Olin suunnilleen 10 vuotta, kun hän kuoli --. Että se oli isän puolelta. Että heidän kuva ei oo niin selvä. Mutta tietysti minun mummu sitten oli semmonen, mistä sain paljon, kun olin pikkupoika--. Hän oli tommonen kiltti ja huumorintajuinen mummo, että se on ollut hyvä muisto hänestä."

(isoisä "Paavo", 69-vuotias, 6 lastenlasta)

"Hänellä oli tapana antaa aina jotain pientä lapsille. Se jollakin tavalla koitti aina ilahduttaa lastenlapsia, ja se teki mulle kumista pallon. Ja siihen aikaan ei saanu kumia paljo mistään ja sillä oli jonkinlainen autokorjaamo siellä huoltoasemalla ja sieltä sai. Ja sieltä jäi autonrenkaita paikattaessa muutama millimetri kanttiinsa raakakumikappaleita. Se teki niistä sellasen pallon, ja muistan, mulla oli semmonen. Ja se, että se oli seudun ainoita kumipalloja. Että semmonen oli."

(isoisä "Eero", 61-vuotias, 3 lastenlasta)

Aineistosta nousi esille myös se, että ne kuusi isoisää, joilla omia isovanhempia ei ollut ollut, sanoivat omien luonteiden ominaispiirteiden olevan käyttökelpoisia myös isoisänä. Näin sanoivat kaikki ne aikoinaan isoisättöminä kasvaneet nykyiset isoisät. Sopivan luonteen lisäksi aineistosta vielä nousi, että elämä kaikkine tapahtumineen oli opettanut isoisille, miten tuli käyttäytyä ja olla esimerkkinä jälkipolville. Myös uskonnollinen tausta helpotti muodostamaan vankan arvopohjan isoisän roolille

"Näitä mun isovanhempia mä en muista ollenkaan. Mun äiti oli sen verran iäkäs, ku mä oon syntyny, mulla ei oo mitään. Mutta en mä tiedä, ehkä mä oon tasapainoinen omasta mielestäni. Kyllähän tuo merkitsee, että on hyvällä tuulella ja lapsilleen niinku oikeudenmukainen, ettei se opeta, kumpaakaan puolustele. Ne on samanarvosia lapset. Mulla äiti on ollu kiltti äiti."

(isoisä "Juha", 60-vuotias, 2 lastenlasta)

"Ollaan kuuluttu kirkkoon molemmilta puolilta. En tiedä olivatko isovanhemmat niin aktiivisia, mutta joka tapauksessa sieltä on tullut pohja elämään. Se antoi heille suunnan, kuinka elää --. He olivat kilttejä koko linjan ja antoivat lapsille siten tietysti erinomaisen kuvan. Ei me olla ajateltu sitä ku vasta vanhempana. Se on yksi tällainen tärkeä asia. Olemme kasvaneet seurakunnasta aivan taaksepäin, pari kolme sukupolvea taaksepäin --. Että tullut jotakin sieltä, on käyty kirkossa ja näin."

(isoisä "Paavo", 69-vuotias, 6 lastenlasta)

Yksi isoisä muisteli, että hänen isoisänsä olivat syntyneet 1800-luvun loppupuolella, ja he olivat erittäin jurasia. Hän muistaa, että sen aikaiset isoisät eivät ottaneet koskaan lapsenlapsia syliinsä, niin etäisiä he olivat. Vitsikkäitä he saattoivat kyllä kuitenkin tästä huolimatta olla. Hän itse kun on taas aivan erilainen isoisänä, kuin hänen omat isoisänsä olivat. Isoisät kuvasivat itseään yleisesti leppoisiksi isovanhemmiksi, mutta kun he vertasivat itseään isoäiteihin, niin heidän arvostelunsa itseään kohtaan selvästi koveni. Vertailuasemassa isoisät näkivät itsensä selvästi kovempina isovanhempina isoäiteihin nähden, jotka heidän mielestään olivat liikaakin lapsenlapsia palvovia ja hellämielisiä. Isoisät pitivät itseään mukavina isoisinä, mutta isoäitien läsnäollessa he tunsivat olevansa heitä tiukempia isovanhempia.

"Lastenlasten kanssa halaillaan ja leikitään. Ja jokaista lastenlasta on muistettava huomioida yksitellen, yksilöllisesti, vaikka lapsenlapsia olisikin useampi samalla kerralla paikalla. Lapset muistavat heti, jos isoisä ei heitä huomioinut. Pelkkä päänsilitys riittää, että lapsenlapset ovat tyytyväisiä."

(isoisä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

Yhteenveto ja johtopäätökset. Isoisien omaksumat käyttäytymistä ohjaavat luonteenpiirteiden mallit olivat muodostuneet hyvin monella eri tavalla. Tyypillisin vastaus näiden isoisien keskuudessa oli, että oma luonne oli se, joka oli vaikuttanut kaikkein ratkaisevasti siihen, millaisia he olivat luonteeltaan ja käytökseltään isoisinä. Myös oman elämän opettavaiset kokemukset ja oma sisäistetty arvomaailma ohjasivat heitä oikeaan suuntaan. Kaikki isoisät kun eivät olleet voineet kokea lapsuuttaan omien isoisiensa kanssa ja ottaa heistä oppia, koska vain noin puolella isoisista oli ollut aikoinaan mahdollisuus tutustua isoisäänsä. Toisaalta oman isoisän puuttuessa muistakin ihmisistä oli voinut ottaa mallia, joka korvasi siten isoisän jättämää paikkaa. (ks. Rinta-Paavola 1991.) Aina ei kuitenkaan osattu tarkasti määritellä mistä ja miten oma käyttäytyminen isoisänä oli syntynyt.

Kaiken kaikkiaan isoisän mallin oli voinut oppia kolmella tavalla, jonka jaottelin tällaisiin luokkiin: *Oman lähipiirin tai sukulaisten vaikutuksen kautta* isoisän mallin oppineet. Sitten *olivat itseoppineet isoisät*, jotka luottivat omien elämäkokemuksiensa opettaneen heitä isovanhemmuuteen. Kolmas tapa oli niin sanotusti *luontaisesti*

isoisyyteen sulautuneet isoisät, jotka eivät olleet ehtineet sen tarkemmin miettimään, miten heistä oli tullut sellaisia kuin he olivat. Luontaisen isoisan mallin omaksuneita oli hyvin pieni osa isoisista. Tuloksilla olisi näin ollen yhtäläisyyksiä Trollin (1983) ajatuksiin, että isoisien taustoilla ei olisi niinkään suurta merkitystä, vaan isoisien omat tekemiset muokkaisivat parhaiten omaa isoisyyttä. Toisaalta omien isoisien vaikutusta omaan käyttäytymiseen isoisänä ei aina välttämättä tiedosteta, riippumatta siitä olivatko isoisät olleet läsnä heidän elämässään vai ei. Mutta ne voivat vaikuttaa taustalla tiedostamattomasti juuri omien elämäkokemusten antaessa isoisyyteen sen oman persoonallisen ilmeensä, joka jokaisessa perheessä muodostuu hieman erilaiseksi. Näin ollen Knipscheerin (1988) mainitsevat tiedostetut ja tiedostamattomat odotukset isoisyydestä voisivat siten huomaamatta muokata isoisien käytöstä ja uskomuksia menneisyyden kokemuksen ja nykyisten elämäntapahtumien kautta.

Isoisät näyttivät suosivan sellaisia luonteenpiirteitä, jotka liittyivät iloisuuteen ja yleisesti hyveellisiin pidettyihin piirteisiin. Airaksisen (1994) mukaan hyveet ovat luonteenpiirteitä, ja ne muistuttavat rakkauden tunteita siinä mielessä, että hyveet ovat epäreflektiivisiä. Tällä tarkoitetaan sitä, että tällainen ihminen pyrkii aina toimimaan oikein suhteessa muihin ihmisiin ilman, että hänen tarvitsee asiaa sen kummemmin käsitellä ja pohtia. Hyveellisyys luonteenpiirteinä tarkoittaa siis taipumusta toimia oikein. (Airaksinen 1994, 165-166.) Isoisät ja muut suomalaiset arvostavat kovasti rehellisyyden piirteitä, mutta muissa kulttuureissa esimerkiksi liiallista rehellisyyttä, mikä ilmenee suorutena voidaan pitää jopa tönkeänä käytöksenä, tai suoruuksia voidaan ymmärtää väärin. (Salo-Lee, 1998.)

Isoisien yleisimmin mainituista luonteenpiirteistä muodostin kolme luonteenpiirteiden laatua kuvaavaa asiaa, jotka osoittautuivat isoisille ominaisimmiksi piirteiksi. Isoisät odottivat ensinnäkin itseltään, että heidän tuli olla *sosiaalisia*, jotta he pystyisivät luomaan toimivia suhteita niin lapsenlapsiinsa, kuin heidän vanhempiansa. Toiseksi isoisät pitivät hyvänä asiana, että heillä *oli moraaliset arvot kohdallaan*, jotta he muun muassa osasivat olla oikeudenmukaisia niin asiapitoisissa kuin lapsenlapsia koskevissa asioissakin. Kolmas tärkeä pääluokka, joka luonteenpiirteistä voitiin muodostaa, oli se, että isoisilla tuli olla *auktoriteettia*. Olemalla joskus ylihuolehtivia ja omien tottumustensaakin orjia, pystyivät isoisät omalla esimerkillään opettamaan myös toisenlaisia elämässä tarvittavia arvoja edelleen jälkipolville. Joustavuutta luonteenpiirteiden kohdalla kuitenkin tarvittiin, sillä isoisien täytyi osata muuntautua ja sopeutua tilanteiden niin vaatiessa. Varsinkin lastenlasten erilaiset persoonallisuudet

antoivat heille joskus aihetta muuttaa heille ominaisia luonteenpiirteitä ja käyttäytymistapoja, jotta he pärjäisivät lapsenlapsiensa kanssa.

Yleisesti isoisät näyttivät mainitsevan myönteisiä luonteenpiirteitä enemmän kuin sellaisia, joita ei ehkä pidetä niin mairittelevina piirteinä. Tämä voi tutkijan mielestä johtua ehkä siitä, että ihmisten on vaikeampi löytää itsestään huonoja luonteenpiirteitä kuin hyviä, joita voi olla vaikea myöntää jopa itselleen. Yksi syy voi olla myös se, että ihmiset haluavat antaa mieluummin positiivisemmän kuvan itsestään kuin negatiivisen. Toisaalta omien isoisien esimerkki on saattanut vaikuttaa tähänkin, niin hyvässä kuin huonossa mielessä. Jos oma isoisä on aikoinaan ollut vaikeasti lähestyttävä luonteensa vuoksi, niin isoisät ovat itse halunneet olla juuri päinvastaisia kuin heidän isoisänsä ovat olleet. Samanlaiseen asenteeseen ja suhtautumiseen on myös Ijäs (2004, 100) törmännyt tutkiessaan isovanhempia.

Nykyisiltä isoisiltä ehkä siis odotetaankin pehmeämpiä arvoja ja asenteita lapsenlapsiaan kohtaan kuin entisaikojen isiltä ja isoisiltä. (ks. myös Åström 1990.) Palomäen mukaan entisaikojen miehet ovat edustaneet perheissä perinteisesti auktoriteettia, jotka ovat kontrolloineet muiden perheenjäsenten tekemisiä. Heidän tuli olla tiukkoja, koska sen ajan kasvatusasenteisiin kuului kunnollisuuden vaatimus, jolle uskonto antoi raamit. Uskonto loi turvaa ja henkisiä voimia moraalikasvatuksen saralla kasvattajille. (Palomäki 2004, 49, 84.) Jos katsotaan tämän tutkimuksen kolmea yleisintä luonteenpiirteiden ominaisuutta, joita isoisät pitivät tärkeimpinä, niin oikeastaan hyvin vähän muutoksia on näiden miesten luonteenpiirteissä ja asenteissa tapahtunut, kun verrataan niitä Palomäen entisaikojen miehiin. Isoisillä tuli edelleen olla auktoriteettia, jotta lapset uskoisivat ja tottelisivat heitä. Isoisien tuli myös suosia moraalisia arvoja ja asenteita, jotta he pystyisivät olemaan oikeudenmukaisia kaikille. Ainoa muutos oikeastaan, mitä vuosikymmenten saatossa on tapahtunut tämän perusteella on se, että nyt miesten halutaan olevan enemmän ulospäinsuuntautuneita, ja muodostavan kaverillisempia ja läheisempiä suhteita lapsenlapsiinsa kuin aikaisemmin. Tämän tutkimuksen isoisät ovat sen huomanneet ja omakohtaisesti kokeneet, että heidän lähestyttävä olemuksensa helpottaa läheisten suhteiden muodostamista lapsenlapsiin, sillä lapset vieroksuvat huonotuulisia aikuisia. Oma mutkaton lähestyttävyyys luo siis läheisyyttä. Toisaalta isoisät pitivät kuitenkin isoäitejä vielä heitäkin hellämielisimpinä isovanhempina, jos heidän kahden kohdalla tehtiin vertailuja. Mutta puhuessaan itsestään yksilöinä ilman vertailukohteita, isoisät pitivät itseään varsin mukavina isoisinä.

6.3 Isoisät ja lastenlasten tapaaminen

Puolet isoisista näki päivittäin lapsenlapsiaan, ja toiset puolet eli kuusi isoisää näki lapsenlapsiaan satunnaisemmin, yhden tai useamman kerran viikossa. Osa satunnaisesti lapsenlapsiaan tapaavista isoisista tapasi heitä jopa harvemminkin, noin pari kertaa vuodessa. Monet lastenlapsista asuivat hyvin lähellä isoisiään, joka helpotti päivittäisten yhteyksien ylläpitoa heihin. Yhteiset tapaamiset lastenlasten kanssa kestivät keskimäärin pari tuntia kerrallaan.

"Ei nyt joka päivä. Mutta sanotaan, että kyllä mä nään tuota aika usein, pari kolme kertaa viikossa ja kesällä nään joka päivä, kun ne siinä vieressä asuu."

(isoisä "Juha", 60-vuotias, 2 lastenlasta)

"No mä melkein päivittäin, melkein päivittäin mä jonkun nään. Jotta kyllä täytyy sanoa, että viikottain menee muutamia tunteja."

(isoisä "Matti", 65-vuotias, 5 lastenlasta)

Kaikkia lapsenlapsia ei nähty tasapuolisesti, sillä kauempana asuvia lapsenlapsia ei pitkien välimatkojen vuoksi nähty niin usein kuin lähellä olevia. Etäällä asuvia lapsia isoisät näkivät yleensä lomilla. Varsinkin pitkien kesälomien aikana lapsenlapset tulivat mielellään "Paappalaan", jossa he saivat viettää runsaasti aikaa isoisiensä kanssa. Isoisien oma aktiivisuus yhteydenpidossa oli kuitenkin edellytyksenä sille, että tapaamiset kolmannen sukupolven kanssa onnistuivat. Joskus meni vierailujen välillä pidemmän aikaa, ja joskus tavattiin parikin kertaa viikossa. Joidenkin isoisien kohdalla työskentely toisella paikkakunnalla vei heidän aikaansa, ja siksi tapaamisia oli harvemmassa. Sosiaalisen kanssakäymisen varmistamiseksi tarvittiin isoisiltä aktiivisuuden lisäksi myös järjestelykykyä, jotta kohtaamiset onnistuisivat. Kahdessa perheessä tapaamisia oli yritetty järjestää säännöllisesti ja tehdä siitä tapa, jotta yhteydet pysyisivät hyvinä kaikkien osapuolien välillä. Vaikka tapaamisiin ei aina pääsisikään, tapa pyrittiin säilyttämään.

Pari isoisää eivät myöskään enää nähneet niin usein lapsenlapsiaan kuin aikaisemmin. Lastenlasten kasvaessa ja ikääntyessä he eivät pitäneet niin tiiviisti yhteyttä isosiin kuin nuorempina ollessaan.

"Syksyn aikana olimme kaksi päivää viikossa hoitamassa tätä pikkupoikaa. Nyt sen jälkeen, hän on ollut tarhassa eikä koulussa, ja mejän tyttö haluaa, että me pidämme sen kontaktin myös. Hän on nyt tehnyt aikataulun, että me nyt kesällä mennään kaksi kertaa kuukaudessa sinne, ja siellä miehen vanhemmat ovat myöskin kaksi päivää kuukaudessa. Se tarkoittaa, että joka viikko me olemme siellä tai he. Tyttö haluaa niin, että on hyvä kontakti meidän välillä. Ja tietysti se on tärkeää, se on hyvä ajatus."

(isoisä "Paavo", 69-vuotias, 6 lastenlasta)

"Kyllähän mä oon niitä aikasemmin nähny usein, niinku tämä vanhempikin. Olin sillo täälläpäin hommissa. Niin mä hain ku töistä tulín sen päiväkodista, ku isänsä ei kerinny hakemahan. Olivat töissä myöhemmälle. Mä pääsin hakemaan ja tulles toin, silloin olin enemmänki. Vanhin tyttöhän asuu kaupungilla, ettei sitä nää niin usein. Se jää harvemmin, kuukauden välein näkee, mut kyl se oli aikanaan useammasti. Mentihin sitä välille mökille ja mehän käydähän siellä heillä, siellä käydään aika paljo. Nytki sitte joskus käyn viemäs kouluhun, nuorimpia käyn viemäs, kuinka kulloinki."

(isoisä "Simeon", 70-vuotias, 2 lastenlasta)

Melkein kaikki isoisät tapasivat kahden kesken lapsenlapsiaan. Tapaamiset onnistuivat helposti, jos isovanhemmat asuivat lähellä lapsenlapsiensa kotia. Neljän (4) isoisän kohdalla lasten vanhemmat olivat aina mukana tapaamisissa. Tämä selittyi sillä, että joko perheillä oli tapana kokoontua aina suurella joukolla, tai lapsenlapset asuivat sen verran kaukana, etteivät he nuoresta iästä johtuen kyenneet matkustamaan yksin isoisäänsä tapaamaan. Kuljetussyistä lasten vanhemmat olivat tavallisesti mukana.

Kahdella isoisällä oli ulkomaalainen vävy, tai miniä perheessään, joista toisella heistä oli peräti molemmat näistä edustettuna perheessään, miniä ja vävy-poika. Tämän johdosta isoisien lapsista kaksi asui ulkomailla, ja yksi monikansallinen perhe oli jäänyt

Suomeen. Ulkomaalaisten aviopuolisoiden lisäksi kolmella muulla isoisällä oli suomenruotsalaisia perheenjäseniä lapsiensa avioliittojen myötä. Ne lapsenlapset, joiden perheet asuivat Suomessa, eivät nähneet ulkomaalaisen isänsä tai äitinsä vanhempia kovinkaan usein. Näin Suomessa asuvien isoisien tapaamisen merkitys korostui entisestään.

Ulkomailla olevia lapsenlapsia ei nähty luonnollisestikaan kovin usein, mutta yhteydet heihin säilyivät hyvinä puhelimen välityksellä. Viikoittain soitettiin melkein joka toinen päivä, ja kyseltiin kuulumisia. Yhden isoisan kohdalla tuntui, että lähempänä olevia lapsenlapsia nähtiin harvemmin kuin kauempana olevia lapsenlapsia. Olisiko lastenlasten iällä kenties ollut vaikutusta tähän asiaan, sillä kauempana asuvat lapset olivat iältään nuorempia kuin lähempänä asuvat lapsenlapset? Nykyaikana päivittäinen yhteydenpito on myös helpompaa, koska avuksi ovat tulleet tekniset laitteet. Tietenkään niillä ei voi korvata esimerkiksi yhteisiä leikkihetkiä, mutta niiden avulla kommunikointi säilyy. Puhelinkeskustelut ovat tärkeitä, koska niissä lapsenlapsi kuulee isovanhemman äänen. Mutta soittohetki on ajoitettava niin, että he saavat puhua rauhassa toistensa kanssa ilman keskeytyksiä. Toinen kätevä yhteydenpitoväline on sähköposti ja faksi. (Long-distance grandparenting. [Viitattu 28.6.2004]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.grandparenting.org/bethere.html.)

"Koska se lapsi, joka asuu avoliitossa ulkomaalaisen (kuubalaisen) pojan kanssa, ja sillä ei ole yhtään sukulaista ja tuttavaa täällä muita kuin työkavereita, ni me ollaan niittenki mummola. Ja meillä on kesämökki, jonne kannattaa tulla kesäsin, että tuota niitä nähdään ihan tarpeeksi."

(isoisä "Eero", 61-vuotias, 3 lastenlasta)

"Tulee sinne joka päivä soiteltua, tai ei ny joka päivä kuiteskaan, joo. Tytärki soittaa, ni jos se lapsenlapsi on kerran lähempänä puhelinta, ni se laittaa silmät, että äkkiä määhän puhun. Vaikka sillä ei olis montaa sanaa sanomistakaan."

(isoisä "Reino", 63-vuotias, 4 lastenlasta)

Yhteenvedo ja johtopäätökset. Suhteellisen suurella osalla eli puolella isoisista oli päivittäisiä kontakteja lapsenlapsiinsa. Kaikki isoisät eivät tavanneet lapsenlapsiaan näin usein, mutta he yrittivät silti ylläpitää suhteita läheisinä näkemällä lapsenlapsia aina, kun se vain oli mahdollista. Näillä isoisilla oli suhteellisen paljon kontakteja lapsenlapsiinsa kuukaudessa, verrattuna P. Smithin (1995) päätelmiin monista tutkimuksista, joissa lapsenlapsia tavallisesti tavataan kerran tai pari kertaa kuukaudessa. Hurmeenkin (1988) mukaan isoisiä nähtiin vastoin yleisiä olettamuksia isoäitejä enemmän, sillä hänen tutkimissaan kolmisukupolvisissa perheissä lapset näkivät isänsä isää kaikkein useimmin, ja vasta toiseksi eniten nähtiin äidin äitejä. Näistä lapsista 24 % näki isoisäänsä kerran viikossa, ja vain 14% lapsista näki isoäitiään viikoittain. Isoisiä siis voidaan tavata jopa isoäitejä enemmän ja tiheämmin. Suomessa tietenkin välimatkat ovat lyhyemmät kuin monissa muissa maissa, mikä voi vaikuttaa tuloksiin. Isoisien tapaamisiin vaikuttavia seikkoja, jotka olivat joko esteinä tai edistäjinä suhteissa olivat muun muassa *välimatkat, lapsien perhesuhteet, lastenlasten iät ja heidän ikääntymisensä, isoisien oma aktiivisuus, ja isoisien odotusten vs. todellisuuden sietokyvyn kesto.*

Välimatkat osoittautuivat oletetusti vaikuttavan siten, että lähempänä asuvia lapsia ja heidän perheitään nähtiin useammin kuin kauempana asuvia lapsia. Jos välimatkat olivat lyhyet, pystyivät lapsenlapset kulkemaan matkan yksinkin isoisien luokse. Näin suhteita voitiin ylläpitää näiden kahden osapuolen kesken ilman vanhempien apua. Muutamilla isoisilla kaukaisimmat lapset asuivat ulkomailla, joten siellä asuvia lasten perheitä nähtiin luonnollisesti harvemmin ja usein vain lomien aikaan, koska esimerkiksi lasten koulunkäynti ei ollut tällöin esteenä Suomeen tulolle. Mutta vaikka välimatkojen sanotaan olevan uhka läheisille suhteille (ks. Sussman 1985; Hoyt & Whitbeck 1993), niin yhteydenpito voi silti olla jopa aktiivisempaa kauempana oleviin lapsiin ja heidän perheisiinsä, joskin henkilökohtaiset kontaktit jäävät kyllä vähäisemmiksi. Hurmeen (1988) tutkimuksen mukaan kuitenkin jo yli 60 km pituinen välimatka isovanhempien ja lastenlasten välillä voi heikentää ja haitata läheisten suhteiden muodostumista, ja vaikeuttaa niiden ylläpitoa. (Hurme 1988, 33-36.)

Ulkomaalaisen perheenjäsenen mukaantulo perheeseen ja sukuun vaikutti myös tapaamisiin. Jos tällainen monikansallinen perhe asui Suomessa, suomalaisen isoisän tärkeys lapsenlapsille korostui, koska ulkomaalaisen vanhemman omat sukulaiset ja vanhemmat saattoivat jäädä lapsille etäisemmiksi kuin paikallinen suku isoisineen.

Lastenlasten iät ja heidän ikääntymisensä puolestaan osoittivat, että nuorempiin lapsenlapsiin pidettiin enemmän yhteyttä, koska lapset itsekin vielä tuossa iässä arvostavat ja pitävät isovanhemman seurasta. Lastenlasten ikääntyminen taas verottaa suhteita siinä mielessä, että lasten vanhetessa kaverit ja muut aktiviteetit nousevat isovanhempia tärkeämmiksi, jolloin isovanhemman merkitys puolestaan vähenee. Tapaamiset alkavat nyt muuttua lasten ehdoilla tapahtuviksi aiemmin aikuisten ehdoilla tapaamisten sijaan. Hurme (1988) ja Sipiläinen & Ylä-Soininmäki (1993) ovat tulleet samanlaisiin johtopäätöksiin. Etenkin 7-8 ikävuoden jälkeen tapahtuu suhteissa pudotus. Suhteet eivät siis sinänsä kylmene. (Hurme 1988, 123). Ikääntymisestä ei seuraa kuitenkaan vain pelkkää huonoa. Lastenlasten vanhetessa tapaamiset voivat helpottua, koska kauempanakin asuva lapsenlapsi voi matkustaa itsenäisesti isoisäänsä tapaamaan, joten tapaamiskäynnit saattavat jopa lisääntyä ikääntymisen myötä.

Isoisien ei tule myöskään olettaa ja odottaa, että lapset ja heidän lapsensa tulisivat aina automaattisesti vierailulle säännöllisin väliajoin. Molemmilta osapuolilta edellytetään aktiivisuutta ja vastavuoroisuutta, jotta esteistä huolimatta yhteydet säilyisivät läheisinä ja tiiviinä. Tämän vuoksi esimerkiksi erilaiset juhlat ja sovitut tapaamispäivät ovat oiva tapa ylläpitää suhteita, kuten muutamat isoisät olivat huomanneet. Isoisien ei tule siis loukkaantua, vaikka tapaamiset eivät aina onnistu. Isoisilta odotetaan sietokykyä, jotta odotukset tapaamisista ja todellisuus tapaamisien kohdalla olisivat tasapainossa. Kuitenkin tunne siitä, että on tärkeä jollekin, antaa isoisille myönteistä palautetta isoisänä olosta. Se kasvattaa isoisien sisäistä motivaatiota siitä, että he tuntevat olevansa hyviä isoisia. Jos he eivät saa tarpeeksi myönteistä palautetta, niin se voi aiheuttaa isoisissä syyllisyyden ja riittämättömyyden tunteita siitä, että he eivät ole suoriutuneet isoisyydestään mallikkaasti. (Kuusinen 1991, 191.)

6.4 Toiminta lastenlasten kanssa

Kaikki isoisät viettivät mielellään aikaansa lastenlastensa kanssa. Mitä isoisät sitten tekivätkin heidän kanssaan, riippui se hyvin paljon siitä, minkä ikäisiä lapsenlapset olivat. Pienempien lastenlasten kanssa isoisät tekivät vaikka minkälaisia asioita pizzan leipomisesta lumitöihin ja satukirjojen lukemisesta piiloleikkeihin ja taikatemppeihin. Nuorten lastenlasten kanssa oleminen oli myös erittäin palkitsevaa, koska he olivat heti

täydestä sydäimestä mukana erilaisissa asioissa. Eräs isoisä muisteli, että omassa nuoruudessaan varta vasten oikein järjestettiin niin sanottuja tupailtoja, jossa vanhat miehet kertoivat kaskuja kylän lapsille. Hän muistaa itsekin, miten tarkasti lapsena rekisteröi kaiken mitä kerrottiin. Se oli samalla myös mukavaa yhdessäoloa. Omien kokemusten perusteella isoisä tietää itsekin, miksi tarinat ja kertomukset ovat niin tärkeitä lapsille.

"Saatan kertoa lapsuudesta jonku tietyn määrätyn tapahtuman, jonku jännän kummitusjutun, tai ku mä olin laps, ni saatan muistaa jonku jouluaiheisen. Tai ihan mitä vaan ja lapset pysähtyy heti kuuntelemaan iteki, ku niille kertoo jonku jutun. Ne eläytyy siihe juttuun, ja jännityksen kohotessa hiljentää ja harventaa sanoja, ja lapset tarkkailee joka liikettä tarkasti. Ja sitte ne huokasee, ku ohittaa sen jännän paikan. Ni se on niin mahtavaa kattua, ni lapshan on erittäin altis vaikutuksille. Ni niittenkin silmät aukee ja suu suurenee sen mun kertomuksen mukaan. Se on niin mahtava elää, ja lapsenlapset haluaa tuntea ni ilon ja surun tunteet ja jännityksen. Lapsen tunne-elämä haluaa elää mielikuvituksen mukaan. He aistivat kaikista eniten tunne-elämää, tulevaa elämää varte, se on lapselle tärkeää. Tää on niinku mun ymmärrys."

(isoiä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

"Tarinat kehittävät mielikuvitusta, ja vilkas mielikuvitus on taasen hyväksi luovuuden kehitykselle. Nykyajan lapsille on kaikki valmiiksi tehty. On tv:t, videopelit ja tietokoneet. Ollaan liian tekniikan armoilla. Nämä juuri tuhoavat lapsen oman persoonallisen, luonnollisten lahjakkuuksien esillepääsyn."

(isoiä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

Vanhempien lastenlasten kanssa puolestaan oltiin jo "aikuismaisesti" ja keskusteltiin kaiken maailman asioista. He olivat jo sen verran vanhempia kiinnostuakseen kuulemaan mm. oman sukunsa tarinoita. Varsin mielenkiintoisia olivat etenkin sellaiset tarinat suvun jäsenistä, jotka olivat olleet varsin persoonallisia ihmisiä.

"Aina vaan sitä paremmin vähä noiden pienempien kanssa vähä semmosta leikkimistä. Ja nämä isommat on jo vähä neitimäisempiä, jotta, joo."

(isoisä "Matti", 65-vuotias, 5 lastenlasta)

"Mitä me ollaan itte kerrottu josku, joskus niitä vanhoja tapauksia, mitä mun vanhemmille on sattunu. Niistä on keskusteltu aika paljon. Mun isä oli vaikka se olikin antiikkikauppias, mutta sitä ennen isäni oli pirtukauppias, joka oli ammatinharjoittamisesta jäänyt kiinnikin."

(isoisä "Sakari", 78-vuotias, 8 lastenlasta)

Kuitenkaan kenelläkään isoisista ei ollut varsinaisesti yhteisiä harrastuksia lastenlastensa kanssa. Pari isoisää selitti, etteivät he sinänsä leiki lastenlastensa kanssa, vaan heidän toimintansa on lähinnä auttamista erilaisissa asioissa. He esimerkiksi vievät ja tuovat lapsia koulusta kotiin ja illalla saattavat vielä kuljettaa heitä harrastuksiin. Myös erilaisissa korjauspuuhissa vaari on monelle korvaamaton. Isoisista ainoastaan kolme hoiti lapsenlapsiaan joko päivittäin, tai muutaman kerran viikossa. Isoisät hoitivat lapsia joko omassa kodissaan, tai lapsien omissa kodeissa. Keskimääräinen hoitoaika oli pari kolme tuntia päivittäin. Yleensä nämä lapsenlapsiaan hoitavat isoisät asuivat lähellä lapsiensa perheitä, jolloin lapsenlapsien oli helppo tulla isoisiansä luo joko hoitoon, tai ihan vaan käymään koulusta tullessaan.

"Missähän merkeissä me tuota niinku tavataan, no tällasissa palvelutoimissa. Tosiaankaan ei niillä oo ketään muuta autokuskia kuin minä, ja minä kuljetan sen porukan kesämökille ja toimin jonkinlaisena talonmiehenä siellä, täällä, ja tuolla. Ja tuota se, mitä me siellä voidaan pentujen kanssa tehdä, on onkiminen. Isommat tenavat tekee sitä mielellänsä, että me sitten istutaan rantakivillä ja ongitaan. Se on semmonen paikka, mitä pikkutenaville tarvitaan ja niin edespäin. Mutta en minä sinänsä ole lasten kanssa tekemisissä ja leiki, minua tarvitaan aina silloin tällön."

(isoisä "Eero", 61-vuotias, 3 lastenlasta)

"Mutta kyllä noin, jos yleensä on jotain sellasta, jossa apua tarvitaan ja musta jotain hyötyä on, ni kyllä minä koitan jelpata. Kyllä minä yleensä tuollaasia jotain korjattavaa ja muuta tuollaasta mä käyn tekemäs ja laittamas."

(isoisä "Simeon", 70-vuotias, 2 lastenlasta)

"Tänä iltana muun muassa ne tulee mulle hoitoon, mä hoidan pari kolme tuntia molempia ja siinä me ollaan. Ei nyt sanota että yötä on, mutta tuntikaupalla ollaan."

(isoisä "Juha", 60-vuotias, 2 lastenlasta)

Isoisät toimivat myös ikään kuin sijais- isoisinä sellaisille lapsille, joilla ei ollut omia isoisiä. Kahdella isoisällä on ollut kunnia toimia tällaisena henkilönä. Toisen niin sanottu otto-lapsenlapsi menee mieluusti isoisan syliin istumaan, kun hän pääsee ystävänsä kanssa heille vierailulle. Isoisä pitääkin häntä yhtenä lapsenlapsistaan. Lastenlasten kaveri on tokaissutkin ystävilleen, että: "Voi kun sulla on mukava paappa!"

Toinen esimerkki eräänlaisesta sijais- isoisyydestä oli tämän toisen isoisan kohdalla naapurissa asuva ruotsinkielinen pikkutyttö, jota isoisä oli hoitanut luonaan aina silloin tällöin. Vaikka hän ja hänen vaimonsa eivät itse puhu ollenkaan ruotsia, viihtyi tyttö kuitenkin hyvin heidän luonaan. Tyttö on hyvin puhelias, eikä häntä haittaa, vaikka ei hän vastausta saisikaan. Tytön kiintymystä tähän isoisään kuvasti se, että kun isoisan toiseksi nuorimman lapsenlapsen synttäreitä sitten vietettiin heillä, niin tämä tyttö ei halunnut tulla synttäreihin mukaan, vaikka hänetkin oli kutsuttu. Hän oli mustasukkainen siitä, että nyt tämä toinen lapsi oli hänen paappansa kanssa.

Tärkeää toimintaa lastenlasten kanssa oli myös läheisten suhteiden luominen heihin. Yksi isoisä totesi, että hän on voinut keskustella lastenlastensa kanssa aivan kaikista asioista. Suhteen läheisyyttä kuvasi se, että hän tiesi, että lapset vastasivat hänelle rehellisesti, jos hän jotain heiltä kysyi. Viimeksi isoisä oli esimerkiksi kysynyt vanhemmilta lapsenlapsiltaan, polttivatko he tupakkaa. Isovanhempien yhdistyksenkin sivuilla (*Tips for parents to enhance grandparents/grandchild relationship. Online. The foundation for grandparenting. [Viitattu 6.2.2003]. Saatavilla [www-muodossa:<URL:http://www.fcs.wa.gov.au/parenting/factsht/grandpar/factsht.htm](http://www.fcs.wa.gov.au/parenting/factsht/grandpar/factsht.htm).*) ollaan samaa mieltä siitä, että läheisten suhteiden saaminen lapsenlapsiin on ensisijaista. Ensimmäinen ehto on, että isovanhemman pitää viettää aikaansa lapsenlapsensa kanssa

kahdestaan. Isovanhempi ei voi antaa kaikkea huomiotaan lapselle, jos ympärillä on muita ihmisiä, joiden kanssa huomiota pitää jakaa.

Yhteenveto ja johtopäätökset. Isoisien toiminnasta lastenlasten kanssa voitaisiin sanoa, että lapsenlapsien ikä asettaa isoisille erilaisia toiminnan rajoituksia siitä, mitä ylipäätään lasten kanssa voidaan tehdä. Isoisien tekemiset lastenlasten kanssa jaottelin heidän vastauksiensa perusteella kolmeen eri luokkaan: **1. opettavaiseen ja harrastusmaiseen toimintaan 2. auttavaiseen ja 3. seurustelun omaiseen toimintaan.** *Ensimmäinen eli opettavainen toiminta* oli sellaista, johon kuuluivat mm. kädentaitojen ja kodinaskareiden, sekä erilaisten liikuntalajien ja leikkien opettelu ja tekeminen lastenlasten kanssa yhdessä. Erityisesti isoisien ollessa pienten lastenlasten kanssa toiminta oli tämänkaltaista. *Toinen tärkeä toiminnan muoto oli auttamistoiminta*, joka ensisijaisesti annettiin isoisien taholta lapsenlapsille. Auttamistoimintaan kuului erilaisia huolto-, ja korjaustehtäviä, joskus jopa talojen rakentamistakin vanhemmille lapsenlapsille. Normaalisti toiminta oli kyllä pienimuotoisempaa, kuten esimerkiksi lapsenlapsien polkupyörien korjaamista. Lisäksi auttamistoimintaan kuului lastenlasten hoitoa, jota tapahtui enimmäkseen epäsäännöllisesti. Tämän tutkimuksen isoisilla ei tullut esiin, että aikuiset lapsenlapset olisivat auttaneet enemmän isovanhempiaan kuin isovanhemmat heitä, mikä tuli esille Langerin (1990) väitteissä. Tietenkin auttamishistoriaan vaikuttavat monet asiat, kuten isovanhemman terveys, varallisuus, ja isovanhemman luonne. Toisaalta Suomessa isovanhempien auttaminen ei ole niin paljon perheiden vastuulla kuin esimerkiksi Amerikassa ja Etelä-Euroopassa, missä vanhuksat ovat enemmän riippuvaisia omasta perheestään, koska yhteiskunnan palvelut ikääntyneille eivät ole samanlaisia siellä kuin Suomessa. Tämä saattaa selittää osalta tämän tutkimuksen tulosta siitä, miksi lapsenlapset eivät ole niin avuliaita isoisille kuin he ovat lapsenlapsille.

Kolmas toiminnan muoto lastenlasten kanssa oli seurustelun omainen toiminta, joka oli näistä kaikista toiminnan muodoista tasapuolisin, eli molemmat osapuolet osasivat ja pystyivät toteuttamaan tätä toimintaa yhdessä. Tähän kuului esimerkiksi pelkkää yhdessäoloa isoisien ja lastenlasten kesken, jolloin voitiin keskustella, tai muuten vain nauttia toisten seurasta kaikessa rauhassa normaalien arkirutiinien keskellä.

Kaiken kaikkiaan isoisien toiminnassa leikit eri muotoineen olivat olennainen osa pienten lasten kanssakäymisissä. Aikuiset lapsenlapset eivät isoisien vastauksien

perusteella odottaneet muuta, kuin että heitä kohdeltaisiin ikäistensä tavoin. Läheiset suhteet olivat kuitenkin se tärkein asia sukupolvien välisissä suhteissa, joita voitiin vahvistaa leikin, auttamisen tai lastenhoidon lomassa. Vastuun puuttuminen isoisilta teki suhteista erilaisempia, kenties läheisempiä lapsenlapsiin kuin omiin lapsiinsa aikoinaan. Suhteiden läheisyyttä edistää tietysti sekin, että isoisien aikaa lapsilta ei vie enää oma työ, kuten Satu Perälä-Littusen (2004) väitöskirjassa todetaan myös. Joissakin tutkimuksissa on myös esitetty (ks. King & Elder 1998), että alemmin koulutetuilla olisi läheisemmät ja kaverillisemmat suhteet lapsenlapsiinsa kuin korkeammin koulutetuilla. Mutta eri koulutustaustojen vaikutus ei näkynyt tämän tutkimuksen isoisien keskuudessa, sillä koulutuksesta riippumatta isoisät olivat varsin monipuolisia toimijoita lastenlasten kanssa. Tämän tutkimuksen kohdalla vahvistuisi aiempien tutkimuksien näkemykset siitä, että tuloilla ei olisi niin suurta vaikutusta siihen, miten aktiivinen tai passiivinen isoisä on roolissaan. Otokoko tässä tutkimuksessa on varsin pieni, ja koulutustaustat eivät ole toisiinsa nähden tasapainossa lukumääräisesti enemmän ja vähemmän koulutettujen isoisien välillä, joten tarkkoja vertailuja ja yleistyksiä laajemmin tutkimuksen ulkopuolelle ei voida tämän asian suhteen tehdä.

6.5 Isoisien velvoitteet

Elämän varrella ihmisille kerääntyy erilaisia vastuu-alueita ja velvoitteita, kun esimerkiksi ikääntymisen myötä saavutetaan tiettyjä asemia ja ikäpaaluja monissa eri yhteisöissä. Velvoitteita ihmisille voivat asettaa toiset ihmiset, tai asianomainen henkilö itse itselleen. Varsinkin yhteiskunnan tasolta erilaiset instituutiot, kuten koulu, perhe ja työ asettavat niitä meille. Isoisilta kysyttiinkin, kokivatko he isovanhemmuuden myötä saaneensa lisää erilaisia tehtäviä ja velvoitteita, ja ketä niitä velvoitteita heille asettaa? Isoisien vastauksien perusteella voitiin muodostaa viisi eri tyyppiluokkaa velvoitteista. Ne olivat:

- 1. velvoitteena olla leikittäjä**
- 2. toimia tukihenkilönä**
- 3. olla turvaverkkona lapsille ja lastenlapsille**
- 4. toimia roolimallina**
- 5. olla sukupolvien välisien yhteyksien ylläpitäjänä**

Ensimmäisenä velvoitteena oli *leikkittäjän osa*. Tätä velvoitetta ei kuitenkaan pidetty kovin tärkeänä isoisien keskuudessa, vaan sen edelle meni *tukihenkilön osa*. Neljä isoisää oli tätä mieltä. *Tukihenkilöltä* odotettiin, että hän oli luotettava, ja että hän osaa neuvoa jälkipolviaan tarvittaessa, ja erityisesti kannustaa näitä oikeisiin ratkaisuihin ja valintoihin. Isoisien oli myös opittava oikean ajankohdan valitseminen mielipiteilleen, ja osoittaa kuuntelemisen taitoa, sillä omia neuvoja ei ollut soveliasta tyrkyttää, ellei niitä varta vasten haluttu. Näin menetellen he voisivat paremmin auttaa lapsenlapsiaan eteenpäin elämässään. Isoisien täytyi myös käyttäytyä siten, että lapsenlapset pystyivät heihin luottamaan, etenkin kun pienemmille ei ollut vielä kertynyt elämänkokemuksia.

"No kyllä mä siis joo, kyllä tota kyl mä ainakin niin, että ne voi luottaa muhun. Täytyy olla sellanen asenne mulla, että kun ne multa jotain kysyy, ni mä osaan niinku auttaa niitä. Ja en mä tiedä leikkimisen kanssa ei oo niin tärkeätä, mutta kyllä sekin on aika tärkeätä. Meillä menee ainaki lapsien ja lapsenlapsien kanssa hyvin, että ne tulevat iltasin meille."

(isoisä "Juha", 60-vuotias, 2 lastenlasta)

"Kyllä niiden kanssa pitää touhuta sillä lailla siinä, että kannustaa heidän koulunkäyntiään, heidän hyvinvointiaan. Siinähan se on meidän lapsissahan tulevaisuus."

(isoisä "Tuomo", 63-vuotias, 4 lastenlasta)

Turvaverkkona oleminen oli olennaisen tärkeä velvoite. Erityisesti *kriisitilanteissa* isoisiltä odotettiin *tukea ja apua*. Lastenlasten omat tai heidän vanhempansa vaikeat tilanteet koskettivat luonnollisesti näitä kaikkia osapuolia. Silloin perheen vanhimman sukupolven edustajan auttavaa kättä kaivattiin. Kriisitilanteissa kaksi isoisää oli auttanut taloudellisesti jälkipolviaan, kun he olivat jääneet työttömiksi, tai kun heillä oli ollut muita taloudellisia ongelmia.

Isoisän velvoite oli myös olla *esimerkillinen miehen malli* lapsenlapsille. Tämän merkitys korostui, jos lapsilla ei ollut omaa isää kotona. Muutaman isoisän mielestä heidän ei tarvinnut tehdä mitään suurempia asioita. Heille isoisän velvoitteeksi lankesi *sukupolvien välisen yhteydenpidon ylläpitäjän osa*. Velvoitteeksi riitti, että ylipäättään

oltiin kanssakäymisissä lasten ja lastenlasten kanssa. Heidän huomioimisensa oli tärkeintä tämän velvoitteen kohdalla. Huomioimiseen jäi monella isoisällä enemmän aikaa nyt kuin aiemmin omien lasten kohdalla. Isoisien tuli yrittää myös muistaa lapsenlapsia heidän merkkipäivinä. Erityisesti jouluna useiden isoisien mainitsema tärkeä luonteenpiirre, tasapuolisuus joutui koetukselle, kun lahjoja täytyi yrittää muistaa ostaa kaikille ja vielä yhtä paljon. Isoisien oli kuitenkin varottava olemasta liian hyväsydämisii, sillä lapsellisuuttaan lapset saattoivat pyytää kaikenlaisia asioita, esimerkiksi ostamaan heille polkupyöriä ym. Isoisienkin oli osattava kieltäytyä velvoitteiden kohdalla. Kaikkeen hekään eivät aina pysty.

"Mä olen ollut tällasessa matkustushommassa, jossa olen käynyt satoja kertoja ulkomailla, ja mä olen melki aina tuonu tuliaisia sieltä tullessani. Nyt mä olen sitä lopettanu pikkuhiljaa viime vuosina, koska ne on menny vähä ohi maallisen. Ne on alkanu olla vähä semmonen automaatti, jota pidettiin ittestään selvänä, ja mä en halua sellasta automaattista palvelua."

(isoisä "Eero", 61-vuotias, 3 lastenlasta)

Velvoitteet kulkivat isoisien mukana läpi koko elämän, huomaamatta. Vastuu ja huoli eivät kadonneet edes lasten omien perheiden perustamisen ja lapsenlapsien kasvamisen myötä. Isoisät vaalivat heitä edelleen. Vaikka isoisät kantoivatkin vastuuta jälkipolvistaan, ensisijainen vastuu lapsenlapsista oli kuitenkin vanhemmilla. Vanhemmat asettivat sääntöjä lapsilleen, ja tätä isovanhempienkin oli kunnioitettava. Kriisitilanteissa vastuun otto lapsista ja lapsenlapsista kyllä kasvoi. Vaikka varsinaista vastuuta ei enää heistä olisikaan, niin ei huolehtiminen silti siihen lopu.

"Isoisän suurin velvollisuus on hänen vastuunsa jälkipolviensa hyvinvoinnista. Vaikka hänen ei enää isoisänä tarvitsisi kantaa vastuuta, kantaa hän sitä kuitenkin. Vastuu perheestä on syntynyt isän roolin myötä, jolloin isänä huolehtii perheensä elatuksesta, hyvinvoinnista, lastensa koulunkäynnistä ja kasvatuksesta. Että jaksoi jokaiselle lapselle yksin ja yhdessä selvittää elämän totuuksia niin sanotusti. Ja lastenlasten myötä vastuu ikään kuin

kaksinkertaistuu. Sitä myötäelää vahvasti lapsiensa ja heidän perheidensä kautta. Heille soittelee ja kyselee heidän kuulumisiaan. "Isoisä on kuin heimopäällikkö", todetaan."

(isoisä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

"Siinä mielessä vastuu muuttuu, että niinku lapsenlapsille joutuu terottaa sitä kuuliaisuutta niitten vanhempia kohtaan ja kuunnelkaa, mitä isä, pitää totella isää ja äitiä. Ku ne joskus kertoo, että äiti ei antanu mun ja isä, ni kato olemaan siinä välissä neutraali ja kuitenkin totuudessa asettua isän ja äitin puolelle. Ku tietää tarkasti, mikä on tilanne milloinki."

(isoisä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

Yksi näkökulma velvollisuus-kysymyksiin oli, että muut ihmiset eivät voi asettaa isoisälle vaatimuksia, millainen isoisän pitäisi olla.

"Kyllä isoisän täytyy itte oivaltaa, aistia, mitä ne lapsenlapset odottaa isoisältä."

(Isoisä "Eero", 61-vuotias, 3 lastenlasta-vuotias)

Vastuun ja iän suhde velvoitteiden hoitamisessa. Ikääntymisen vaikutus isoisyyteen osoittautui odotettua hankalammaksi kysymykseksi. Lieneekö syynä mahdollisesti ollut se, että vanhetessa ikään ei enää kiinnitetä niin suurta huomiota, kuten monet tutkimukset osoittavat. Ihmiset tuntevat olevansa nuorempia kuin ovat sitä kalenterikäältään todellisuudessa. Viisi isoisää (5) ei osannut oikein sanoa, vaikuttaako ikä jotenkin heidän käyttäytymiseensä. Kaksi isoisää puolestaan olivat vakuuttuneita siitä, että ikä toi kokemusta heidän olemukseensa.

"Vanhemmalla isoisällä on tietysti paljon enemmän kokemuksia isovanhemmuudesta." (isosä "Matti", 65 -vuotias, 5 lastenlasta)

Isoisien vastauksista myös ilmeni, että nuorempana sitä tunsivat ensimmäisten lapsenlapsien kohdalla myös jonkinlaista uutuudenviehätystä, mutta muuten iällä ei ollut näkyvämpää vaikutusta omaan toimintaan. Ikääntymisen ei isoisien mielestä tarvinnut merkitä luopumista totutuista käyttäytymismalleista. Oman vanhenemisen ja ajan myötä esimerkiksi vastuu läheisistä ei katoa.

"Isoisäksi ensimmäistä kertaa tullessa lapsenlapsia käytiin useimmin katsomassa kuin nykyään, koska se oli niin uusi kokemus. Vaikka myöhemmin ei enää niin usein käydä vierailulla, niin huoli omista lapsista ja lapsenlapsista ei katoa iän mukana." (isoisä "Juha" 60-vuotias, 2 lastenlasta)

Kaksi isoisää oli ryhtynyt miettimään omaa ikäänsä ja isoisyyttään ensimmäisen lapsenlapsen syntyessä. Toinen heistä oli aikoinaan pohtinut, että oliko hän tosiaankin nyt niin vanha, että oli isoisä. Entä pitäisikö hänen nyt jollakin tavalla muuttua? Ja hän totesi, että iän myötä ihminen muuttuu pehmeämmäksi ja tunneherkäksi. Sinänsä ikä ei vaikuta ihmisen käyttäytymiseen isoisänä, sillä jokainen meistä on oma persoonansa. Ja jokaisen persoona on jo muovautunut tietynlaiseksi vuosien saatossa erilaisten kokemusten myötä. Samaa mieltä oli toinenkin isoisistä, joka katsoi, ettei ikä vaikuttanut käyttäytymiseen. Näin ollen hän ei ollut asettanut itselleen mitään erikoisia vaatimuksia ja velvoitteita. Mutta fyysinen ikääntymisen voi vaikuttaa velvoitteisiin.

"Ikääntyessä sitä ei enää samalla tavalla jaksaa tehdä asioita kuin nuorempana ollessa, vaikka haluaisikin. Että siinä mielessä ikä ehkä rajoittaa jossakin mielessä omaa käyttäytymistä. Haluaisi tehdä enemmän, mitä pystyisi." (isoisä "Simeon", 70-vuotias, 2 lastenlasta)

Yhteenvedo ja johtopäätökset velvoitteista ja iän vaikutuksesta velvoitteisiin. Vaikka ihmisille asetetaan usein velvoitteita muiden ihmisten tai instituutioiden taholta, niin isoisien kohdalla isoisista suurin osa oli sitä mieltä, että he ainoastaan asettivat ja määrittelivät, mitä tehtäviä heille kuului. Liian jäykkien sosiaalisten ikänormien asettaminen aiheuttaakin helposti iäkkäämmille ihmisille turhan paljon rajoituksia siitä, mikä on heidän ikäisilleen sallittua ja mikä ei. (Kuusinen 1991, 94.) Macleodin ja Conwayn (2005) mukaan ihmiset tarvitsevat iästään huolimatta positiivisia tulevaisuuden kokemuksia ja odotuksia, sillä ne lisäävät merkittävästi henkilöiden hyvinvointia. Sitä edistävät henkilökohtaisesti merkittävät kokemukset ja saavutukset, sekä kyky osallistua ja iloita miellyttävistä kokemuksista, mitkä täydentävät elämän tehtäviä ja sosiaalisia rooleja saavutuksien rinnalla. Toiset voivat olla onnellisia ilman kunnianhimoisia tavoitteita, mutta tasapainoiset taloudelliset, sosiaaliset ja henkiset mahdollisuudet mahdollistavat ikääntyville ihmisille positiivisemmän tulevaisuuden. (Macleod & Conway 2005, 371.) Siksi oma korkea ikä ja toisten vääristyneet ikään liittyvät odotukset esim. *käyttäytymisestä*, voivat haitata mm. isoisyydestä saatavia positiivisia kokemuksia (P. Smith 1995, 101). Omaa itsemääräämisen oikeutta omien asioiden ja tekemisten kohdalla tulisikin tämän vuoksi puolustaa voimakkaasti, eikä ikääntymisestäkään huolimatta sortua sosiaalisten paineiden alle.

Viisi tärkeintä velvoitetta, jotka isoisät kokivat isoisyyden myötä tuovan mukanaan, oli toimia **leikittäjänä, roolimallina, sukupolvien välisten yhteyksien ylläpitäjänä, tukihenkilönä ja turvaverkkona**. Isoisät voivat siis olla näitä kaikkia, tai toteuttaa joitain näistä velvoitteista. Ijäs (2004, 57-76) ja Hurme (1988, 87) ovat löytäneet samanlaisia isovanhempia velvoittavia tehtäviä omista tutkimuksistaan. Velvoitteet riippuivat paljon siitä, millaisia isoisät olivat luonteenpiirteiltään, millaisia suhteita heillä oli lapsenlapsiinsa, ja mitä asioita isoisät tekivät lapsenlapsiensa kanssa. Isoisillä näyttäisi olevan samanlaisia velvollisuuksia kuin isillä jossain määrin. Perälä-Littusen (2004) väitöskirjassa todettiin, että perheissä isiltä odotettiin kuuntelutaitoja ja neuvoja, sekä oletettiin olevan esikuvina lapsilleen. Isoisien velvoitteet olivat tämän perusteella siis ikään kuin roolijatkumo isyyden aikana muodostuneille tehtäville.

Velvoitteiden myötä isoisät näyttäisivät toteuttavan isoisan roolissaan induktiivista eli ohjaavaa ja neuvovaa kasvatusta, jonka tarkoituksena on edistää ihmisten kokonaisvaltaista kasvua tasapainoisiksi ja muut huomioon ottaviksi yksilöiksi. Induktiiviseen kasvatukseen kuuluu, että osapuolet ja tässä tapauksessa isoisät ja lapsenlapset ovat tasavertaisessa asemassa keskenään, jolloin he voivat vaihtaa

mielipiteitään vapaasti toistensa läsnäollessa. Heidän välisiin suhteisiin kuuluu myös toisten kunnioittaminen. Erityisesti erilaisissa kriiseissä toisten mielipiteiden huomioon ottamisen kyky ja asioiden näkeminen muidenkin näkökulmista kuin oman itsensä, helpottavat isoisien tehtäviä, asemaa ja velvoitteita, jos elämää kokeneet isoisät voivat saada myös toiset osapuolet ymmärtämään ja näkemään tilanteita eri tavalla kuin aiemmin. (Kuusinen 1991, 165–169; Ijäs 2004, 77-79.)

Haastatteleman isoisät näyttäisivät myös odottavan itseltään sellaista käytöstä, millaiseksi isoisien kuva tuntui muodostuvan aiemmin käsiteltyjen luonteenpiirteiden, ja nyt velvoitteiden myötä. Oman esimerkkinsä avulla he toivovat jälkipolviensa saavan kelvollisen kasvatusmallin, tai omaksuvan heiltä edes jotain tulevaisuuden varalle. Isoisäthän osoittautuivat luonteenpiirteiden kohdalla sosiaalisiksi, oikeudenmukaisiksi ja vaikutusvaltaisiksi. Velvoitteiden myötä näitä asioita opetellaan lastenlasten kanssa huomaamattakin, juuri tasavertaisen kommunikoinnin, molemminpuolisen kunnioituksen kautta, ja toisten huomioon ottamisen myötä, joka on olennaista induktiivisessa kasvatuksessa. (Kuusinen 1991) Eriksonin (1994) mukaan isoisät osoittavat velvoitteiden myötä myös kasvaneensa ihmisinä. Sitä osoittaa jo omien lasten ja myöhemmin lastenlasten syntymisen myötä lisääntynyt halu huolehtia jälkipolvista, mikä on persoonallisuuden kehitysteorian mukaan tasapainoiselle ja ikääntyvälle aikuiselle ominaista.

Kovin yleistäviä johtopäätöksiä ei voida tehdä isoisien iän ja velvoitteiden vaikutuksista toisiinsa, koska viisi isoisää ei oikein osannut vastata tähän kysymykseen. Toisaalta tutkijan mieleen nousee, että iän vaikutuksia ei välttämättä aina tiedosteta. Tämä voi hyvin johtua siitä, että fyysinen terveys ei ole ollut monellekaan haastateltaville isoisille esteenä velvoitteista suoriutumiseen. Olisi siis suotavaa, että isovanhemmaksi tulisi kohtuullisen ikäisenä, sillä jos isovanhemmaksi tulee liian nuorena, työt saattavat häiritä isovanhemmuuden tehtäviä. Jos taas tulee isovanhemmaksi liian vanhana, niin lastenlasten kanssa ei jakseta enää olla. (Hurme 1988, 84.) Iän kuitenkin sanottiin tuovan henkistä kypsyyttä ja herkkyyttä asioiden reagointiin muutaman isoisän mielestä. Ikäkysymyksen sivuuttamiseen on voinut vaikuttaa myös nuoruutta suosiva yhteiskunta, jolloin omaa vanhenemistaan ei haluta tunnustaa, ja sen vaikutusta vähätellään. Ikääntyneitä ja ikääntymistä kun esitetään usein negatiivisessa valossa esimerkiksi medioissa, tai ikääntyneiden joukostaan etsitään sellaisia henkilöitä, jotka poikkeavat positiivisella tavalla ikäisistään olemalla esimerkiksi nuorekkaampia. Nurja suhtautuminen ikääntyviin näkyy myös siten, että

ikä-ihmisiä esitetään usein "campinä", joissa ikääntyneille poikkeavaa, tai sopimatonta käyttäytymistä korostetaan. (ks. Arajärvi 1995; Halonen 2002; Ijäs 2004.) Ympäristön vaikutus on siis saattanut vaikuttaa isoisien käsityksiin ikääntymisestä, jolloin asia halutaan ikään kuin sivuuttaa. Isoisät totesivat kuitenkin, että ihminen isoisyydestään huolimatta pysyy pohjimmiltaan samanlaisena, vaikka ikääntymistä tapahtuu ja ulkopuolinen elämä muuttuu. Tietynlainen ajattomuus näyttäisi leimaavan isoisyyttä ja isoisyyden kokemuksia.

6.6 Sukupuolten väliset eroavaisuudet

6.6.1 Onko isoäideillä ja isoisillä eroja?

Ainoastaan yksi isoisä kahdestatoista isoisästä oli hieman epäröivällä kannalla siinä, olivatko he erilaisia vai samanlaisia isoäitien kanssa. Isoisistä neljä (4) oli vankasti sitä mieltä, ettei heidän ja vaimojen välillä ollut eroja isovanhempina, tai ettei ylipäättään löytyisi mitään eroja naisten ja miesten välisessä käyttäytymisessä. Näiden isoisien mielestä he olivat hyvin samantapaisia kaikin puolin. Mutta vastakkaisia mielipiteitä asiasta kuitenkin löytyi. Seitsemän (7) isoisää oli toista mieltä. Isoisien vastauksien perusteella isoäidit olivat erilaisempia ensinnäkin käytökseltään. Naiset olivat parempia esimerkiksi perheasioiden hoitamisessa. He ostelivat joululahjoja ja vaatteita lapsenlapsille, mitä isoisät eivät yleensä tehneet. Toisaalta isoisien mielestä he ehkä liikaakin huolehtivat lapsenlapsistaan. Samoin todettiin, että jos vaimoja olisi esimerkiksi haastateltu tästä aiheesta, puhuisivat he varmasti aivan erilaisia asioita kuin isoisät. Isoäidit puhuisivat esimerkiksi lapsenlapsiensa vaatetuksesta, ja kuvailisivat, mitenkä heidän tyttärensä pukee lapsiaan kauniisiin asuihin. Yksi sukupuoleen liittyvä ero oli sekin, että lastenlasten ollessa kipeitä, mummolta ensisijaisesti kysytään neuvoja ja apuja. Ei isoisiltä tällaisia asioita kysytä, toteavat isoisät. Kaiken kaikkiaan isoäidit pitivät enemmän huolta käytännön asioista.

Isoisiä ja isoäitejä erottivat toisistaan myös luonne-erot, jotka olivat osittain syntyneet sukupuolille ominaisten sukupuoliroolien kautta. Isoisällä ja isoäidillä oli omat tapansa, koska toinen oli mies ja toinen nainen, totesivat yksinkertaisesti kolme (3) isoisää. Isoäidit olivat paljon tunneherkempiä kuin miehet. Isoisien mielestä tämä

johtui siitä, että äidit/isoäidit kokivat tunteensa paljon voimakkaammin jälkipolviinsa, koska he olivat kantaneet omia lapsiaan kohdussaan, hoitaneet, syöttäneet ja hoivanneet heitä, ja sama hoivaaminen jatkui lapsenlapsien kohdalla. Äidillisyyys oli siis yksi tärkeä erottava tekijä, minkä vuoksi mummojen mainittiin olevan lapsenlapsille tärkeämpi kuin pappojen.

"Se isoäiti on ku kanaemo, ku se niitä lapsenlapsia haalii ja halaa ja aivan kyyneliin asti halii ja rakastaa niitä. Eli se on ku kanaemo, kokoaa siipiensä alle. Se on mumma niin herkkä siinä äitin roolissaan ja nimenomaan isoäitin roolissaan, et siinä on iso tunne-ero. Isoisä on se rauhallinen ja turvallinen."

(isoisä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

Isoisät olivat omasta mielestään tasaisemman luonteen omaavia ja enemmän järjellä ajattelevia kuin naiset, jotka ajattelivat ehkä enemmän sydämellä. Tämän vuoksi tärkeissä kysymyksissä lapsenlapset tulivat nimenomaan isoisille purkamaan huoliaan, ja he luottivat, että isoisät osasivat auttaa heitä. Yhteensä viisi isoisää oli siis sitä mieltä, että naisten ja miesten välillä oli erilaisuuksia sekä tunne-, että käytännön asioiden hallinnassa. Samanlaisena omana itsenä pysyminen nähtiin myös sukupuolia erottavina tekijänä.

"Minä näen sillä tavalla, että minä olen varmasti tavallista kuivakiskoisempi vanhempi. En tee kovin suuria sen takia, että mä olen isovanhempi. Mä koitan olla niinku normaali vanha ihminen."

(isoisä "Eero", 61-vuotias, 3 lastenlasta)

Mummoihin myös luotettiin lasten taholta enemmän kuin paappoihin. Vastakkaisia näkemyksiä myös esitettiin. Kolmen isoisän omakohtaiset kokemukset paljastivat, että he katsoivat isoisän olevan tärkeämpi kuin isoäidin. Lapsenlapset eivät suostuneet esimerkiksi jäämään hoitoon, jos isoisä nimenomaan ei ollut paikalla.

"Kyllähän johonakin vaihees sen aina huomaa, että se mummu on niinku tärkeempi ku paappa. Kyllähän ne mummuhun luottavat palajo enempi, mun näkökulmasta."

(isoisä "Matti", 65-vuotias, 5 lastenlasta)

"Kun nuo vanhemmat askartele, ni ne tuo lapsen tänne. Jos mä en oo tuvas, ni hän ei tahdo jäädä tänne. Ni ku mä oon, ni sitte se kyllä jää."

(isoisä "Reino", 63-vuotias, 4 lastenlasta)

Kaksi muuta tarinaa, jotka osoittivat kiintymyksen isoisiin olevan melkoinen, ilmeni erään lapsenlapsen kyläilyn yhteydessä. Mummi oli odottanut lasta eteisessä tämän tultua heille. Lapsenlapsi ei ollut kuitenkaan mummia millään tavalla huomionut, vaan hän oli työntänyt mummon syrjään ja kysynyt, että missä paappa on? Isoisän paremmuus isoäitiin tuli esille myös toisen isoisän kohdalla sellaisissa tilanteissa, että esimerkiksi perheen välisissä ristiriidoissa vanhin lapsenlapsi asettui aina isoisän puolelle. Isoisä oli ollut hänen kanssaan niin paljon, että isoisästä oli tullut lapselle tärkeämpi kuin isoäidistä.

Yhteenveto ja johtopäätökset. Tämän tutkimuksen isoisistä enemmistö oli sitä mieltä, että heidän ja isoäitien välillä esiintyi eroja, jos tarkasteltiin heidän olemustaan isovanhempina. Mummit olivat tunteikkaita ja huolehtivat enemmän arkipäiväisistä käytännön asioista. Isoisien taas oletettiin olevan järkevämpiä, jopa tunteettomiakin. Samalla tavoin kuvataan jo äitien ja isien välisiä eroja. Äiteihin liitetään paljon rakastettavia termejä, kun taas isien odotetaan kehittävän ja ylläpitävän suhteita lapsiin laadukkaina. (Perälä-Littunen 2004, 184-186.) Oma huomioni isoisien ja isoäitien välisistä eroista tuki myös isoisien mainitsemia eroja huolenpidollisissa asioissa, sillä isoäidit muistivat täsmällisesti, minkä ikäisiä heidän lapsenlapsensa olivat, syntymäaikoja ja kuukausia myöten. Sama ilmiö toistui useassa perheessä haastatteluiden aikana. Isoisät kun yleensä tarkistivat vaimoiltaan, sanoivatko he lastenlasten iät ja nimet oikein. Äitejä kuvataan siis enemmän tunnetilojen kautta, kun taas isiä kuvataan tekemisien kautta, kuten isoisiäkin. Kaikille lapsenlapsille isoäiti ei

ollut kuitenkin se rakkaampi isovanhempi, vaan isoisa osoittautui monelle hyvin tärkeäksi. Hyvällä isällä, kuten isoisälläkin on siis aikaa ja rakkautta tarjottavana lapsille.

Isoäitien ja isoisien välisissä eroissa isovanhempina oli huomattavissa, että sosiaalisesti opitut sukupuoliroolit istuvat hyvin tiukassa, mikä on ollut havaittavissa aiemmissakin tutkimuksissa. (ks. Troll 1983.) Esimerkiksi miesten oletettu järkevyys naisiin nähden juontaa juurensa niihin aikoihin, jolloin miehet eläkkeelle jäädessään kompensoivat rooliristiriitaansa joutuessaan kodin ja naisten roolien alueelle. Tuolloin miehet omaksuivat, että säilyttääkseen miehisyhteensä, heidän tuli esiintyä järkevästi ja toimia tietojen ja taitojen osaajina. Toisaalta ikääntymisen myötä miehillekin sallitaan naisellistuvat piirteet, jotka laajentavat enemmän heidän perheroolejaan. Myös sosiaalisen vanhenemisen teorioissa ja ikä-stratifikaatio - teorioissa katsotaan, että ihmisten ikääntyessä odotetut roolit heille muuttuvat, ja ne saavat ihmiset ajattelemaan ja arvostamaan asioita eri tavalla, mitkä siten selittävät erojen kaventumista miesten ja naisten välisissä luonne- ja käyttäytymiseroissa (Havighurst 1982; Jyrkämä & Randell 1987). Tässä tutkimuksessa tuli myös esille, minkä Suutamakin (1986) on todennut, että sukupuoli ja luonne eivät välttämättä ole niitä ratkaisevia tekijöitä, mitkä vaikuttavat kumpaan isovanhempaan lapsenlapset kiintyvät, vaan kiintymys on suoraan verrannollinen kanssakäymisen määrään lapsenlapsien kanssa. Eli mitä enemmän kontakteja isoisillä on lapsenlapsiinsa, sitä todennäköisemmin isoisa muodostuu heille tärkeimmäksi ja rakkaimmaksi isovanhemmaksi.

Yhteiskunnan luomat arvot istuvat hyvin tiukassa, kuten huomasimme isoisille ja isoäideille oletettujen ominaisten käyttäytymispiirteiden kohdalla, vaikkakin arvot vaihtelevat yhteiskunnissa erilaisten ajanjaksojen ja tapahtumien myötä. Esimerkiksi Suomessa vuonna 1984 tehdyn kyselyn mukaan miehet pitivät mm. työtä ja toimeentuloa tärkeämpänä kuin naiset, kun taas naisille perhearvot olivat tärkeitä. Miehet olivat myös minäkeskeisempiä arvoissa, kun taas naiset arvostivat enemmän yliyksilöllisiä, universaaleja arvoja. Miesten ja naisten välillä, sekä eri sukupolvien välillä löytyi eroja, joiden oletettiin johtuvan juuri erilaisten historiallisten tekijöiden seurauksista. (Suhonen 1988, 69, 96, 104.) Sukupuoleen liittyville arvoille on kuitenkin yhteistä se, että ne esiintyvät kaikkialla suurin piirtein samanlaisina, universaaleina arvoina. Ja omaksutut arvot alkavat ohjata ihmistä yhä enemmän, mitä enemmän ihmisten luomia arvoja toimijat toteuttavat esimerkiksi juuri sukupuolelle ominaisten käyttäytymis-, ja luonne-erojen kohdalla. (Kuusinen 1991, 178.) Ikääntymisestä

johtuvien sukupuoliroolien muutosten lisäksi, tiukkoja sukupuoleen liittyviä arvokäsityksiä saattavat sekoittaa ja pehmentää tulevaisuudessa myös postmoderni yhteiskunta, jolle on tunnusomaista yksilöllisyyttä suosivat ja perinteistä vapaat arvot, jotka voivat edesauttaa ja mahdollistaa isoisien ja isoäitien yhä monipuolisempia piirteitä ja käyttäytymismalleja tarkkojen mallien sijaan.

6.6.2 Muiden isoisien käytöksen ja olemuksen eroavaisuus omasta käyttäytymisestä isoisänä

Oman itsensä vertaaminen toisiin isoisiin ei ole aina helppoa. Sen vuoksi isoisät olivat vähän varovaisia kannanotoissaan koskien muita isoisiä. Kahdestatoista isoisästä kolme totesi, etteivät he olleet ehtineet eroja huomioimaan. Asian pohdiskelua hankaloittivat esimerkiksi vertauskohteiden puuttuminen itsensä ja muiden isoisien välillä.

"Siinä perheessä ei isoisää olekaan, ne isovanhemmat ovat eronneet. Siellä on vain isoäiti, ja en ole isoisää koskaan nähnytkään, mutta olen kuullut että semmonen on. Ei oo pitäny paljokaan yhteyttä, ei koskaan kuulemma oo käynyt kattomassa. Niin vähän etten ole ikuna elämässäni nähny."

(isoisä "Eero", 61-vuotias, 3 lastenlasta)

Kaikkein suurin syy isoisien välisiin eroihin nähtiin olevan heidän erilaisissa persoonallisuuden piirteissään. Puolet isoisistä oli omissa pohdinnoissaan tullut tähän samaan tulokseen. Kaikki isoisät kun eivät olleet yhtä avoimia ja puheliaita. Vaikka suomalaisia miehiä sanotaan tuppisuiksi, niin silti ilmeni, että ruotsinkieliset miehet saattoivat olla paljon hiljaisempia isoisinä. Tätä mieltä olivat muutamit isoisät, joiden perheessä oli kaksikielisiä sukulaisia. He olivat omasta mielestään paljon suulaampia kuin tämä perheen toinen isoisä.

"Ehkä siinäki on tämmöne suomalainen jurous. Omista asioistaan ja suruasioistaan ei miehet muutenkaan paljo juttele keskenään. Ei en minä o ainakaan huomannu. Että minä saatan joskus aivan huvikseni puhu jotain, mutta ei siirry ajatuksenvaihtoa tästä. Semmosista asioista saatetaan puhua, että kuinka monta lastenlasta."

(isoisä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

"Minä luulen, et ei tämä tyttären miehen isä, et ei se oo pahemmin lasten kanssa. Näin minä ajattelin, se on aika lailla sulkeutunu omassa persoonassaan lastenki kanssa."

(isoisä "Olavi", 67-vuotias, 4 lastenlasta)

"Niin kai se on luonteenpiirteissä. Mä oon tämmönen karjalainen ja vilkas, ja mä haluan jutella ja olla, että se on tämmöstä. Tuskin pojan se appiukko on pohjanmaan ruotsinkielisiä ja aika semmosia hiljasia, ja ei oo niinku karjalainen luonne, passiivisempia paljo. "

(isoisä "Juha" 60-vuotias, 2 lastenlasta)

Toiset isoisät olivat myös luonteeltaan hurjapäisempiä ja leikkisämpiä kuin toiset.

Eräs isoisistä kertoi, että hän oli ollut käymässä sairaalassa, koska oli vienyt ystävänsä sinne polvileikkaukseen. Sairaalassa hänen ystävänsä lisäksi samassa huoneessa oli ollut kaksi muuta miestä. Toinen heistä, joka oli myös isoisä, kertoi olevansa sairaalassa sen vuoksi, että hän oli tehnyt lapsenlapsilleen mäkeä. Kun mäki oli valmistunut, niin pitihän sitä tietysti ensiksi testata. Ja kukas muukaan kuin isoisä oli näyttänyt lapsenlapsille mallia, että kuinka tästä mäestä oikein hypätään. Hän oli sitten kaatunut mäessä ja loukannut olkapäänsä, ja edessä oli sairaalareissu. Näin ollen isoisät saattoivat tarpeen vaatiessa heittäytyä lapsenmielisiksi ja uhrautuvaisiksi lasten vuoksi, jotta voisivat lapsenlapsiaan ilahduttaa. Isoisyyteen omistautuminen oli siis yksi erotteleva tekijä isoisää luokittelevissa eroissa. Kaksi isoisää oli esimerkiksi myös huomannut, että toisilla kanssakäyminen lapsenlapsien kanssa oli rajoittuneempaa kuin heillä itsellään. Heidän mielestään joidenkin lapsenlapset pitivät joihinkin isoisiin yhteyttä vain silloin, kun tarvitsivat taloudellista apua. Toiset isoisät eivät myöskään tavanneet lapsia ja lapsenlapsia ollenkaan, koska heidän keskinäiset välinsä olivat niin huonot. Kontaktit

olivat siis kovin vähäisiä toisilla isoisilla, ja nekin olivat negatiivisesti värittyneitä. Isoisät olivat myös havainneet, että kaikki isoisät eivät myöskään halunneet itseään kutsuttavan isoisäksi. Isoisilla oli myös erilaisia velvoitteita toisiinsa nähden, sillä esimerkiksi lapsenlapsia eivät kaikki isoisät hoitaneet, sillä lastenhoitotavat olivat erilaisia perheissä.

**"Kyllä mulla on sellasia isoisiä tiedossa, jokkei tuota huolla omista lapsistakaan ja vielä vähemmän lapsenlapsista, jotta ne on kyllä toises maailmas kokonaan."
(isoisä "Simeon", 70-vuotias, 2 lastenlasta)**

**"No en tiedä, kyllähän niissä erojakin on. Toiset hoitaa niinku paljo enemmän niinku me hoidamme. Ne käy paljo siellä, on niiden tykönä paljon hoidos, mutta meillä ei oo semmosta. Ne ovat tarhassa ja sitten tulevat yksin kotia ja ovat yksin kotona, tällä hetkellä ainaki. "
(isoisä "Lauri", 64-vuotias, 6 lastenlasta)**

Yksi isoisä oli tullut siihen tulokseen, että myös asuinympäristöllä oli vaikutusta siihen, miten isoisät käyttäytyivät. Hänelle itselleen oma tila ja luonnonläheisyys olivat tärkeitä. Oman talon pihalla oli kiva katsella lintuja ja tehdä pihatöitä, ja olla aivan kaikessa rauhassa ajatuksiensa kanssa. Rentoutuminen kun vaikuttaa omaan mielentilaan ja siten edelleen myös muiden ihmisten kanssa käytäviin suhteisiin. Kun on itse leppoisa, niin sitä on sellainen muillekin ihmisille.

Yhteenveto ja johtopäätökset. Isoisät eivät mielellään halunneet tehdä vertailuja itsensä ja muiden isoisien välillä. Muiden isoisien tekemiset kun olivat heidän oma asiansa. Kuitenkin melkein kaikki isoisät silti myönsivät, että heidän keskuudessa oli eroja. Isoisien välisiä eroavaisuuksia löytyi lähinnä kahden asian tiimoilta, luonne-eroista ja suhteiden laadullisista eroista lapsenlapsiin. Mitä tuli luonne-eroihin, niin isoisät erosivat toisistaan persoonallisuuden piirteiltään. Toiset olivat isoisien mielestä avoimempia ja toiset sulkeutuneempia isoisän roolissaan. Avoin luonne ilmeni erityisesti puheliaisuutena. Toiset isoisät halusivat jakaa omia isoisyyden kokemuksiaan

ja keskustella suhteistaan lapsenlapsiin toisten isoisien kanssa enemmän kuin toiset. Tämän tutkimuksen kohdalla ilmeni, että kun usein oletetaan kaikkien ruotsinkielisten omaavan enemmän niin sanottua sosiaalista pääomaa, eli heidän oletetaan olevan puheliaita ja ylläpitävän enemmän sosiaalisia kontakteja kanssaihmiin kuin suomalaiset, ei näiden isoisien mielestä aina välttämättä pitänyt paikkansa. Kaikki ne isoiset, joilla oli perheessään ruotsinkielisiä perheenjäseniä lapsien avioliiton kautta, pitivät itseään sosiaalisempina kuin ruotsinkielisiä isoisiä. Heidän mielestä ruotsinkieliset muffat (äidinpuoleinen isoisa) ja faffat (isänpuoleinen isoisa) olivat hiljaisempia isoisinä kuin mitä he itse olivat. Mutta toisaalta kun eräässä tutkimuksessa oli tarkasteltu samassa maaseutupitäjässä asuvien suomenkielisten ja ruotsinkielisten aikuisten tunneilmaisujen eroja erilaisissa tilanteissa, niin havaittiin että ruotsinkielisten tunneilmaisussa korostettiin enemmän yhteisöllisyyttä. Tunteiden liiallinen korostaminen ei ollut heidän kulttuurissaan suotavaa, oli se sitten riemua tai surua. Tämä voi juuri selittää ruotsinkielisten isoisien hiljaisempaa olemusta. Suomenruotsalaisten yhteisöllisyys ja myötäelämisen tunteiden oppimisen tarkoituksena on kasvattaa heitä empaattisiksi persoonallisuuksiksi. Suomenkielisille kun oli taas tyyppillisempää tunteiden avoimempi ilmaisu, ja oman yksilöllisyyden korostaminen yksilöllisten onnistumisien ja toisten voittamisien myötä. Myönteiset tunteet sitovat ihmisiä yhteen, mutta eri kulttuurien pelisäännöt määräävät milloin ja millaisia tunteita voi kussakin tilanteessa esittää. Yleensä persoonallisuutta on pidetty yksilöiden ominaisuutena, mutta kulttuuripsykologian mielestä persoonallisuudet ovat yhteisöjen tuotoksen tulosta. Erilaisissa kulttuureissa kehittyy erilaisia persoonia. (ks. Hyyppä 2002.)

Avoimempaan ilmaisuun katsottiin vaikuttavan myös oma asuinympäristö ja siellä olevat ihmissuhteet. Mitä tyytyväisempi oli omaan asuinympäristöönsä, sitä paremmin jaksoi itsekkin henkisesti, ja siten solmia tyydyttäviä suhteita läheisiin ihmisiin. Lindqvist (1987) ja Dunderfelt (1999) korostavat nimenomaan tätä, että oman itsensä kanssa sopusoinnussa oleva ihminen pystyy todella helpommin sopeutumaan elämänmuutoksiin ja kohtaamaan ne ennakkoluulottomasti ja avoimella mielellä. Oman synnyinseudun ajateltiin myös vaikuttaneen omaan persoonallisuuden kehitykseen. Koettiin, että osa käyttäytymisestä oli muovautunut sen mukaan, missä he olivat syntyneet ja kasvaneet. Näin ollen he olivat omaksuneet sen alueen ihmisille tyyppillisiä käyttäytymispiirteitä, jotka olivat voineet vaikuttaa heihin.

Myös suhteiden luonne lapsenlapsiin oli erilaista isoisien keskuudessa. Kaikki isoisät eivät tulleet toimeen lapsien tai lapsenlapsiensa kanssa, jolloin heistä huolehtiminen jäi ymmärrettävistä syistä vähäiseksi. Toisilla suhteet perustuivat vain välineellisiin suhteisiin. Isoisiin oltiin yhteydessä vain silloin, kun lapsenlapsille oli siitä itselleen hyötyä esimerkiksi taloudellisessa mielessä. Isoisät erosivat myös hoivakäyttäjyksi- seltään. Toiset isoisät saattoivat hoitaa lapsenlapsiaan enemmän kuin he itse. Myös tietynlainen leikkimielinen asenne erotteli isoisiä toisistaan. Kuten haastateltavat isoisät itsekin totesivat, isoisien keskuudesta löytyi sekä huonoja, että hyviä isovanhempia.

Isoisyys on toisaalta tietoinen valinta. Sillä tarkoitan sitä, että kaikki eivät halua tai voi syystä tai toisesta olla sellaisia isovanhempia, kuin he ehkä haluaisivatkin. Nykyään moni isovanhempi on kovin aktiivinen harrastusrintamalla, ja monella nuoremmalla isovanhemmalla myös työ vie heidän aikaansa. Aktiivisuus ja kiireisyys näyttävät kuuluvan olennaisena osana ikääntyvien miesten ja naisten arkeen (Palomäki 2004, 93). Näin isovanhemmat joutuvat mahdollisesti valitsemaan, minkälaisen aseman he ottavat isoisinä ja kuinka paljon he antavat omaa aikaansa lapsenlapsilleen. Isoisänakin saa toteuttaa elämäänsä omilla ehdoillaan, joutaen tarpeen mukaan ilman, että se osoittaisi heidän itsekkyyttään. Kuten Dunderfeltkin (1992) toteaa, isoisan asema tuo vastuullisuutta, mutta omaa minuuttaan ei silti saa uhrata toisten vaatimusten edessä. Näin ollen voi joku isoisä vaikuttaa kylmältä muiden isoisien silmissä, jos hän poikkeaa heidän omasta tyylistään isovanhempina, vaikka todellisuudessa ajan antaessa myötä hän voi olla todella omistautuvainen lapsenlapsilleen.

6.6.3 Isoisien käytöksen eroavaisuus tyttären- ja pojanpuoleisiin perheisiin

Tutkimuksen toinen pääongelma osoittautui varsinaiseksi ongelmaksi. En ihmettele yhtään, miksi tätä asiaa ei ole tarkemmin aiemmissä tutkimuksissa selvitetty. Kysymys oli, olivatko isoisät huomanneet, että heillä olisi jotenkin erilaiset suhteet pojan perheeseen kuin tyttären perheeseen. Jos isoisät eivät ymmärtäneet kysymystä, niin sitä yritettiin selventää sillä, että yleensä yhteyksiä pidetään paremmin yllä naisen/tyttären puoleiseen perheeseen. Eli onko kyseinen isoisä huomannut esimerkiksi, että oman pojan perheeseen pidetään näin vähemmän yhteyttä kuin oman tyttären, ja vaikuttaako tämä isoisien ja lapsenlapsien välisten suhteiden laatuun?

Koko kysymys osoittautui ensinnäkin hankalaksi. Kuudella isoisällä 12:toista oli ainoastaan samaa sukupuolta olevia lapsia lapsinaan. Kolmella isoisällä kaikki lapset olivat poikia ja kolmella isoisällä kaikki lapset olivat puolestaan tyttöjä. Luonnollisestikaan nämä kuusi isoisää eivät olleet voineet vertailuja tästä asiasta tehdä. Esitän tulokset kuitenkin niiden isoisien osalta, joilla oli molempia sukupuolia olevia lapsia perheineen. Ymmärrettävistä syistä tulosten yleistettävyys tämän kysymyksen kohdalla ei ole kovin hyvä, mutta tarkastellaan asiaa.

Kuudella (6) isoisällä oli siis molempia sukupuolia olevia lapsia. Yhteensä heillä oli lapsia 40, joista tyttöjä oli 20 ja poikia oli myös 20. Lapsenlapsia näillä kuudella isoisällä oli yhteensä 29. Kaksi isoisää ei ollut huomannut mitään eroja suhtautumisessa tyttäriensä tai poikansa perheisiin. Heidän vastauksistaan nousi esille se, että lapsia ei aseteta paremmuusjärjestykseen. Suhteet omiin lapsiin ja edelleen lapsenlapsiin tuli pitää tasapainoisina, jotta kukaan osapuoli ei turhaan kärsisi mielipahaa.

**"Jos perhe on vain tasapainoinen perhe, niin suhtautumisessa ei ole eroja."
(isoiä "Tuomo", 63-vuotias, 2 lastenlasta)**

**"Ei, kyllä se on ihan samanlaista, eihän sitä nyt puntarilla osaa, niinku ihan samalla. Et en mä kummankaan lapsia pidä tuota parempana tuo, et samalla tasolla."
(isoiä "Olavi", 63-vuotias, 4 lastenlasta)**

Lastenlasten ikä oli yksi mahdollinen tekijä siihen, minkä vuoksi jonkun lapsen perheisiin pidettiin enemmän yhteyttä. Se perheen lapsi, tytär tai poika, kenellä oli nuorimmat lapset, kävivät yleensä useammin isoisiansä luona kylässä kuin ne, joilla oli jo vanhempia lapsia. Omien lasten sukupuolella siis ei näin ollen olisikaan välttämättä suurta merkitystä, vaan lapsenlapsien iällä. Samoin pitkillä välimatkoilla saattoi olla oma osuutensa, miksi toisiin lapsiin pidettiin enemmän yhteyksiä. Kuitenkaan sen osuutta suhteiden laatuun ei koettu suureksi vaikuttajaksi.

"En minä. Ei oo mikään muu ku se on niin kaukana tuolla, että ei oo sillä lailla. Se on kauempana, ku se on kauempana. Ei se oo mitenkään muuten oo sen puolesta vaikuttanu siihen. En mä oikein osaa sanoa, olisinko käyttäytynyt eri lailla sillä lailla."

(isoisä "Reino", 63-vuotias, 4 lastenlasta)

Ainoastaan yksi isoisä, jolla oli runsaasti kokemusta lapsista ja näiden omista lapsista, oli pohtinut tätä asiaa, ja tullut siihen tulokseen, että sukupuolella on merkitystä.

"Jos otetaan ensiksi isoisien suhtautuminen omiin lapsiinsa, niin isoisälle tyttäret on kyllä rakkaampia kuin pojat, ja äidille ovat päinvastoin pojat."

(isoisä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

Mitään selitystä tälle nämä kyseiset isovanhemmat eivät oleet keskinäisissä keskusteluissaan löytäneet. Kaikkiin lapsiin yritetään pitää tasapuolisesti yhteyttä tästä huolimatta. Omien lasten puolisoiden kohdalla isoisä oli kuitenkin huomannut, että muutamat miniät pitivät yhteyttä paljon enemmän omiin äiteihinsä kuin heihin. Mutta isoisä itse oli tästä huolimatta pyrkinyt siihen, että ketään miniää, tai vävy-poikaa ei suosita muita enemmän. Ei moitita, eikä kehuta toista miniää toiselle miniälle esimerkiksi. Ja jos tästä huolimatta tuli erimielisyyksiä suhteissa, niin ensiarvoisen tärkeää oli, että isoisä ja isoäiti osasivat nöyryä ja pyytää anteeksi. Sillä miniälle ja vävypojalle oli paljon suurempi kynnys tulla pyytämään anteeksi, koska he kunnioittavat ja ehkä pelkäävätkin appiukkoa ja anoppia. Hyvien suhteiden ylläpitäminen oli omien lastenlastenkin vuoksi suositeltavaa. Lapsenlapsetkin huomaavat, että isoisät osaavat pyytää anteeksi, olla inhimillisiä. Mutta joskus isoisien oli sanottava jotain sellaisiakin asioita, joista ei välttämättä tykätä ja haluta puhua. Isoisien oli puhuttava asioista suoraan tästä huolimatta.

"Miniät pitää yhteyttä enemmän omiin koteihinsa, ainaki nyt ku sai miettiä. Ja sanotaan, meillä on nyt mummana ja paappana valtava tasapaino siinä, että

kaikkia miniöitä pidetään tasa-arvoisina, ettei edes toiselle miniälle kehuta toisesta miniästä. Se on sama, ku läppäis korvapuustin tälle toiselle miniälle ku kehuu toista, että tällasten neutraalien välien säilyttäminen, siinä on todella tasapainoiltava. Oli miniä, vävy, oma poika tai tytär, että pysyä koko lailla tasapuolisena kaikkia kohtaan."

(isoisä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

Yhteenveto ja johtopäätökset. Niillä kuudella isoisällä, joilla oli tyttöjä ja poikia lapsinaan, vaikutti olevan hyvin tasapainoiset suhteet niin tyttäriin kuin poikiinsa. Ja hyvin voivat suhteet taas heijastuivat myönteisinä suhteina lapsenlapsiin, kuten monet tutkimukset osoittavat. (Troll 1983; Hoyt & Whitbeck 1993; Giarrusso & Silverstein 1996; Holladay 1997.) Myönteisistä suhteista huolimatta kaikki isoisät eivät olleet yhtä mieltä siitä, että kontaktit lapsiin ja heidän perheisiinsä olivat samanarvoisessa asemassa. Suhtautumiseroja löytyi. Luokittelin ne ulkoisiin ja sisäisiin syihin. Ulkoisiksi syiksi erilaiseen suhtautumiseen tyttären ja pojan perheiden välillä katsottiin olevan ne asiat, joiden ei koettu johtuvan isoisien omista tekemisistä, eli syyt johtuivat itsestä riippumattomista tekijöistä. Ulkoisia syitä olivat esimerkiksi pitkät välimatkat, ja lastenlasten iät. Lähempänä oleviin lapsiin suhde tuntui olevan läheisempi, mikä selittyi sillä, että heidän tekemisistään oli paremmin selvillä kuin kauempana olevien lasten ja lastenlasten kohdalla. Toiseksi niitä lapsia, joilla oli nuorimmat omat lapset nähtiin myös useammin kuin niitä lapsia, joilla oli jo hieman vanhempia omia lapsia. Lasten ollessa pieniä vierailaan tiheämmin isovanhempien luona. Lastenlasten ikä voisi siis olla olennaisessa asemassa läheisten suhteiden rakentumisessa, eikä lasten sukupuolella näin ollen olisikaan kovin suurta merkitystä ulkoisiksi syiksi luokiteltujen syiden kohdalla.

Sisäisinä syinä puolestaan erilaiseen suhtautumiseen tyttären ja poikien välillä mainittiin vahvat biologiset siteet, jotka olivat voimakkaimmat äidin ja tyttären välillä. Suhtautumiseroissa ilmeni, että miniät pitivät yhteyksiä enemmän omiin vanhempiansa, ja siten lapsenlapset todennäköisesti myös näkivät äidin puoleisia isovanhempia paljon enemmän kuin isän. Tämä saattoi olla yksi selitys sille, miksi appiukon perheisiin suhteet saattavat olla etäisempiä, kun kyseessä oli oman pojan perhe. Näin ollen tämän

tutkimuksen tuloksilla näyttäisi olevan vastaavuutta Trollin (1983), Hagestadin (1985), Arberin & Attias-Donfutin (2000) ym. ja Ijäksen (2004) tutkimuksiin.

Näiden isoisien kohdalla ei tullut ilmi, että isovanhemmuudesta käytäisiin eri isovanhempien kesken jonkinlaista kilpailua, joka siten myös osaltaan vaikuttaisi suhteiden laatuun. Mutta isoisien suhtautumiseroja lapsiin ja heidän perheisiinsä voi selittää sekin asia, mitä tuli isoisien erovaisuuksien kohdalla esille, että niin lapsilla kuin isoisillakin voi olla erilaisia käsityksiä siitä, kuinka paljon isoisät saavat osallistua lastensa perhe-elämään, etteivät he häiritse heidän arkeaan kohtuuttomasti. Lisäksi isovanhemman oma elämäntilanne on avainasemassa suhteissa. Sillä isovanhemman ajankäytöstä, terveydentilasta, ja aktiivisuudesta riippuu, millaisen suhteen hän haluaa tai voi järjestää lapsenlapsilleen. Suhteiden laatueroja lapsien perheiden välillä voisivat siis johtua myös erilaisista odotuksista isoisille, jotka ovat jokaisessa perheessä erilaisia. Isoisät eivät tätä näkökulmaa ottaneet kuitenkaan esille, joten Palkovitzin ja Sussmanin (1988) ja Ijäksen (2004) näkemykset suhteiden laatuerojen syistä eivät vahvistu näiden isoisen kohdalla.

6.7 Isoisänä elämisen autuus

Yleisesti ottaen huonoja puolia eivät isoisät isoisänä olosta tuntuneet löytävän. Kaikkien asioiden isoisyydessä koettiin olevan mahtavia. Hyvinä puolina isoisyydessä mainittiin olevan lastenlasten elämän seuraaminen kiireettömästi nyt, kun siihen oli aikaa eläkeläisenä, joita isoisien keskuudessa oli seitsemän. Ikääntymisen myötä isoisät pystyivät myös paremmin karsimaan menojaan ja keskittymään tärkeisiin asioihin, kuten lapsenlapsien tarkkailuun. Lastenlasten syntymisen myötä myös lähipiirin laajeneminen oli mukava asia. Etenkin jos muut sukulaiset asuivat kaukana, jolloin heitä näki harvemmin, niin oman perhepiirin tärkeys vain korostui. Lapsien ja lastenlasten elämään keskittyi tämänkin vuoksi paljon.

Huonona puolena mainittiin se, että kun ihminen iän myötä pehmenee, niin sitä antaa helpommin periksi. Lapsetkin olivat sanoneet vanhemmilleen, että he isoisinä antoivat lastenlasten tehdä sellaisia asioita, mitä nämä eivät itse lapsena ollessaan saaneet tehdä. Aina ei myöskään lapsenlapsia nähnyt niin usein kuin heitä haluaisi nähdä.

"Se on musta sellanen, on siinä oma mielenkiintonsa nähdä ja seurata, mitenkä ne pääsöö elämässään eteenpäin. Siinä on oma mielenkiintonsa, että haluaa seurata, mitenkä menestyy ja onnistuu yleensä tehtävissensä. Että mulla pitää olla sellanen kannustava asenne, jotta toisetki pääsisivät yrittään eteenpäin elämässä."

(isoisä "Simeon", 70-vuotias, 2 lastenlasta)

"En mä nyt oikeastaan minkäänlaista huonoa, eikä mitenkään erikoisen hyvääkään, tai ei osaa oikein sanoa. Täytyy koettaa olla hyvänä esimerkkinä. Tänä päivänä on niin kauheasti sitä kaikenlaista pahantekoa. Ja sitten, kun ne on koulus, ni niitä ei usein sillä lailla näekkään ja lyhkäsemmän ajan, harvemmin ne käy niin."

(isoisä "Lauri", 64-vuotias, 6 lastenlasta)

Taulukko 4. Isoisyyden vahvuudet, heikkoudet, uhat ja mahdollisuudet

Vahvuudet -lähisuvun laajeneminen -lastenlasten elämän seuranta kiireettä -vapaus valita sitoutumisasteensa isoisänä olossa	Heikkoudet -luonteen pehmeneminen ikäntymisen myötä -jatkuva huoli lapsenlapsista
Mahdollisuudet -isoisyys antaa toisen mahdollisuuden olla läsnä lapsenlapsien elämässä ja kehityksessä -elämäkokemuksen kertyminen, joka tuo varmuutta isoisyyteen olla opettajana, neuvojana, turvana ja tukena lapsenlapsille	Uhat -yksipuoliset, välinpitämättömät, vähäiset, tai ristiriitaiset suhteet lapsenlapsiin -lapsenlapsien puuttuminen, jolloin isoisyys jää kokematta

Isoisät ilmaisivat jo useimpien aiempien teemojen kohdalla hyviä ja huonoja puoliaan isoisydessä, jotka eivät tulleet esille tämän varsinaisen kysymyksen kohdalla. Olenkin koonnut siten myös aiemmissa asiayhteyksissä mainittuja hyviä ja huonoja puolia yllä olevaan kuvioon, jotka olen jaotellut SWOT- analyysin mukaisesti neljään erilaiseen luokkaan: 1.) vahvuuksiin 2.) heikkouksiin 3.) mahdollisuuksiin ja 4.) uhkiin. SWOT analyysi on hyvä väline ongelmien kartoittamisessa, tai oppimisen arvioinnissa ja kehittämisessä. (Swot- analyysi. [Viitattu 29.6.2006]. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://fi.wikipedia.org/wiki/SWOT-analyysi>.) Isoisien mainitsemat hyvät puolet isoisydessä on laitettu vahvuuksiin, ja heikkouksiin puolestaan isoisuuden huonot puolet. Mahdollisuuksiin on taasen kerätty niitä asioita, jotka olivat tuoneet muun muassa uusia asioita ja rooleja isoisien elämään. Uhkiin on luokiteltu niitä tekijöitä, jotka voivat estää isoisuuden kokemuksia, tai vaikeuttaa niitä. Esimerkiksi pitkät välimatkat, lastenlasten ikääntyminen, ja huonot perhesuhteet voivat vähentää yhteydenpitoa sukupolvien välillä. Isovanhemmat eivät ole enää niin tärkeitä henkilöitä lastenlasten elämässä, jos välimatka heihin on yli 20 km. Läheisiä he voivat olla edelleen toinen toisilleen tästä huolimatta, mutta tämän kaltainenkin suhde kärsii, jos välimatkaa on yli 60 km. (Hurme 1988, 33-36.) Yksipuoleisilla suhteilla tarkoitetaan taas sitä, että vain toinen osapuoli ylläpitää yhteyksiä toiseen, jolloin toinen on jatkuvasti passiivinen osapuoli suhteissa. Varsinaisia isoisyyttä uhkaavia tekijöitä ei näillä isoisilla ollut muita kuin välimatkojen aiheuttamat syyt.

Olisi hyvä jos isoisien kontaktit lapsenlapsiin olisivat jokapäiväisiä. Jotta sidos isovanhemman ja lapsenlapsen välillä kukoistaisi, on heidän oltava selvillä toistensa jokapäiväisestä elämästä. Kaukana asuvat isovanhemmat ovat usein sen vuoksi vieraita lapsenlapsilleen, koska heillä on liian vähän henkilökohtaisia kontakteja toinen toisiinsa, eivätkä he tiedä toistensa arkipäivän tekemisistä ja harrastuksista. Ja kun he sitten harvoin tapaavat, on heillä usein liian vähän aikaa antaa toisilleen huomiota ja rakkautta. Toisaalta todetaan, etteivät välimatkat välttämättä vaikuta suhteisiin, sillä lapsilla on kyky pitkittää aikaa. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsena kaikki näyttää ja tuntuu isoimmilta asioilta, kuin mitä ne ovatkaan. Aikakin kuluu paljon hitaammin lapsilla kuin meillä aikuisilla. Joten aika, jonka isovanhempi viettää lapsenlapsiensä kanssa, kantaa hedelmää hyvin pitkälle tulevaisuuteen. Lapset muistavat hyvät hetket kauan, vaikkei niin usein nähtäisikään. (Tips for parents to enhance

grandparents/grandchild relationship. Online. The foundation for grandparenting. [Viitattu. 6.2.2003]. Saatavilla [www- muodossa:<URL:http://www.fcs.wa.gov.au/parenting/factsht/grandpar/factsh.htm.>](http://www.fcs.wa.gov.au/parenting/factsht/grandpar/factsh.htm)

6.8 Elämänmuutokset ja isoisyden merkitys isovanhemmuuden myötä

Peräti kaikki kaksitoista (12) isoisää oli tullut siihen tulokseen, että heidän elämässään oli nyt enemmän aikaa annettavanaan lapsenlapsille kuin aikoinaan omille lapsille. Tämä selittyi sillä, että isoisillä oli enemmän mahdollisuuksia järjestellä arkeaan eläkkeelle jäämisen seurauksena. Näin ollen lapsenlapsien kasvua ja kehitystä pystyi seuraamaan aivan eri tavalla kuin ennen isänä ollessa. Silloin kaikki aika kun kului töissä. Lapsenlapset saivat siis suuremman osan isoisien ajasta kuin omat lapset aikoinaan. Isoisänä ehtii myös paremmin seurata lapsenlapsia ilman raskasta vastuuta. Isoisyys on lisäksi sillä tavalla erikoista, että lapsenlapset tuntuivat jotenkin rakkaammilta kuin omat lapset.

"Niin kyllä sanotaan näin, että ku omat lapset oli tossa iässä, ni sillo tää työ vei kaiken ajan ja kotona vaan käytiin kääntymässä. Nyt on aikaa enempi seurata niitä. Huomaa, mitenkä ne kasvaa ja kehittyy, ja kaikki tämmöset asiat. Joo se on kyllä aivan toisella tavalla. Siitä ei oo velvollisuuksia, et pitäs huolehtia koko ajan. Vaan se tuntuu siltä, ku menee katsomaan, ni paremmin pystyy seuraamaan niitä ja näkee sillonki eri kaaret, kuinka ne kasvaa ja tällä tavalla."
(isoisä "Juha", 60-vuotias, 2 lastenlasta)

"Sanotaan, että lapsenlapset on yleensä rakkahampia kuin omat lapset, mutta se on todennäköisesti siinä ero, kun niitä näkee vain hyvinä päivinä. Ei tarvi jatkuvasti niitten kaa olla, jotta tässä todennäköisesti syntyy se ero. Ja tämän sanoo kaikki, jonka kaa on ollu tästä puhetta."
(isoisä "Matti", 65-vuotias, 5 lastenlasta)

Isoisyydessä voitiin sanoa olevan kaksi erilaista puolta. Isoisien vastauksien perusteella heillä oli vapaus päättää omista menoistaan. Isoisät pystyivät ottamaan lapsenlapset vastaan silloin kun halusivat, ja jos he eivät halunneet, niin eivät ottaneet. Kaikesta huolimatta isoisyys ja isovanhemmuus toi oman vastuunsa jälkipolvista. Vaikka he eivät olisikaan enää päävastuunkantajia lasten omien perheiden perustamisen myötä, niin huolehtiminen heistä ei silti lopu kuitenkaan. Muutenkin isoisien oli hyvä pitää säännöllisesti yhteyttä, koska lapsenlapset alkavat hyvin helposti vierastaa isoisien seuraa, jos lapset eivät tapaa heitä pitkään aikaan.

"No se on siinä vaan, jos niitä ei satu niitä kahteen, kolmeen päivään näkemään, ni pitää melki soittaa ja kysyä, että missä mennään. Onko sairaita ja sellaasta, että se on siinä se."

(isoisä "Tuomo", 63-vuotias, 2 lastenlasta)

"Kyllä me seurataan näitä aika lailla. Ja joskus tulee pidettyä yhteyksiä liiankin usein. Vaimokin joskus sanoo, että älä nyt taas soita. Vähä mietityttää tietysti tommonen kuinka ne pärjää."

(isoisä "Sakari", 78-vuotias, 8 lastenlasta)

Melkein kaikki eli kymmenen isoisää oli kuitenkin sitä mieltä, ettei varsinaisia muutoksia ole tullut tämän elämänvaiheen myötä. He ovat saaneet olla sellaisia, millaisia he olivat ennen isoisyyttäkin. He ovat voineet syventyä rauhassa omiin harrastuksiinsa ja tekemisiinsä isoisyyden ohella. Isoisyys ei ole häirinnyt mitenkään omaa elämää sillä tavalla. Miten asiat laitetaan, niin se on vain järjestelykysymys. Isoisänä oleminen on ollut kuitenkin erilaisempaa, millaiseksi he sen joskus nuorempana olivat kuvitelleet. Kuten aiemmin on tullut ilmi, vain puolella isoisistä oli ollut omia isoisiä roolimallina. Isoisyyteen oli näin ollen vain itse täytynyt sopeutua ja muokata tietään oman luonteensa mukaisesti.

Asiat ovat kuitenkin muuttuneet siitä, kun omat lapset olivat pieniä, joten lasten kasvaessa uusia asioita oli tullut eteen. On pitänyt esimerkiksi oppia huomioimaan ja kuuntelemaan lapsenlapsia, sekä olemaan heille hyvänä esimerkkinä hyvästä käyttäytymisestä. Isoisyyden myötä on opittu myös erilaisia taitojakin, joita

nimenomaan karttui lastenlasten parissa. Lapset osaavat käyttää tietokoneita ja puhua monia erilaisia kieliä, joten nykyajan lapset ovat tuossa iässä paljon viisaampia kuin monet isoisät itse olivat tuon ikäisinä, joten heiltä isoisät olivat voineet oivaltaa uusia asioita vastavuoroisesti.

Kaiken kaikkiaan isoisuus on ollut todella iso asia elämässä, että sitä ei edes osannut kuvitella. Tätä mieltä olivat muutamat isoisistä. Asioita kun on loppujen lopuksi vaikea ennustaa etukäteen. Ei ole ensinnäkään selvää, menevätkö lapset naimisiin ja saavatko he omia lapsia. Isoisuus ei tule kenellekään automaattisesti, sitä ei voi määrätä. Saa vain toivoa etukäteen, ja aika näyttää, mitä tuleman pitää. Toiveikkuus ja oman itsensä ylittäminen ikään kuin kuuluvat isoisän arkeen. Yksi näistä isoisästä muisteli, miten hän nuoruudessaan joskus ajatteli, että voi kun löytäisi vaimon ja saisi ruskeasilmäisen lapsen. Ja niin hän löysikin ja perusti perheen. Tämä isä oli ensimmäinen isä sillä paikkakunnalla, joka halusi ja sai luvan olla lastensa synnytyksessä mukana ennekuin tämä käytäntö yleistyi. Isyyden myötä hän rupesi ajattelemaan ensin isän roolia, että osaako hän olla isä. Ja hän muisteli tällöin, mitä hänen oma isänsä oli aikoinaan opettanut. Hän on yrittänyt noudattaa näitä saamiensa ohjeita isänä, ja nyt myös myöhemmin isoisänä.

"Ja näitä elämän totuuksia ajattelin, että aikoinaan mun isä ei mua kasvattamalla kasvattanu, vaan sano että elämän myötä me kasvetaan. Mutta se muistetaan, että me pyrimme aina parhaaseen päin. Että jos meillä on hyvin, meidän lähimmäisellämme on hyvin, meillä on kaikilla hyvin. Se, että kunnioittaa lähimmäistä, lähimmäisenpyrkimyksiä, ja hän kunnioittaa vastaavasti minun. Ja tämä oli niinku mun isävainajan opetusperusta lapsille. Isänä ja isoisänä mä oon saanu paljon elämästä, todella paljon. Mä oon tyytyväinen, mutta minä en olis tätä kaikkea ansainnu. Ei ne ajatukset ja mielentilat oo niin ilosia, että varmasti oon monestikki ollu vaikia isänä ja isoisänä. Me ei olla täydellisiä. Luojaa saa kiittää kaikesta, että on siunaantunut niin paljon perhettä!"

(isoiä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

"Sitähän tietysti kuvitteli nuorempana, ettei semmoseks koskaan tuukkaan, potkasee tyhjää vielä täs. Mut ei, en mä tiedä kyllä mulla on muuten menny

kaikki hyvin. Kaikesta on selvinny, ettei mulla oo ollu oikestaan mitään suurempia."

(isoisä "Sakari", 78-vuotias, 8 lastenlasta)

"Yrittää elää kuten voimme ja pystymme, en pysty sanomaan erikoista sen kaa. Täytyy yrittää parasta ja aina ei tietysti onnistu, miten haluaa."

(isoisä "Paavo", 69-vuotias, 6 lastenlasta)

Isoisyyttä ei voida siis pitää itsestäänselvyytenä, siksi isoisyydestä tuntee myös ylpeyttä, mikä tulee isoisien vastuksissa ilmi. Tunnetta ei voi sanoin kuvailla, miltä tuntuu lykätä lapsenlapsia samoissa vaunuissa, missä heidän omaa isäänsä on aikoinaan pienenä lykätty. Lähisuvun laajeneminen oli yksi merkittävä asia isoisyydessä.

"Kyllä se on hieno tilanne. Mulla on monta vanhempaaki miestä ystävänä, niillä ei oo lapsia, taikka lapsenlapsia ollenkaan. Ei niiden aikana viitsi kertoa, et on kiva ku on lapsenlapsia, ku heillä itsellään ei ole. Tulee paha mieli. Kyllä ei sitä tarvitte sanoo, kyllä sen näkee jo ihmisestä."

(isoisä "Juha", 60-vuotias, 2 lastenlasta)

Isoisät olivat myös paljon erilaisempia luonteeltaan ja ulkonäöltään kuin nykyiset isoisät. Omasta lapsuudesta muistettiin, että kun kylällä joku tuli isoisäksi, hänelle vietiin lahjaksi kävelykeppi ja keinutuoli. Ja ne olivat se isoisyydestä kertova symboli. Sen aikaiset 50-vuotiaat näyttivät todella vanhoilta pitkine partoineen ja viiksineen. Kun eräs isoisista tuli sitten itse isoisäksi, halusi hän myös sellaisen isoisä-valtikan itselleen. Sen myötä hän havahtui, että onko hän nyt todella sen ikäinen itsekin, millaisena hän lapsuudestaan muisti senaikaiset isoisät. Isoisyydestä ja iästä huolimatta sitä tuntee itsensä kuitenkin nuorekkaaksi mieleltään. Vaikka fyysinen ulkonäkö muuttuukin, ihmisen mieli ei vanhene. Luonteenpiirteet säilyvät samanlaisina kuin ennenkin.

"Se ajatusmaailma ei vanhene, ei. Ja se jotenki, että isoisäks tulee, sitä vain niinku hyväksyy sen olotilan, että oon vanha. Ei siihen isoisän rooliin pysty valmistautua etukäteen. Nyt mä oon niin vanha ja nyt mä oon isoisä ja sitä aletaan käveleen kärenmitta kerrallaan, niinku mehtikana hiljaa köpöttelee. Ei sellaista. Sitä menee samalla lailla kovaa vauhti päällä, ja tätä maailmaa asuu ja seuraa yhteiskunnan tapahtumia ja. Ei siinä sikäli mitään poikkeavaa."

(isoiä "Mauno", 55-vuotias, 4 lastenlasta)

Toisaalta iän karttuessa ajatusmaailma muuttuu hieman toisenlaiseksi. Kun ikää on karttunut ja on paljon kokemuksia, niin asioihin suhtautuu huomattavasti erilaisemmin kuin nuorena ollessa. Isoisyys antaa mahdollisuuden seurata lastenlasten kehitystä hieman etäämmältä ja enemmän kokemuksella, jolloin erilaisia ongelmatilanteita on helpompi nähdä niiden oikeassa mittakaavassa. Myös myötäelämisen taito kehittyy. Omasta ajasta voidaan tinkiä, ja näin ollen sitä voidaan antaa enemmän lapsenlapsille. Ajattelumaailma muuttuu ikään kuin syvällisemmäksi, kun asioissa pitää ottaa huomioon omat, lasten ja lapsenlapsien tarpeet.

"No kyllähän se tietysti aina mitä enempi tulee ikää, niin sitä ajattelee aina vähän toisella lailla. Iästä tietysti johtuu, että kerkee ajattelemaan enempi ja puhumaan vähempi. Kyllä."

(isoiä "Matti", 65-vuotias, 5 lastenlasta)

Isoisyys muuttaa elämää siinä mielessä, että isoisänä tuntee olevansa opettajan ja neuvojan asemassa. Viiden isoisän mielestä lasten ja lastenlasten tulisi käyttää heidän kokemuksiaan, tietojaan, oppejaan ja neuvojaan hyväksi. Neuvojahan ei voi mennä kenellekään tyrkyttämään väkisin, koska niillä ei ole mitään merkitystä, jos niitä ei haluta kuulla. Tästä eräs isoisä moittiikin meidän kulttuuriamme, jossa vanhempia ihmisiä ei kunnioiteta. Isoisä kokee, että meidän kulttuurissamme lapset haluavat neuvojen sijasta rahaa. Työnsä puolesta paljon matkustelleensa hän on tutustunut esimerkiksi Aasiassa nuorempiin ihmisiin, jotka kyselevät paljon hänen mielipiteitään asioista. He kunnioittavat ja arvostavat vanhempien ihmisten mielipiteitä. Heidän

kauttaan isoisä on ymmärtänyt, miten olisi ollut aikoinaan viisasta kerätä tietoa omilta isovanhemmiltaan ja vanhemmiltaan, jotka olivat pikkuisen tämän päivän ongelmista kauempana, jolloin he tyynimpinä osasivat suhtautua asioihin oikealla tavalla. Ei liioitellen pieniä sattumuksia. Isovanhempien kunnioitus on tietysti kulttuurin tulos, joka on iskostunut Aasian maiden ihmisten mieliin vuosisatojen kuluessa. Kuitenkin se kunnioitus lähtee aidosti näistä ihmisistä, eivätkä ne ole siihen kunnioittavaan käytökseen mitenkään pakotettuja.

Kulttuurin lisäksi samainen isoisä sanoo uskonnon olevan lähde kunnioittavammalle käytökselle. Oli ihminen sitten mitä tahansa mieltä uskonnosta, niin ihmisten ajatusmaailma rakentuu siitä hyvin pitkälle, jolla on vaikutusta taasen käyttäytymiseen ja suhtautumiseen hyvin moniin eri asioihin. Erilaisesta kulttuuritaustasta ja kansalaisuudesta huolimatta, nämä vieraat ihmiset pitävät isoisää kuin omana isoisänään.

"Mä oon löytäny sellasia ihmisiä, joitten kanssa on ollu mukava keskustella kaikista maailman asioista. Mä oon havainnu, että se kuuluu siihe kulttuuriin, ja ne ottaa minut siellä isoisänä. Ne suhtautuu minuun niinku isoisään, niinku omiinki vanhempiinsa. Se on ollu hyvin mielenkiintoista ja opettavaista. Mä olen siellä joutunu tällaseksi isoisäksi paljon enemmän kuin täällä Suomessa ja mä olen tosiaanki oppinu ymmärtämään. Täällä tehdään samat virheet sukupolvesta toiseen vain siitä syystä, ettei vaivauduta kysymään, ettei vaivauduta juttelemaan, eikä uskalleta ottaa yhteyttä. Ehkä ei oo aina mahdollistakaan, en tiedä. Joka tapauksessa tähän kulttuuriin ei kuulu ja aasialaiseen kulttuuriin näyttää kuuluvan, että vanhemmista ihmisistä, vanhempien ihmisten asenteille, sanoille, mielipiteille annetaan paljon arvoa. Ja se antaa vanhemmille ihmisille suuren motiivin yrittää olla vilpitön ja mieltä ja keksiä asioita, ja yrittää opastaa niitä ihmisiä. Koska ne vilpittömästi kysyy jotain heidän elämäänsä tärkeätä liittyvää asiaa, siihen ei voi mennä vain vastaamaan olkapäitä kohautellen. Siihen on pakko paneutua siihen asiaan, koska huomaa että toinen on hyvin vakavissansa."

(isoiä "Eero", 61-vuotias, 3 lastenlasta)

Yhteenvedo ja johtopäätökset. Isoisät pitivät monia asioita merkityksellisinä isoisydessään. Isoisien antamien merkitysten pohjalta voitiin isoisät jakaa kahteen erilaiseen tyyppiin 1.) ajattomiin ja 2.) arvosteleviin isoisan roolissaan.

Suurimman luokan muodostivat *ajattoman roolin omaavat isoisät*. Nämä isoisät eivät kokeneet isoisyyden tuoneen sinänsä muutoksia heidän elämäänsä eikä harrastuksiinsa, vaan he kokivat olevansa aivan samanlaisia persoonia, millaisia he olivat olleet ennen isoisyyttään. Isoisät itse olivat niitä, jotka muovasivat isoisyyttään omannäköiseksi omien elämäkokemusten ja persoonallisuksiensa innoittamana, koska vain puolella heistä oli ollut aikoinaan oma isoisa roolimallina, joista he olisivat voineet oppinsa ottaa. Isoisyys olikin osoittautunut monille erilaisemmaksi, millaiseksi he sen olivat etukäteen kuvitelleet olevan riippumatta siitä, oliko heillä ollut muita henkilöitä korvaamassa puuttuvia isoisan roolimalleja. Ajattoman roolin omaksuneet isoisät kokivat antavansa enemmän aikaa nyt lapsenlapsilleen kuin aikoinaan omille lapsillensa. Heille lapsenlapset olivat jopa tärkeämpiä kuin omat lapset. Roolit eivät kuitenkaan sitoneet heitä, vaan he saivat itse päättää, millaisen aseman ja tehtävät he isoisänä halusivat ottaa. Esimerkiksi halusivatko he mahdollisesti hoitaa lapsenlapsiaan, ja tällä tavalla ottaa vastuuta jälkipolvista.

Seuraavan luokan muodostivat arvostelevat isoisät. Tähän luokkaan kuuluvia isoisiä oli ainoastaan muutama. Tällaiset isoisät halusivat, että lapsenlapset tarvitsisivat heitä enemmän ja hyödyntäisivät isoisien elämäkokemuksia paremmin mitä nyt. Myöskään lapsenlapset eivät käyttäytyneet aina odotetulla tavalla, mikä aiheutti pettymyksiä isoisille. Asioihin oli kuitenkin odotettavissa parannusta, jos isoisien lapsenlapset olivat tällä hetkellä hyvin pieniä. Neugartenin ja Weinsteinin (1964) ym. tutkijoiden tutkimuksissa on tullut ilmi, että yleensä isoisät eivät osaa tehdä vauvaikäisten lasten kanssa juuri mitään. Vasta lastenlasten kasvaessa ja vanhetessa he kohtaavat elämässään asioita, jotka heitä mietityttävät ja joihin he tarvitsevat isovanhempiensa apua, jolloin isoisät alkavat tuntea itsensä isoisiksi. Ehkä juuri samanlainen vaihe on arvostelevien isoisien elämässä juuri nyt käynnissä, mikä voi selittää heidän suhtautumistaan isoisyyteen. Kuitenkin vaikka muutamat isoisät kuuluivat esimerkiksi arvostelevien isoisien luokkaan, niin silti he kokivat monia samanlaisia tunnetiloja kuin ajattoman isoisan roolin ottaneet isoisät niin lastenlasten, kuin itsensä suhteen. Joten luokkien välillä oli siirtymiä puoleen ja toiseen, ja ne eivät olleet ehdottomia rajoja. Isoisien muuttuvat elämäntilanteet saattavat siis muuttaa isoisyydestä saatavia merkityksiä.

Hurme (1987, 117) on omissa tutkimuksissaan jaotellut isoisät 1.) Yksilöllisiin 2.) jatkuviin ja 3.) tyytymättömiin omissa rooleissaan. Tämän tutkimuksen ajattoman roolin ottaneilla isoisilla oli yhteistä Hurmeen yksilöllisen roolin ottaneiden isoisien kanssa. Esimerkiksi juuri tunnetilat lapsenlapsia kohtaan olivat heillä samanlaisia. Isoisän roolin näkeminen jatkuvuutena puolestaan merkitsi Hurmeen tutkimuksen mukaan sitä, ettei isoisyys sinänsä tuottanut mitään erityistä mielihyvää isoisille. Tällaista tyyppiä puhtaasti ei isoisien joukosta omasta tutkimuksestani löytynyt. Näin ajattelevilla Hurmeen tutkimuksen isoisilla oli mahdollisesti toisenlaiset arvot elämässään, jolloin lapsenlapset eivät olleet ensimmäisellä sijalla heidän arvoasteikolla. Tai sitten heidän välinpitämätön asenteensa on voinut johtua isoisien omista luonteenpiirteistä, korkeasta iästä, tai huonoista suhteista sukupolvien välillä esimerkiksi.

Isoisyys näyttäisi olevan täynnä valintoja ja vaihtoehtoja. Millaisen roolin sitä ottaisi isoisänä, ja haluavatko he esimerkiksi ottaa vastuuta lapsenlapsistaan vai eivät. Tässä tutkimuksessa vahvistui Trollin näkemys siitä (1983), että isoisän omat elämäntilanteet, lastenlasten ikä ja kehitystaso, ja omat ja muiden odotukset itseään kohtaan isoisänä vaikuttavat, millaiseksi isoisyys muodostuu, ja mitä se tulee merkitsemään. Muutoksista huolimatta kymmenen isoisää oli sitä mieltä, että isoisyyttä leimasi muuttumattomuus. Isoisyys ei muuta heitä ihmisinä. Ainoastaan ajattelumaailman puolella omat elämäkokemukset olivat todennäköisesti kehittyneet ja syventäneet näkökantoja erilaisiin asioihin elämässä, jolloin asioita pystyttiin katsomaan hieman toisella tavalla, ainakin jälkikäteen. Isoisyys sai isoisät tarkastelemaan asioita laajempina kokonaisuuksina, ja ottamaan huomioon muita ihmisiä entistä enemmän.

Elämänkaarinäkökulmasta katsoen muutokset ihmisten käyttäytymisessä eivät ole sattumanvaraisia, vaan ne toistuvat kaikilla suurin piirtein samanlaisina, vaikkakin yksilölliset erot tekevät niistä erilaisia. Todetaan, että ihmiset eivät ole koskaan valmiita, vaan ajattelutavat, tunteet ja käytös muuttuvat ja mukautuvat koko elämän ajan. (Kuusinen 1991, 87.) Ikääntyminen tuo Palomäen mielestä vapauksia ja positiivisia asioita elämään. Ensimmäinen niistä on toiminnan vapaus, joka tarkoittaa sitä, että vihdoinkin ikääntyneillä on lupa elää ja olla haluamallaan tavalla. Toiseksi he ovat henkisesti vapaita, jolloin heille on mahdollista pohtia ja arvioida elettyä elämäänsä. Kolmanneksi heillä on ajan vapaus, mikä tarkoittaa sitä, että iäkkäät voivat elää menneisyydessä ja tulevaisuudessa yhtä aikaa ja erikseen, rakentaen samalla kokonaiskuvaa elämästään. (Palomäki 2004, 110.) Pirjo Nikander (2002) on myös tutkinut ihmisten ikääntymistä ja toimintaa, ja hän on tullut siihen tulokseen, että

ikäntymisen odotetaan vaikuttavan ihmisten luonteeseen, aktiviteetteihin ja käytökseen. Ja erityisesti ympärillä olevat ihmiset eli sosiaalinen ympäristö asettavat erityisen kovia paineita, että ikääntyneet käyttäytyisivät odotetulla tavalla. Tämä taas on ristiriidassa ikääntyneiden ihmisten henkilökohtaisten iän tuntemuksien kanssa, kuten tuli ilmi tämänkin tutkimuksen isoisien kohdalla. Yleensä ikääntyneet kokevat olevansa samanlaisia ihmisiä kuin ennenkin, jotkut jopa kokevat olevansa lapsellisia, jopa epäkypsiä ikäänsä nähden. Omaan ikään kuuluva asiaton käytös, kuten lapsellisuus, liiallinen nuorekkuudenhalu, tai "mummomainen" käytös liian varhain herättävätkin usein pahennusta kanssaihmisissä.

Kaikkein merkityksellisimmäksi isoisyydessä nousivat esille nämä kolme asiaa:

biologisen- ja sosiaalisen siteen jatkuvuus, sekä isoisyyden tuoma auktoriteetin asema.

Lapsenlapsien syntymisen myötä päällimmäisiksi tunteiksi isoisilla nousivat ylpeys ja rakkaus jälkikasvua kohtaan. Lapsenlapset tuntuivat erityisen rakkailta. Heidän tekemisiään ja kehitystään seurattiin suurella mielenkiinnolla, etenkin jos omien lasten lapsuusaika oli jäänyt vähemmälle seuraamiselle. Miehetkin osaavat arvostaa pehmeämpiä arvoja, kuten perhettä ja sen arvostus nousee ikääntymisen ja oman feminiinistymisen myötä edelleen yhä tärkeämmäksi (ks. Havighurst 1982; Lindqvist 1987; Siltala 1987; Dunderfelt 1992), päinvastoin kuin Suhonen (1988) olettaa. Isoisyyden myötä isoisät tunsivat myös, että heidän tuli käyttäytyä esimerkillisesti lastenlastensa kanssa ohjaten ja neuvoen heitä parhaimpansa mukaan. Neugarten ja Weinstein (1964), Kivnick (1982) ja Pohjolainen ja Jylhä (1990) ovat löytäneet samankaltaisia merkitsevyyksiä isoisyydessä. Kuitenkaan tässä tutkimuksessa ei käynyt ilmi, että kukaan isoisista olisi paikannut isoisän roolillaan omia epäonnistumisiaan esimerkiksi vanhempana, mutta koettiin kuitenkin, että isoisänä lasten seuraamiseen oli paremmat mahdollisuudet nyt kuin aikoinaan. Myöskään etäisen roolin omaavia isoiisiä ei mielestäni ainakaan puhtaasti sellaisenaan löytynyt, vaikkakin osalla isoisista lapsenlapsia asui kauempana. Tästä huolimatta lapsiin ja lapsenlapsiin pidettiin kuitenkin suhteellisen tiiviisti yhteyttä.

7.0 Isoisän oma puheenvuoro

Haastattelujen päätteeksi jokaiselle isoisälle annettiin mahdollisuus sanoa jotain, mitä olisi kenties halunnut kertoa, mutta joka ei haastattelutilanteessa tullut esille. Sana oli vapaa kertomaan, mitä tahansa sitten halusikin kertoa, esimerkiksi omista kokemuksistaan lastenlasten kanssa, omasta roolistaan isoisänä, tai vaikka antaa hyväksi havaittuja elämänohjeita toisille isoisille.

Ensinnäkin haluttiin sanoa, että isoisät olivat inhimillisiä, vaikka heidät haluttaisiin asettaa jalustalle. He olivat roolistaan huolimatta aivan tavallisia ihmisiä. Isoisät vain olivat elämässään sellaisessa vaiheessa, että he joutuivat miettimään jälkipolviensa asioita. Jos lasten ja lastenlasten elämä oli kunnossa, niin isoisätkin pystyivät olemaan rauhallisin mielin. Todella suuri onni oli, jos perheille suotiin monien sukupolvien yhtäaikainen olemassaolo. Muutamissa perheissä oli neljäkin sukupolvea elossa.

"Vanhemmat voivat menestyä ja saavuttaa mielenrauhan vain sillä keinolla, että he hankkivat lapsillensa sellaset edellytykset, että ne tulee toimeen maailmassa. Eli ne panostaa hyvin paljon lastensa koulutukseen ja kehitykseen, jotta ne lapset pääsisivät hyvälle oksille, jotta ne mm. isovanhemmat pääsis sitten rauhassa ja tyytyväisellä mielellä, että heidän lapsensa ja lapsenlapsensa pärjäävät."

(isoisä "Eero", 61-vuotias, 3 lastenlasta)

Hyvien suhteiden rakentamisen tärkeydestä sukupolvien välillä halusi moni isoisä vielä erikseen kaikkia osapuolia muistuttaa. Eri kulttuureissa aikaansa viettänyt isoisä oli nimenomaan huomannut, että meidän tavoissa käyttäytyä ja rakentaa sukupolvien välisiä suhteita oli paljon parantamisen varaa. Aasian maissa sekä isoisänä ja isoäitinä oleminen, että lapsena ja lapsenlapsena oleminen oli kiintoisampaa ja hyödyllisempää kuin täällä, koska suhteet rakentuivat kunnioituksen varaan. Molemmat osapuolet siellä kohtelivat toisiaan kunnioittaen.

Toimivissa suhteissa yhteydenpidon ja kuuntelutaidon tärkeyttä pidettiin olennaisena osana. Kaksi isoisää halusi korostaa juuri yhteydenpidon merkitystä. Toinen heistä suositteli kaikille nykyisille ja tuleville isoisille, että enemmän yhteyttä vain lapsenlapsiin. Pienestä pitäen lapset oppivat tunnistamaan tutun naaman, ja suovat hymynsä heille tunnistamisen merkiksi. Yhteydenpidon ansiosta, isoisätkin pysyvät selvillä jälkipolviensa tilanteista, ja voivat näin hieman ennakoida, jos tarvetta apuun ja neuvoihin ilmenee. Isoisä on tärkeä vaikuttaja lastenlasten elämässä. Ja jos heillä on ongelmia, lapsenlapset tietävät, että he voivat aina kääntyä isoisän puoleen. Omalta osaltaan isoisät voivat yrittää ainakin tehdä parhaansa.

Hyvä olisi myös olla oikeudenmukainen ja rehellinen lapsenlapsilleen, ja kehottaa myös lapsenlapsia olemaan rehellinen. Lapsenlapsiin oli saatava luottamus ja luottamuksen piti pysyä. Vertauskuvallisesti yksi isoisistä näytti minulle, kuinka pikkulinnut tulivat syömään hänen kädestään linnunsiemeniä, kun he luottivat isoisään, ettei tämä tee heille pahaa. Samanlainen suhde olisi siis luotava jälkipolviinkin. Tärkeää on myös kuunnella lapsenlapsia ja vastata heidän kysymyksiinsä, kun he oikein innostuvat kyselemään. Aina ei oikein jaksaisi, mutta se aika, jolloin he ovat pieniä, menee niin nopeasti ohitse. Siksi isoisillä täytyy olla aikaa pysähtyä kuuntelemaan.

Merkittävää olisi myös rohkaistua puhumaan omista sukujuuristaan lapsenlapsille, vaikka he eivät vielä oikein ymmärtäisikään tarinoiden tärkeyttä. Yksi isoisä itse harmitteli, ettei aikoinaan omien vanhempien eläessä paljon kysellyt heidän omista vanhemmistaan ja elämänkokemuksistaan. Sillä mitä vanhemmaksi ihminen tulee, sitä tärkeämmiksi tulevat tällaiset asiat. Olisiko siis kaikkien isoisien hyvä kirjoittaa tarinoita itsestä ja sukulaisistaan ylös vastaisuuden varalle. Lasten vanhetessa kun isovanhemmat eivät välttämättä enää elä.

Nykyään muistojen säilyttäminen on helpompaakin. Esimerkiksi videokameralla erilaisten tapahtumien ikuistaminen säilyttävät muistoja mainiosti, josta yksi isoisä oli tehnyt perheensä parissa oman traditionsa. Hän oli tallentanut lastenlastensa kasvua ja kehitystä nauhalle, kuvaten heitä erilaisissa perhejuhlissa kuten esimerkiksi jouluna ja syntymäpäivinä. Hän oli tehnyt ja tekee vastaisuudessakin jokaiselle lapsenlapselle oman heitä koskevan videokasetin. Isoisä antaa nämä kasetit vasta sitten, kun lapsenlapset ovat isoja. Näin he osaavat paremmin arvostaa tätä lahjaa. Vanhemmilla lapsenlapsilla onkin ollut hauskaa, kun he ovat katsoneet omia tekemisiään videolta. Videokamerat ovat erittäin hyvä vaihtoehto, joilla saa kuvattua juuri tärkeitä perhehistorioita filmille jälkipolviakin varten, jotta tunne yhteydestä säilyy koko ajan.

Jos ei kaikesta huolimatta pysty pitämään tiiviitä yhteyksiä, olisi tärkeää, että isovanhempi olisi ainakin lapsenlapsiensa suurimmissa tapahtumissa mukana, kuten valmistujaisissa, lomilla ja niissä tilaisuuksissa, joita perheet arvostavat suuresti. (Long-distance grandparenting. [Viitattu 28.6.2004]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.grandparenting.org/bethere.html>>.)

Ennen kaikkea *hyvät suhteet* luovat myös *hyviä muistoja*:

"Oli hienoa katsella tätä nuorinta poikaa, jolla oli iso-isoäitiin erityinen kontakti ja suhde keskenään. Toinen oli menossa pois ja toinen oli tullut vasta tähän maailmaan, että mennyt ja tuleva ikään kuin kohtasivat heidän välillään. Tietysti jos tällainen yhteenvedo, että itse saisi olla terveenä ja pitää silmät auki ja ajatella, ja niin poispäin. Se, että jatkuisi tällainen yhteistyö, niin että lapset viihtyisivät meidän kanssa. Täytyy elää niin, että jää jotakin hyviä muistoja sitten meistä. Yhtenä päivänä me menemme pois, ja he jatkavat täällä ja muistavat jotakin meistä. Että me olimme hyviä heidän omassa elämässään. He jatkavat sitten ja ne aina antavat omille lapsilleen asioita, ja näin me sen haluaisimmekin olevan."

(isoisä "Paavo", 69-vuotias, 6 lastenlasta)

8. Pohdinta

8.1 Isoisät "puntaroinnin" kohteena

Tässä kahdelletoista (12) isoisälle suunnatussa laadullisessa haastattelututkimuksessa oli keskeisimpänä ongelmana selvittää, miten merkityksellistä isoisyys oli oikeastaan isoisille? Muuttiko se heidän elämäänsä mitenkään, ja miten he ylipäättään olivat suhtautuneet isoisyyteen? Keskeinen ongelma oli myös, vaikuttivatko omien lasten sukupuoli siihen, millaiseksi isoisyys lapsenlapsien kanssa muodostui? Lopuksi pohditaan vielä tutkimuksen onnistuneisuutta ja tutkimuksen herättämiä jatkotutkimusaiheita.

Isoisyyden merkitys isoisän näkökulmasta. Isoisyys elämänvaiheena välittyy näiden isoisien kautta miellyttävänä kokemuksena. Isoisyys ja isoisänä olo tuntuu olevan mukavaa aikaa. Oma elämä saa lapsenlapsien syntymisien johdosta piristystä omiin arkisiin kuvioihin, varsinkin jos ne ovat pysyneet vuosikausia samanlaisina. Lastenlasten syntymän myötä seurannutta uutta toiminnan aikaa isoisillä kutsun **uusien elämysten aikakaudeksi**. Puolet isoisista oli siirtynyt työelämästä eläkkeelle, joten se ja lastenlasten syntymä aiheuttivat heille sopeutumisia ja muutoksia. Tämä näkyi erityisesti ajan käytössä ja arjessa. Kaikista kahdestatoista isoisästä tuntui, että heillä oli enemmän aikaa annettavana läheisille ja etenkin lapsenlapsille, nyt kun työkiireetkään eivät enää kaikilla painaneet. Oli ilahduttavaa päästä seuraamaan lapsenlapsia kiireettömästi. Tämän samaisen ilmiön on myös Ijäskin havainnoinut. (ks. Ijäs 2004, 23-25, 99.) Lapsenlapsia isoisillä oli suhteellisen suuri määrä. Viidellä isoisällä oli neljä lastenlasta, mikä osoittautui yleisimmäksi lastenlasten lukumääräksi isoisien keskuudessa. Seuraavaksi yleisin lastenlasten määrä oli kaksi tai kuusi lasta, joita oli yhteensä neljällä isoisällä.

Isoisät olivat luonteiltaan hyvin myönteisiä. He odottivat itseltään isoisina sosiaalisuutta, mutta myös auktoriteettia olemukseensa tiukkojen paikkojen varalle. Heillä tuli myös olla oikeanlaiset arvot kohdallaan, johon kuului muun muassa rehellisyyden vaatimus. Isoisät tarvitsivat moraalisia arvoja voidakseen olla tasapuolisia

ja oikeudenmukaisia lapsenlapsilleen. Kutsun tätä vaihetta isoisillä **alkavan esikuvana olon kaudeksi**. Isoisien mielestä heidän luonteenpiirteensä poikkesivat entisaikojen isoisien luonteista, sillä he halusivat olla lähestyttäviä ja läsnäolevia lapsenlapsilleen, eivät etäisiä ja luotaantyöntäviä, kuten jotkut kuvasivat omien isoisiensa olleen. Isoisät eivät olleet tietoisesti muokanneet käytöstään näiden mainittujen luonteenpiirteiden mukaisiksi, vaan sanoivat omien luonteenpiirteiden olleen aina sellaisia, joten heille iloisuus ja hyväntuulisuus olivat luontaisia piirteitä. Toisilla isoisillä omat elämäkokemukset olivat lisäksi kasvattaneet heitä tietynlaisiksi persooniksi. Tätä isoisien ryhmää kutsuttiinkin *itseoppineiksi isoisiksi*. He olivat muovautuneet tällaisiksi isoisiksi monien tekijöiden yhteissummana. Isoisyyden *mallit oli voitu oppia ja sisäistää myös omien isoisien tai lähisukulaisten esimerkkien kautta*. Kaikilla isoisillä kun ei ollut aikoinaan mahdollisuutta omien isoisien seuraamiseen, sillä puolet isoisistä eivät olleet kokeneet lapsuuttaan omien isoisien kanssa. Sen vuoksi muiden lähisukulaisten mallit olivat tulleet korvaamaan puuttuvaa isoisan paikkaa. Isoisyyden olemusta ei myöskään aina oltu edes pohdittu, vaan muutamat isoisät olivat *automaattisesti ilman suurempia pohtimisia omaksuneet tietynlaisen isoisan imagon*.

Isoisät totesivat isoisyyden myötä saaneensa toisen mahdollisuuden nähdä lasten kasvua ja kehitystä tarkemmin nimenomaan lastenlasten kautta. Aikaisemmin kun työ oli vienyt heiltä paljon aikaa, niin lapsia ei ollut pystynyt seuraamaan niin tarkasti kuin nyt. Isoisyys tuntui kuitenkin erilaisemmalta kuin isänä olo. Kasvatusvastuun puuttuessa ja lapsenlapsien tapaaminen aina hyväntuulisina, eli "hyvinä päivinä", jolloin isoisien ei muun muassa tarvinnut nähdä heidän kiukuttelujaan, sai isoisät tuntemaan, että lapsenlapset olivat jotenkin vielä rakkaampia kuin omat lapset. *Biologisen siteen aiheuttama voimakas yhteenkuuluvuudentunne* ikään kuin tuntui lujittuvan alenevassa sukupolvessa isoisyyden myötä. Isoisyys merkitsi myös monia vastakohtaisuuksia. Isoisänä olo oli vapaampaa kuin isänä ollessa, muttei sekään ollut silti huolista vapaata oloa. Isoisien elämässä alkoi yhtäläinen **vastuun ja vastuusta vapaan ristikkäisten odotuksien aikakauden aika**, sillä isoisiltä odotettiin erilaisia asioita. Odotuksiin vaikuttivat esimerkiksi isoisien luonteenpiirteet, isoisien suhteiden luonne ja laatu lapsiin ja lapsenlapsiin, eli millaiset suhteet heidän välillään vallitsivat, ja kuinka usein he näkivät toisiaan ja mitä isoisät normaalisti tekivät lapsenlapsien kanssa. Myös lastenlasten iät, isoisan oma aktiivisuus, ja isoisien omat odotukset vaikuttivat siihen, millaisena he näkivät oman osansa. Lisäksi isoisien omat iät asettivat rajoituksia sille,

mitä isoisät kykenevät tekemään, mutta näiden isoisen keskuudessa ei ainakaan tietoisesti nähty iän vaikuttavan heidän omaan toimintaan. Kaikki isoisät olivat suhteellisen hyvässä kunnossa, joten arvelen sen vaikuttaneen heidän arvioihinsa. Tulokset iän ja toimintakyvyn kohdalla olisivat voineet olla toisenlaisia, jos isoisien fyysinen toimintakyky olisi esimerkiksi alentunut isoisyiden aikana.

Isoisien tärkeimmät tehtävät ja velvoitteet voitiin luokitella viiteen eri luokkaan. He olivat *leikittäjiä, tukihenkilöitä ja turvaverkkoja kriisitilanteissa ja visaisten asioiden selvittäjiä. He myös halusivat olla hyviä roolimalleja lapsenlapsilleen, ja ylläpitää sukupolvien välisiä suhteita läheisinä.* Isoisät pystyivät kuitenkin halutessaan kieltäytymään velvoitteista ilman omantunnontuskia, koska ainoastaan isoisät itse olivat niitä, jotka ensisijaisesti asettivat heille velvollisuuksia ja tehtäviä. Mutta toisaalta isoisät eivät yleensä hennoneet kieltäytyä, jos heiltä jotain pyydettiin, oli se sitten *opettavaista, harrastusmaista, tai auttavaista toimintaa.* Toimiminen lapsenlapsien kanssa avarti sekä isoisien, että lapsenlapsien maailmankuvaa ja yleissivistystä.

Isoisänä myös alkaa ymmärtämään elämää eri tavalla kuin aikaisemmin. Moni isoisä oli ryhtynyt pohtimaan ja miettimään isoisyyttä ja sen merkitystä mielessään jo ennen kuin lapsenlapsia oli alkanut syntyä. Sitä toivotaan ja odotetaan kovasti tapahtuvan, sillä se on yksi tärkeimmistä ikääntymiseen kuuluvista asioista. Tämän tutkimuksen isoisät olivat keskimäärin 46-vuotiaita tullessaan isovanhemmiksi, mikä oli huomattavasti alhaisempi ikä kuin esimerkiksi Hurmeen tutkimuksessa, jossa keskimääräinen isoisäksi tulo oli tapahtunut 53-vuotiaana. (ks. Hurme 1990) Isoisät eivät kuitenkaan pitäneet isoisyyttä itsestään selvänä asiana, sillä ystäväpiireissä oli sellaisiakin, joille isoisyyttä ei toiveista huolimatta ollut suotu. Näin isoisät olivat havahtuneet, että omasta isoisyydestään sai olla kiitollinen. Nimitän tätä **oman elämän saavutusten tiedostamisen kaudeksi.** Ikääntyessään isoisät tiedostavat, että elämä on rajallista, ja että he saavat olla onnellisia elämän lahjoista, joita jotkut isoisät eivät aina omasta mielestään olisi ansainneetkaan. Nimenomaan lapset, ja etenkin lapsenlapset olivat niitä kalleimpia lahjoja. Isoisyys oli saanut heidät ajattelemaan ja pysähtymään elämän suurien kysymysten äärelle. *Pelkästään isoisäksi tulo ja isoisänä olo rikastuttaa elämää ilman, että se vaatisi sen suurempia vastuuta ja osallistumisia. Se kuuluu yhtenä osana isoisyyteen, mikä tekee isoisyydestä niin merkityksellistä.*

Aina ei isoisienkään elämä yhtä juhlaa ole, sillä heitä tarvitaan erilaisissa ongelmatilanteissa. Haasteellisuutta isoisyyteen tuovat lapsenlapsien erilaiset

elämäntilanteet kysymyksineen ja ongelmineen, jotka muuttuvat koko ajan lastenlasten kehitysvaiheiden myötä. Isoisille onkin elämäkokemusten myötä kehittynyt laajakatseinen perspektiivi asioihin, jolloin he osaavat lapsia ja lapsenlapsia paremmin punnita asioita ja ongelmia niiden oikeilla mitoilla. Nuoremmat sukupolvet kun eivät aina kuitenkaan näe asioita samalla tavalla, mikä voi aiheuttaa turhaa huolta ja murhetta kaikille osapuolille. Isoisien elämäkokemusten kirjo näkyy siis ajattelun syvyydessä yleisenä viisautena. Isoisyyden myötä ajatusmaailma ei muutu, vaan se kirkastuu huomaamaan asioita monipuolisesti. Siksi isoisät ovat niin vahvoja myötäelämisen taidoissa. He ovat lastenlastensa rinnalla niin elämän vastoinkäymisissä kuin sen riemuissakin. Myötäelämien taitoa korostivat etenkin ruotsinkieliset ja pienellä paikkakunnilla asuvat isoisät. Näitä isoisiä yhdisti runsas lastenlasten määrä ja suhteellisen korkea ikä, joiden kautta he olivat nähneet paljon elämää. *Tunne-elämä on sitä parasta isoisyydessä.* Isoisän merkityksellisyydestä saaduilla tuloksilla on näin ollen paljon samankaltaisuuksia aiempien tutkimustulosten kanssa. (Neugarten ym.1964; Kivnick 1980; Bengtson 1985; Pohjolainen ym.1990.)

Kaiken kaikkiaan isoisät voidaan heidän antamien merkitysten pohjalta *jakaa kahteen erilaiseen luokkaan, ajattomiin ja arvosteleviin isoisän rooleissaan.* Ajattomat isoisät nauttivat kaikin puolin isoisyydestä. Heillä on runsaasti aikaa lapsenlapsilleen, mutta myös itselleen. He itse ovat ensisijaisesti niitä, jotka säätelevät ja säännöstelevät omaa aikaansa ja kuinka he sitä käyttävät. Vaikka isoisyys on tuonut paljon uutta ja erilaisia asioita heidän elämäänsä, niin ihmisinä he eivät koe muuttuneensa isoisyyden aikana. Samat persoonallisuuden piirteet ja olemus säilyvät heissä ennallaan. Merkittävintä on se, että lapsenlapset ovat isoisille erittäin tärkeitä, ja heitä rakastetaan suunnattomasti. Isoisista enemmistö osa kuului tähän ryhmään. *Arvostelevien isoisien ero ajattomiin isoisiin* löytyy siinä, että he haluaisivat isoisyydeltään enemmän kuin mitä se nyt heille antaa. Muuttamisen varaa löytyisi lasten ja lastenlasten käyttäytymisessä, ehkä myös heidän omassakin käyttäytymisessään. Mutta muuten suurempia eroja "ajattomien" ja "arvostelevien" isoisien ryhmän kesken ei ollut, ja nämäkin isoisät rakastivat lapsenlapsiaan yhtä kovasti kuin ajattomat isoisät.

Elämänmuutokset, jotka tapahtuvat isoisyyden myötä näyttäisivät olevan kullannarvoisia, riippumatta siitä ovatko kokemukset isoisyydestä hyviä tai huonoja. Isoisyyttä voisi verrannollisesti kuvata kalastajan arkeen, sillä isoisyys on kuin verkko.

Kaikki mitä tarttuu siihen kiinni on kuitenkin positiivista, koska se kertoo eletystä elämästä, ja huomina päivä saaleineen on meille aina arvoitus.

Lasten sukupuolten vaikutus isoisien ja lastenlasten välisiin suhteisiin. Tutkimuksen toinen tärkeä ongelma oli selvittää, vaikuttiko omien lasten sukupuoli siihen, millaiseksi suhde lapsenlapsiin muodostui? Eli onko isoisien suhde lapsiinsa ja lapsiensa perheisiin erilaista, kun kyseessä on oman tyttären tai pojan perhe. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vain yhden perheen isovanhemman eli isoisän suhtautumisen laatua lapsiensa perheisiin. Aiemmissä tutkimuksissa kun on tutkittu molempien isovanhempien, tai kaikkien neljän isovanhemman suhtautumisen laatua. Tämän tutkimuksen perustella emme saaneet tarpeeksi vastauksia tähän kysymykseen, jotta tuloksia voitaisiin yleistää tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska kaikilla isoisilla ei ollut mahdollisuuksia vertailuun. Isoisien omat lapset kun olivat joko samaa sukupuolta tai sitten isoisilla oli lapsia ainoastaan yksi. Tutkijan olisi pitänyt haastateltavia valikoidessa ottaa tämä huomioon. Mutta toisaalta haastateltavien löytäminen olisi saattanut turhaksi vaikeutua, jos valintakriteereitä olisi lisätty. Isoisien rekisteröiminen joihinkin tilastoihin ja rekistereihin olisi oivallinen asia, joka helpottaisi määrätynlaisten isoisien löytymistä. Esimerkiksi sairaalassa lapsenlapsien synnytyksen yhteydessä voitaisiin myös tulevat isoisät merkitä ylös jonkinlaisiin tiedostoihin, joista voisi sitten koota erityisen isoisä-rekisterin.

Ne kuusi isoisää, joilla oli tyttäriä ja poikia lapsinaan, eivät yleisesti ottaen nähneet mitään eroja suhtautumisessa omiin lapsiinsa ja heidän perheisiinsä. Voisiko tähän kenties syynä olla se, ettei soveliaisuussyistä ole sallittua asettaa lapsia ja lapsenlapsia ikään kuin paremmuusjärjestykseen? Näin ollen se olisi eräänlainen sosiaalinen normi, joka on meillä suomalaisessa yhteiskunnassa sisäistetty moraalisten sääntöjen kautta. Meille suomalaisille kun opetetaan luonteen nöyryyttä ja lähimmäisenrakkautta. Sanotaan, että lähimmäistä pitää rakastaa niin kuin itseään, tasapuolisesti. Tasapuolisuuden vaatimus näkyi jo isoisien luonteenpiirteiden kohdalla, jossa tätä ominaisuutta pidettiin suuresti arvossa. Se ikään kuin näyttäisi kuuluvan luonnollisena osana isoisyyteen. Ijäksen (2004, 35) mukaan isovanhemmat korostavat, että isovanhemman tulee olla oikeudenmukainen ja tasapuolinen isovanhemman tehtävässään. Kukaan lapsenlapsi ei saisi olla toista rakkaampi. Toisaalta vaikka suhtautumiseroja löytyisikin, sitä ei ehkä haluta sanoa tai myöntää haastattelussa, koska

asia on ehkä sinänsä arka aihe käsiteltäväksi. Kenties anonyymi kyselylomake olisi tällä kohdalla tuottanut parempia tuloksia. Suhtautumiseroja olisi ehkä siten tullut paremmin esille.

Tarkemmin pohdittuaan tätä asiaa osa isoisista näki kuitenkin suhteiden olevan erilaisempia, mutta erot eivät tämän tutkimuksen kohdalla näyttäneet johtuvan lasten sukupuolten vaikutuksesta, vaan ensinnäkin lapsenlapsien iästä. Niihin lasten perheisiin olivat välittömimmät suhteet ja tiheimmät kontaktit, joissa lapsenlapset olivat pienimpiä. Myös pitkillä välimatkoilla oli omat vaikutuksensa suhteiden laatuun. Nämä kaksi syytä luokittelin ulkoisiksi, eli ne olivat isoisista itsestään riippumattomia tekijöitä, joihin he eivät voineet liiemmästi vaikuttaa. Aiemmista tutkimuksista poiketen lasten sukupuolella ei olisikaan välttämättä niin suurta merkitystä ainakaan ulkoisten syiden kohdalla. Toisaalta sisäiset syyt eli isoäitien ja isoisien luonteenlaatuisten erilaisuudet, jotka ilmenivät sekä käytännön asioissa, että tunneasioissa, vaikuttivat suhtautumiseroihin. Tytärten tai miniöiden tulo äideiksi yhdisti tyttäriä enemmän omiin äiteihinsä kuin isiinsä, joten jossain määrin ne voivat vaikuttaa suhteisiin siinä mielessä, kumman isovanhemman perheeseen lapset pitävät enemmän yhteyttä. Aiemmat tutkimustulokset (Troll 1983; Hagestad 1985; Arber & Attias-Donfut 2000 ja Ijäs 2004) ovat tukeneet tätä selitystä myös, ja päätyneet samanlaisiin johtopäätöksiin.

8.2 Tutkimuksen metodinen onnistuneisuus ja jatkotutkimusaiheet

Mielestäni haastattelu ja tarkemmin sanottuna puolistrukturoitu teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä oli sopiva tähän tutkimukseen, sillä omaan elämään liittyvät tunnetilat, tapahtumat ja kokemukset ovat tärkeitä ja herkkiä asioita ihmisille, joita olisi ehkä jotenkin muuten kuin puheen keinoin vaikeampi ilmaista. Näin ollen esimerkiksi kyselylomakkeita käytettäessä ei olisi välttämättä välittynyt niitä tunnetiloja, mitä nyt esiintyi haastattelutilanteissa. Tästäkin menetelmästä huolimatta toiset isoisista olivat selvästi varovaisempia puheissaan kuin toiset, ja jotkut jopa testasivat haastattelijaa, mitä mieltä hän kasvatustieteilijänä oli tietyistä kysymyksistä. Mutta tähän haastattelijan ei saanut langeta, sillä haastattelutilanteissa tutkijan tulee olla neutraali, muttei silti työkeä, tai välinpitämätön, kuten Hirsjärvi ja Hurme (2001) toteaa. Myös ei-johdattelevan haastattelukoulukunnan mielestä haastattelijan tärkein tehtävä on

kuunnella haastateltavaansa, ja haastattelijan kuuluu puhua vain silloin, kun tarkentaa kysymystään haastateltavalle, jos hän ei ole sitä ymmärtänyt (Grönfors 1982, 108). Ehkä haastateltavista olisi saanut irti vielä enemmän, jos isoisiä olisi haastateltu kaksi kertaa. Toisin sanoen olisi käytetty syvähaastattelua. Näin heillä olisi ollut mahdollisesti enemmän aikaa pohtia aiemmin haastatteluissa esille tulleita kysymyksiä, ja miettiä lisää uusia muistoja ja ajatuksia, mitä isoisyys oli heille tuonut tullessaan.

Puutteena työssäni koin sen, oliko lumipallo-menetelmä harkinnanvaraisena näytteenä sopiva tätä työtä varten haastateltavia valikoidessani. Esimerkiksi en osannut toisen tutkimusongelman kohdalla olettaa, että niin monella isoisällä ei olisi molempia sukupuolta olevia lapsia lapsinaan. Toisaalta isoisien löytäminen olisi voinut turhan paljon mutkistua, jos valintakriteerit olisivat olleet liian tiukat. Ensimmäisenä edellytyksenäni haastateltavia valikoidessa kun oli, että halusin ottaa mukaan sellaisia isoisiä, joilla oli jo vanhempiakin lapsenlapsia, jotta heille olisi ehtinyt kertyä tarpeeksi kokemuksia isoisänä olosta. Tuoreita, ensimmäisen lapsenlapsen saaneita isoisiä ei siis haluttu ottaa mukaan tutkimukseen tästä johtuen. Toiseksi isoisillä tuli olla lapsenlapsia enemmän kuin yksi. Tämä jo osaltaan rajasi sopivien tutkimushenkilöiden löytämistä.

Haastattelutilanteissa havaitsin myös, että ei ole mitenkään turhaa muistuttaa haastattelijoita siitä, kuinka tärkeää on valmistella huolella teemakysymykset etukäteen. Lisäksi totesin, että haastattelut alkoivat sujua yhä paremmin, mitä enemmän niitä teki. Ensimmäisten haastattelutilanteiden aikana haastattelija voi liian helposti siirtyä ” en tiedä – vastausten” tultua seuraavaan kysymykseen, vaikka siinä kohtaa haastattelijan olisi hyvä pysähtyä. Ne ovat niitä tärkeitä hetkiä havaita, että tämä asia pitäisi esittää ehkä uudelleen, jossain toisenlaisessa muodossa. Luotsaavien kysymysten teko helpottui kyllä, mitä enemmän haastatteluja oli tehnyt.

Mitä tulee tutkimuksen reliabiliteettiin ja validiteettiin, niin tutkijan on vain voitava luottaa, että tutkittavat puhuvat haastattelutilanteissa totta, ja että tutkija itse on niin objektiivinen kuin vain on mahdollista koko tutkimus- ja analyysiprosessin ajan. Mielestäni tutkimus on kohtuullisesti onnistunut tutkimaan sitä, mikä oli tutkimuksen alkuperäinen tarkoitus. Mitä tulee taas puolestaan tutkimuksen tulosten yleistettävyyteen, niin kahdentoista (12) isoisän kokoinen joukko on sangen pienikokoinen luonnehtimaan isoisiä yleisesti, mutta tutkimus voi olla kuitenkin suuntaa antava isoisien sielunelämää. Liika yleistäminen voi peittää alleen isoisien erilaisten persoonallisuuksien värikirjon, joka tuli tutkimuksessa esille. Monet asiat tulisikin

nähdä harmaina, eikä pelkästään mustavalkoisina. Toivottavasti jokainen isoisa, joka lukisi tämän tutkimuksen, voisi tunnistaa osia itsestään, ja tuntee samalla tavoin kuin nämä kaksitoista isoisää.

Tutkimuksessa tutkijan oli myös huomioitava lähdekirjallisuuden ulkomaalaispainotteisuus, jonka asiasisällöt erosivat joidenkin asioiden kohdalla suomalaisesta yhteiskunnasta, ja siten vaikuttivat sikäläisten isoisien ja suomalaisten isoisien eroihin käyttäytymisessä. Toinen lähdekirjallisuuteen liittyvä asia, joka vaati myös lähempää tarkastelua, olivat nettilähteet. Vaikka osa nettilähteistä ei ollut niin sanottuja virallisia ja tieteellisiä lähteitä, kuten esimerkiksi Isovanhempien yhdistyksen sivut, niin niitäkin tarvittiin. Ne nimenomaan toivat toisten isoisien omia kokemuksia esille, joita esimerkiksi tämän tutkimuksen isoisät itse toivoivat kuulevansa omien kokemuksiansa vertailun tueksi. Vertauskohteiden antamat esimerkit kun joko vahvistavat, tai heikentävät omia asenteita ja kokemuksia, mitä isoisät ovat kokeneet isoisyyden aikana. Epävirallinen tieto, jota esimerkiksi Isovanhempien yhdistyksen kautta saatiin, voivat tuoda hyviä konkreettisia asioita esille, mitä teoria ei voi aina antaa. Ihmisten elämän ymmärtämiseen tarvitaan monipuolista tietoa. Toisaalta asiantuntijatkin, kuten lastenpsykiatrian professori Terttu Arajärvi (1995) tuo omassa kirjassaan vastaavanlaisia ohjeita tuleville isovanhemmille kuin isovanhempien yhdistys.

Mitä tulee isoisien taustoihin, niin yritin etsiä isoisien vastuksista eroja niiden isoisien kesken, jotka asuivat esim. kaupungissa ja pienemmällä paikkakunnilla, eri ikäisten isoisien kesken, lapsenlapsien määrän perusteella, kaksikielisyyden perusteella ym., mutta johtuenko otoskoon pienuudesta mitään merkittäviä eroja näiden välillä ei vastausten perusteella löytynyt? Esimerkiksi isoisien huonokuntoisuus korkean iän kanssa olisi etukäteen ajateltuna voinut tuoda eroja esille mm. isoisien velvoitteissa ja toiminnassa lastenlasten kanssa, mutta kaikki tutkittavat olivat korkeasta iästäänkin huolimatta varsin vireitä isoisiä. Taustojen vaikutus vaikuttaa aina jollain tavalla ihmisten ajatteluun ja käytökseen, sitä ei voi kieltää, mutta niiden osuus ei mielestäni korostunut isoisien vastauksissa mitenkään erityisesti näin pienessä tutkimusjoukossa.

Tämän tutkimuksen anti oli mielestäni se, että nimenomaan isoisät pääsivät esille ilmaisemaan kokemuksiaan ja ajatuksiaan isoisyydestä. Vaikka isoäideistä yleisesti ottaen puhutaan paljon enemmän, niin *isoisät voivat olla yhtä tärkeitä henkilöitä lapsenlapsille. Myös heille itselleen isoisyys on tuonut tärkeää sisältöä elämään.*

Tutkimus lisäsi tietoa nimenomaan isoisien omien näkökulmien esille tulemisessa isovanhempien tutkimuksen alueella.

Mitä tulee sitten jatkotutkimuksen aiheisiin, niin tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia niitä perheitä, joissa on elossa yhtäaikaan neljä, tai viisikin sukupolvea. Ja heistä tutkisin nimenomaan sitä, miten isoisyyden kokemukset muuttuvat isoisien ikääntyessä, ja miten erityisesti isoisan ja iso-isoisan kokemukset eroavat toisistaan? Tässä tutkimuksessahan melkein kaikki isoisät olivat varsin hyväkuntoisia, joten fyysinen kunto ja ikä eivät olleet rasitteina suhteiden luomisessa lapsiin ja lapsenlapsiin. Eli olisivatko isoisyyden merkitykset esiintyneet enemmän negatiivisemmassa valossa, jos näin ei olisi ollut, ja jos isoisät olisivat olleet henkisesti tai fyysisesti huonokuntoisempia? Myös uusperheiden määrän kasvaessa isoisien asemaa niissä olisi mielenkiintoista tarkastella, etenkin jos isovanhempien määrä on lasten uusien avioliittojen myötä lisääntynyt roimasti.

Tähän lopuksi halusin jättää yhden isoisan haastattelusta otetun lainauksen, joka kuvaa isoisiä osuvasti. Tämän runoilijan kuva isoisista ja heidän luonteestaan on paljon mietityttänyt tätä isoisää. Runoilijan nimeä hän ei muista, mutta siinä runossa toistetaan koko ajan, miten isoisät ovat niin vahvoja ja taipumattomia. Mutta hän isoisänä on tullut toisenlaiseen lopputulokseen isoisälle mahdollisista piirteistä:

"Kai sitä on vahva, että vahvat eivät taivu, mutta kuihtuvat. Ymmärrätkö mitä mä tarkotan? Että se vahva, kun se on niin vahva, se murtuu, eikä nouse ylös. Mutta jos se taipus, se jaksais taas nousta ylös. Ni se on joskus paapan asemassa, että ei paappa jaksa olla aina vahva sillä lailla isoisänä. Tukipylväänä sekin murtuu välillä ja ehkä se on iän mukana tullutta tietoa. Sekin on vain pehmeä ja herkkä ihminen, iän mukana tullu. Että ku lapsenlapset laulaa, pyytää että laulakaa paapalle laulu. Ni ku ne laulaa laulun lasten äänellä, ja vähä sekakuorolla ja innosta silmät kirkkaana, ni kyllä siinä paapalla tulee kyyneleet silmiin. Pikkuenkelit ku mulle jaksaa laulaa. Ja sitä tunnetta ei toiselle saa kertomalla, vaan se koetaan."

(isoisä "Mauno", 55-vuotias)

Lähteet:

- Airaksinen, T. 1994. Hyveet ja oikeudet perheessä. Toim. Juha Virkki. Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Alasuutari, P. 1995. 3. Painos. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Arajärvi, T. 1995. Hyvä isovanhemmuus. Porvoo: WSOY.
- Arber, S. & Attias-Donfut, C. 2000. The Myth of generational conflict. The family and state in ageing societies. London: Routledge.
- Baranowski, M. D. 1982. Grandparent-adolescent relations: Beyond the nuclear family. *Adolescence* 17, 575-584.
- Bengtson, V. 1985. Diversity and symbolism in grandparental roles. Teoksessa V. L. Bengtson & J. F. Robertson (Toim.) *Grandparenthood*. Beverly Hills, California: Sage.
- Borg, W. & Gall, M. 1989. Educational research. New York: Longman.
- Brandtstädter, J. & Baltes-Götz, B. 1990. Personal control over development and quality of life perspectives in adulthood. Teoksessa P. Baltes & M. Baltes. *Successful aging*. The University of Cambridge: The Press Syndicate.
- Dunderfelt, T. 1992. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.
- Dunderfelt, T. 1999. Henkilökemia. Yhteistyö erilaisten ihmisten välillä. Juva: WSOY.
- Elder, G. Jr. 1980. Family structure and socialization. New York: Arno.
- Erikson, E. 1994. Identity and the life cycle. New York: Norton.
- Giarrusso, R. & Silverstein, M. 1996. Family complexity and the grandparent role. *Generations* 20, (1), 17-24.
- Gough, H.G. 1960. The adjective check list. *Psychology Report* 6 (1), 107-122.
- Grandparenting. Online. (s.2-5). [Viitattu 20.10.2004]. Saatavilla [www muodossa:<URL:http://www.fcs.wa.gov.au/_content/parenting_information/factsheet/grandpar/factsht.htm](http://www.muodossa:<URL:http://www.fcs.wa.gov.au/_content/parenting_information/factsheet/grandpar/factsht.htm). -
- Grandparenting research. [Viitattu 13.12.2004]. Saatavilla [www muodossa:<URL:http://grandparenting.org/Research.htm](http://www.muodossa:<URL:http://grandparenting.org/Research.htm).
- Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Juva: WSOY.
- Hagestad, G. 1985. Continuity and connectedness. Teoksessa V. L. Bengtson & J. F. Robertson (Toim.) *Grandparenthood*. Beverly Hills, California: Sage, 31-48.
- Halonen, I. 2002. Sukupuolen paikkoja median ikämatriisissa. Tiedotustutkimus

3/2002, 2-15.

- Havighurst, R. J. 1982. Developmental tasks and education. New York: Longman.
- Hetherington, E. & Stanley-Hagen, M. 1995. Teoksessa M. Bornstein (Toim.)
Handbook of parenting. 3. Painos. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1991. Teemahaastattelu. 5. Painos. Hki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja
käytäntö. Hki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. 5. Painos. Tutki ja kirjoita. Tampere:
Tammer-Paino Oy.
- Holladay, S., Denton, D., Harding, D., Lee, M., Lackovich, R. & Coleman, M. 1997.
Granddaughters` accounts of the influence of parental mediation on relational
closeness with maternal grandmothers. *Aging and Human development* 45, (1),
23-38.
- Hoyt, D. R. & Whitbeck, L. B. 1993. Family relationship history, contemporary parent-
grandparent relationship quality, and the grandparent-grandchild relationship.
Journal of Marriage and the Family 55, (4), 1025-1036.
- Hurme, H. 1986. Lasten käsitykset vanhuksista. University of Jyväskylä. Reports from
The Department of Psychology 286.
- Hurme, H. 1987. Isovanhemmuus ja kolmen sukupolven kiintymys. Teoksessa A.
Nummenmaa (Toim.) Perhetutkimus ja ammattikäytäntö. Tampereen Yliopiston
psykologian laitoksen oppimateriaaleja.
- Hurme, H. 1988. Child, mother and grandmother: intergenerational interaction in finnish
families. University of jyvaskylä.
- Hurme, H. 1990. Eläkeikäisten perhesuhteet. Teoksessa P. Pohjolainen & M. Jylhä.
Vanheneminen ja elämäntilanne. Sosiaaligerontologian
perusteita. Mäntän kirjapaino OY.
- Hyypä, T. 2002. Suomenruotsalaisuus, elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja
terveys. Keuruu: Otsavan kirjapaino Oy.
- Ijäs, K. 2004. Isovanhemmat muutosten keskellä. Jyväskylä: Gummerus.
- Jyrkämä, J. & Randell, S. 1987. Vanheneminen ja yhteiskunta: Vanhuuden ja
vanhenemisen tarkastelua suomalaisen sosiaaligerontologisen tutkimuksen
pohjalta. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Sarja B.
Työraportteja.

- muodossa:<[URL:http://www.grandparenting.org/bethere.htm](http://www.grandparenting.org/bethere.htm).
- Macleod, A. & Conway, C. Wellbeing and the anticipation of future positive experiences. The role of income, social networks and planning ability. *Cognition and emotion*. Volume 19, (3), 371.
- Marin, M. (Toim.) 2002. Vanhuuden voimavarat. Vammalan kirjapaino OY.
- Neugarten, B. & Weinstein, K. 1964. The changing American grandparent. *The Journal of Marriage and the Family* 26, (2), 280-285.
- Miten kulttuuri ja kieli voidaan nähdä osana persoonallisuutta. Millaisia me suomalaiset olemme?[Viitattu 9.6.2006]. Saatavilla www-muodossa:<[URL:http://www.wedu oulu.fi/sampo/99-2000/appro/kieloet/persoonallisuus.htm](http://www.wedu oulu.fi/sampo/99-2000/appro/kieloet/persoonallisuus.htm).
- Nikander, P. 2002. Age in action. Membership work and stage of life categories in talk. *Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia*. Helsinki: Hakapaino.
- Palkovitz, R. & Sussman, M. 1988. *Transitions to parenthood*. New York, London: The Hayworth Press.
- Palomäki, S. 2004. *Suhde vanhenemiseen. Iäkkäät naiset elämänsä kertojina ja rakentajina*. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Perälä-Littunen Satu. 2004. *Cultural images of a good mother and a good father in three generations*. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Pohjolainen, P & Jylhä, M. 1990. *Vanheneminen ja elämänkulku. Sosiaaligerontologian perusteita*. Mäntän kirjapaino OY.
- Purnell, M. & Bagby, B. 1993. Grandparents` rights: Implications for family specialists. *Family relations. Journal of Applied Family and Child Studies* 42, (2).
- Rinta-Paavola, M. 1991. *Vanhempien uskomuksia vanhemmuudestaan ja voimavaroistaan*. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Salo-Lee, L., Malmberg, R., & Halinoja, R. 1998. *Me ja muut - kulttuurienvälinen viestintä*. Yle-opetuspalvelut. Jyväskylä: Gummerus.
- Siltala, P. 1987. *Inhimillinen kasvu*. Teoksessa T. Nores (Toim.) *Inhimillinen kasvu*. Keuruu: Otava.
- Sipiläinen, J. & Ylä-Soininmäki, R. (Toim.) 1993. *Perheessä on voimaa*. Hki. Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus.
- Smith, P. 1995. Teoksessa M. Bornstein (Toim.) *Handbook of parenting*. 3. Painos. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Smith, T. 1995. Grandfathers threatened with extinction. *British Medical Journal*, 310, (6988), 1203.
- Suhonen, P. 1988. Suomalaisten arvot ja politiikka. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Suoranta, J. & Eskola, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Sussman, M. 1985. *Handbook of aging and the social sciences*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Suutama, T. 1986. Elämänvoimaa sukupolvien yhteistyöstä. Mannerheimin lastensuojeluliiton lapsiraportti.
- Swot - analyysi. [Viitattu 29.6.2006]. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://fi.wikipedia.org/wiki/SWOT-analyysi>.
- Szinovacz, M. Grandparenthood growing an a Grand Scale. [Viitattu 8.11.2004]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.demko.com/m980223.htm#four.
- Thompson, R. A, Tinsley, B. R, Scalora, M. J, & Parhe, K. D. 1989. Grandparents visitation rights: Legalizing the ties that bind. *American Psychologist* 44, 1027-1222.
- Thors, J. 1978. Future trends in education for older adults. Teoksessa R. Shenon & D. Lumsden. *Introduction to educational gerontology*. Washington: Hemisphere publishing.
- Tilastokeskus. Väestö. [Viitattu 28.6.2004]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/taskus_vaesto.html.
- Tips for parents to enhance grandparents/grandchild relationship. Online. The foundation for grandparenting. 1998. [Viitattu 6.12.2003]. Saatavilla www-muodossa:<URL:<http://www.fcs.wa.gov.au/parenting/factsht/grandpar/factsh.htm>.
- Troll, L. 1983. Grandparents the Family Watchdogs. Teoksessa T. H. Brubaker. *Family relationships in later life*. Beverly Hills, London/New Delhi: Sage Publications.
- Witten, M. 1998. Grandpa is Coming. *Family life*, 66-69.
- Åström, L. Fäder ja Söner. 1990. Bland svenska män i tre generationer. Helsingborg: Schmidts Boktryckeri.

Liitteet:

Liite 1. Haastattelurunko

Taustaa:

- isovanhemman ikä, koulutus, työpaikka, aviosääty
- lasten lukumäärä ja iät
- lasten ja lapsenlapsien sukupuoli
- lapsenlapsien lukumäärä ja heidän ikänsä
- Minkä ikäisenä on tullut isoisäksi ensimmäisen kerran?

Isovanhemman luonteenpiirteitä:

- Millainen on hyvä isoisä? Kuvaile luonteenpiirteitä/käyttäytymispiirteitä.
- Miten mielikuva on syntynyt?
- Millainen isoisä mielestäsi olet?

Isovanhemmuuden velvoitteet:

- Mitä velvollisuuksia isovanhemmalta odotetaan? Omat odotukset/ perheen/ lastenlasten/ystävien odotukset isovanhemmalta. Esimerkiksi miten paljon isoisien odotetaan viettävän aikaa omien lapsenlapsien kanssa? Mitä tehtäviä isovanhemmalle kuuluu?
- Vaikuttaako isovanhempien ikä omiin ja muiden odotuksiin. Miten näitä odotuksia isoisät pystyvät toteuttamaan?
- Miten tämä näkyy käytännössä?

Isovanhemmuuden merkitykset?

- Mitä isovanhemmuus antaa isoisille, ja miten he kokevat sen? (Onko se uusi

mahdollisuus, kaukainen rooli, kokevat he olevansa elämän opettajia nuoremmalle sukupolvelle?)

- Mitä isovanhemmuus merkitsee isoisien identiteetille?
- Näkeekö elämänsä isoisyiden myötä jotenkin erilaisena?

Elämänmuutokset isovanhemmuuden myötä:

- Mitä muutoksia isoisyys on tuonut elämään? Onko joutunut esimerkiksi luopumaan joistakin asioista, onko elämä jotenkin tapahtumarikkaampaa lapsenlapsien myötä?
- Onko isoisyys erilaisempaa kuin on kuvitellut?
- Onko isovanhemmuus muuttanut teitä/sinua jollakin tavalla?
- Mitä hyviä ja mitä huonoja puolia koet isoisyudessa?

Isoisät ja lastenlapset:

- Miten usein näet lapsenlapsiasi?
- Kuinka paljon vietät aikaa lastenlastesi kanssa esimerkiksi viikossa?
- Voitko kuvailla mitä teet lastenlastesi kanssa?
- Tapaatko lapsenlapsiasi kahden kesken, vai ovatko lapsen vanhemmat aina mukana?

Isovanhempien erilaisuus:

- Miten sukupuoli vaikuttaa isovanhemmuuteen? Ovatko isoisät erilaisempia kuin isoäidit?
- erot isoisien välillä? Miten ne näkyvät esimerkiksi teidän ja naapurien isoisien välillä, tai teidän ja lastenlasten toisen isoisan välillä?
- Onko erilaisempaa olla isoisä pojan lapsille kuin tyttären lapsille?
- Mistä erot teidän mielestä johtuvat?

Liite 2. Luonnepiirrelista

Luonnepiirrelistan suunnittelussa on käytetty osaksi apuna Gouhgin (1960) adjektiivilistaa, jota on käytetty yleisesti tutkimusmenetelmänä persoonallisuuden arvioinnissa.

1. hyväntuulinen
2. epävaka
3. vanhoillinen
4. yhteistyökykyinen
5. harkitseva
6. arvokas
7. hallitseva
8. tunteellinen
9. tasapuolinen
10. moittimishaluinen
11. kaukonäköinen
12. huonomuistinen
13. avoin
14. turhantouhukas
15. kovasydäminen
16. äkkipikainen
17. rehellinen
18. leikkisä
19. mielikuvituksellinen
20. kärsimätön